

JK/20-

5 B.

5

15

Om denne for Dødske Historie
interessante Skrift Se Wærml.

757. 5403:8917.

Obs - - af det Dødske [med Karte]
effter sid 166.

Prof. A. Moller afdød i Lund, d. 6. Apr. 1758. uppd
sit 85. års alder.

"Man bemærke at den gamle Moller, som er
p. 15. sgg. om den yndelige Hektor, min Annius
van Vitrobo macht: die feilerfulde Naegvigt om
Danskeden im 1. Bd. des Russ. Kæmp. Gæst. Jul
ist en gemængt. Ibrindist fandt os dansk 1/2
Hektor sig a. 1116. under Vladimir Ahl zu St.
Michælis værdne, naar s. 113. aber was Wladi-
mir stau det juse wæge mit tæd udgænge
(Sine vorwæsser Moller det juse 1115. mit
1015. und Vladimir den grafen mit Vladimir
Monomacher) ein so laudgeriefliger Widersprug
muß ist fridig misstrauig wæsen. Zu
zu Annius nach Petrej u. Treues Zungewe,
ind erob det vorwæsser was, ein Notwendig
gegen den Russischen Annalisten, dem der gættio-
dise Dismode in sechen zeam was, wiler sp-
ind Einstand in den æltesten Ziten als tæd
den Russen wæsser: ein Dutz, den gleichwol
hæber durg die Aibgabe seiner Origg. Læson.
Zu wællen Gewissheit gebreust, wber aben
deswegen einig von Mollern juse misshandelt
werden." Schlozer, Prob. Russ. Annal. p. 21.
n. 29.

FATA DORPATI.

Den

I förra tiden namnkunniga

Lifländiska

Staden

Dorpts Ude.

WÄSTERÅS,

Tryckt hos JOHAN. LAUR. HORRN, Kongl.
Consist. och Gymn. Boktr. 1755.

FATA DORPATI.

211

Et pius est patriæ facta referre labor.

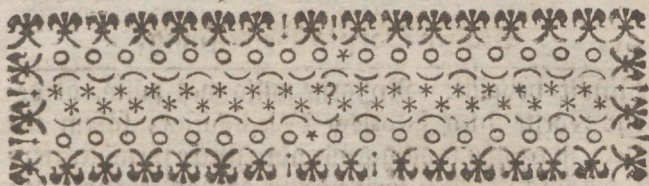
Ovidius Libr. II. Trist. v. 322.

Printed by J. J. HORN, in the
City of Göttingen, 1775.

C. Bergqvist Sc.

Staden Dorpts Beskrifning.

DEn i förra tider Namkunniga gamla Staden Dorpat ligger uti Risslands Estniska krets wid Ryska gränsen, som efter denna Staden kallas den Dorptiska, på en nöjsam och närksam ort, emellan tvåanne stora och fiskrika insjöar, nämligen Pejpus och Wortzjerw, wid en stor segelbar, der emellan löpande å, som på Estniska kallas Emmajoggi, det är, Moderåen, och på Tyska och Swenska, Embeck, uppå en dåld, omgifwen af stora och sköna åkerfält och ångar; och åniskt landet der omkring är högt, jämt och slätt, så gör fikwål det höga landet emot den nedriga ångmarcken, och åen, en hög och i många krokas och buqter gående brandter wall.

Denna Stadsens namn finner man i gamla böcker och skrifter, så ock på mynt, på åtskilligt sätt skrifwit, nemligen Tarbat, Tarpta, Darber, Derpten, Torparum, Terpatum och Derpatum. På Swenska har man denna Staden gemenligen kallat Dorfft och Darft, på Tyska, Dorpt och Derpt, på Latin Dorpatum, på Ryska Iuriowgrad eller Iurjew, det är Iörans Stad; men på Estniska Tartu, som är det ålsta namnet, som denna orten från uråldriga tider haft, och af Esterna, såsom detta landets inwånare, i alla tider oförändrat blifwit

blifwit behållit. Ryßarne wilja wål påstå, at deras Förste Juru Jaroslaw Wladimiritz, såsom uti Petersburgiska samlingens andra stycke förmåles, skolat denna Staden först hafwa anlagt år 1030, och efter sitt namn Juru kallat Jurjuo, hwilken Ryßarne sedan med fringliggande landet 100 år besuttit, til des Wilfländiska Ordens Mästaren Volqwin den intog och afbrände. När således denna Ryßarnas med jord och hjältar befästade Stad, tillika med sitt Ryßka namn, war undergången, och Biskopen Herman, som denna orten fått af sin broder, Biskopen Albrecht, til skändes, wille uprätta för sig et Biskops-säte, må man icke tro, at namnet Dorpt då först upkommit, aldraminst af det tilfalle, som Christian Kelch och andre berättat, nämligen at timmer-stockarne, som til en ny stads upbyggande blifwit utför åen flottade, skolat fastnat wid landet, då somlige ropat på Plattyska, dar bet, det är, dit bättre, hwaraf Staden sedan skolat blefwit kallad Darbere. Detta wil dermed bestyrkas, at uti gamla böcker och bref, så ock penningar, som fordom i denna Staden blifwit myntade, står icke Dorpat utan Darber. Men så är likwål det Estniska namnet Tarcu långt äldre, som denna orten haft, innan Ryßka Försten Jaroslaw inkråttade sig denna engden, och under den tiden Ryßarne denna landsorten innehade, alltid behållit, hwaraf icke allenast namnet Darber, utan ock alle de andre, som dermed öfwerens komma, oförmodeligen flutit.

Wil man gå widare och fråga hwarutaf detta namnet Tarcu kommit, så synes mig at Tarcu sannolikast kan ledas af Thar, Taran, Taras, Thoß och Tyr, som gå på et ut, så at Tarcu är
 afbrutit

afbrutit af Thartuna, och Thortuna: warande intet
 twiswel om, at ju de gamle Ester, såsom Scyther-
 nes, hwilke dessa länder alt intit Ischastwet besutit,
 arionne, måtte här omkring på högderna blottat
 och hast sina Hedniska grymma offer, hwarom
 Lucanus (a) skrifwer, Et Taranis Scythicæ non mi-
 nor ara Dianæ. Det är: Taranis altar är icke mil-
 dare än Dianæ. Och kan i synnerhet den Dorptiska
 orten noggsamt witna, at de gamle Ester dyrkat
 Thor och andra de gamla Götters och Swenskas
 afgudar, emedan de många Sochnar, byar och
 gårdar sina namn af dem bekommit, såsom den
 närmast til Dorpt liggande byen Tarwande, som
 varit Academien i Dorpt anslagen och til Präben-
 de Hemman för Professorerna indeld: det förstör-
 da Slottet Oldenthorn och färjestället därunder, öf-
 wer åen Embeck, Tyreparw, d. är Tyres färja,
 så ock Socknen Thorma, d. å. Thors Land, hwil-
 ke Thors och Tyres namn behålla: likaledes här
 i Socknen Odenpå af Oden, Sätessgården Ullila
 af Uller, Odens broder, och byen Kerila wid åen
 Embeck of Kare Fornjots Son, så ock Socknen Ka-
 nepå af Trollkaps guden Gane fått namn, hwilken
 til heder pigorna der i Landet Påsketiden när de
 gunga, och sina sjelfdiaktade wisor sjunga, bruka
 at sluta hwar mening med Kasike och Kanike, ut-
 tan at de sjelfwe wita, hwad detta ordskästwet be-
 tyder. Hårtill wil jag ock lägga godset eller Sät-
 tessgården Teckelter, på Estniska Tåhknewer,
 fast detta namnet ej kan ledas af annat än Ester-
 nas gudinna Däkla eller Tiklis, som troddes waga

99

ga nyfödda barn, (b) så ser man likväl, at Esterne, efter sitt tungomåls art, wridit det Swenska ordet Däka, d. å. piga eller flicka, som ännu i Östergötthland är i bruk, til Däkla, hwarmed systas på gudinnan Diana, som war en flicka eller mö, eller ock på Difa, som de fördärswat til Tielis. Ankräftigare beweis är det, at Esterne uti sina Drabbningar, som de höllo med Zyskarna, werkeligen anropat Thor om hjelp, som berörde Kelch på samma ställe skrifwer; nämligen Thor awita, det är, Thor hjelp? ty hjelpa heter hos dem awita, hjelp abi, och kom til hjelp, Tulle appi. De som icke förstodo deras språk, inbillade sig, at de åkallade en Gud, som hette Thor phita. Men här måste jag updraga det inkast, som kan göras emot ordet Thoraphita, i anledning af Joh. Gottfr. Arndts tyska öfversättning af en felaktig latinisk manuscript, derom uti föregående Est- och Wislands beskrifning (c) förmålt är; hwilken tilhölge han uti sina Zyska anmärkningar, icke annorslunda genom en ny uttryckning, söker at förkwärwa Thors namn här i Landet, än han det gör med Odins namn, hwaraf Eofnen Oden på ännu sitt namn behåller, twiswels utan efter de warit gamle Swenske afgudar.

I sådan affigt menar Arndt sig härutas kunna bewisa, at Thoraphita icke bemärkte afguden Thor, emedan uti denna Latiniska kladden läses både Thorapitta och Thorapilla, utan betyder det en Säckpipa (på Estniska Toropill). Men hwem ser icke, at åtskilnaden kommit af Skrifwarens glömsko, som förgåtit at draga strek öfwer bokstafwen e, at der-

(b) Se Kelchens Wiss. Historia pag. 27. (c) Se uti Dorptiska kretsen Odenpä, och anmärkningen derunder.

af blifwit l. Hwad uttydningen widkommer af Sträckfagan, at Ælsboarnas store gud Thora-pita eller Thorapilla höls före at wara född i en skog uti Wirland och flugit til Æsel, så betydde det, såsom han säger, intet annat, än en Säck-pipa, hwilkens stora bast-pipa (toro) som i en grofton brummade, wid det de spelte på den lilla pipan (pill) eller discanten, och kommit Ælsboarna at tro något gudommeligit war uti Säck-pipan, som de kallade Toropill; men ästwen dershöre, som jag menar, har det flutit af Thor. Han säger widare p. 165. at Thora på Estniska språket betydde et fringsstängt rum eller plats, det jag mig ej wet hafwa hört; men kan så wara, at Esterne sina heliga trån och lundar, der de i Hedendomen offrade, instängt, såsom de gamla Swenske och Gøther i Swerige gjordt, och Guden Thor warit helgade, kallat Thora, hwaras sedan andre dylika inhågnade helige platser behållit ännu namnet på somliga orter, kanske på Æsel. Om Thors namnets wyrdnad wil jag ännu detta tillägga, at såsom Esterne i stället för tilnamn kalla sig efter sin Fader, ibland också Farsfader, nämligen Jaco - Juri, det är Jacobs Jöran, eller Jöran Jacobson, så har jag i min ungdom, uti Wendiska församlingen wid Dorpt, funnit Thors namn behållit hos bönder, som kallades Thors Hans, eller Hans Thorsson, jämwäl med fader faders namns tilläggnig, såsom Thoro Hansus Märt, d. är Thors Hansses Märten Hanssons, eller Märten Hanssons, Thorssons son. I anseende til sådana omständigheter, at Thors och de andra gamla Swenska eller Gøthiska afgudars namn, särdeles uti den Dorptiska kretsen bibehållas genom lands

landsorternas namn, förutan hwad eljest anförd är, så är det såfångt, at någon dem genom nya uttydningar förwända söker, utan blifwer man deris genom än mera styrkt uti den tankan, at Esterne fått dem af de gamla Göther, som efter sitt uttog ifrån Scandien eller Sverige til Rugg- eller Rüg-ön, en tid på den Dorptiska orten haft sitt wistande, och dragit sedan det Estniska eller Finnska folksloget med sig på sina Hårfsårder, så at de hëllos för ena handa folck. Detta bekräftas uti den år 1705 hos van Poolsum i Utrecht tryckta description de la Livonie, Letre XV. Les sus dits auteurs (Tacit. Jornand. Plin. Pomp. mela. Ad Brem. Ptolom.) montrent aussi clairement, que Aestii & Gothi, ou les Estiens & les Göts, sont une meme peuple, qui habitoient la Prusse, La Cour Lande & L' Estonie & ils apportent certe preuve: Dans le commencement, que l' ordre Teutonique l' enpara de la Prusse & de la Livonie, on trouva, qui la Religion des anciens Prussiens & des habitans de la parti meridionale de la Livonie etoit la meme, que celle des Gots. Det är, fort sagt, at Esterne och Götherne woro ett och samma folck, och hade samma Gudsdyrkan. Uti dessa östra länder finnes än spår efter Götherna, dem Pythias hos Plinius Guttoner kallar, och säger at de sträckte sig 6000 stadier ifrån Mentomomon, en udd uti Preußen, (*) åt norr. Ty förutan Landet Samogitien bibehålla Guttmans bäck wid hafwet söder om Pernau, Herrgården Kudding i Dorptiska kretsen, och Kütterkulla wid Narva ströms utlopp i Finnska wiken, Gutto.

(*) Se min Dissert. de Waregia. p. 16.

Guttonernas namn, fast Esterne efter deras tungomåls art förvandla begynnelse bokstafwen G til K. Här i landet och i synnerhet Dorptiska kretsen, torde man ock så igen de Folkstaps sätten, som Jornandes uti Scandiens beskrifning S. 12. nämner och ingen wet hwart de skola föras. Granni torde hafwa suttit uti Randen, på Estniska Rannu wid Wortsjärwiske sjön, Aganzii uti Kanepå och Kamby, hwilket landstref uti Arndts Chronicon vetus både Ogannien och Ugannien kallas; Unixæ uti Unipicht; Etekygi uti Jegel och Rojel nordan om åen Embeck; Arochiranni uti Arckull wid Randen; och såsom Jornandes berättar, at Gøtherne, när de först landstigit, fördrifwit Ulme Rugierna och hela landet under sig lagt, och uti 5 Konungars tid der uppehållit och fördöft sig, samt förenat sig med Esterna, så är intet under, at de blifwit hållne för enahanda folk, och at Wisland, såsom Henricus Montanus uti sin Oration de Laudibus Livoniz, hållen i Rostock, år 1557, talar, at Wisland fördom blefwit hållen för Gothia Orientalis, det är Gøtharnas Land.

På en Udd af förberörde i bugter gående höga wall, war det Biskopeliga Slottet bygt, och på en annan, et stycke derifrån, den i sin tid prägtiga dom-kyrkian, hwaras denna kanten af det höga landet kallades Dom=berget: Förborgen af Slottet, som stod på ändan af thet så kallade Dom=berget, hängdes wid Slottet, medelst en på höga hwalfbogar bygd bro, med en på ömse sidor uppdragen mur af en mans högd öfwer Broen, så at man genom Förborgen kunde jämt åka fram til Domberget och Domkyrkian. Under
 dessa

Deßa högder war Staden bygd, ända til åen, omgiffwen, tillika med Slottet, med en hög ringmur, och med många höga torn, såsom en halsmåne, och gick sedan muren emot åen ända fram uti en lineä. Dock woro murarne så gamle, at de i min tid lutade. Uti de Swenska tider hade man be-
 gynn't befästa denna Staden utanför murarna, med nu brukeliga wallar, och på landsvidan redan försärdigat några starka Bastioner på en murad fot med hwälfda gångar, eller Contra miner rundt omkring under wallfoten. Utom Staden war en stor och widlöftig Förstad, som kallades Hackelwerk, med Trå- och Humle-gårdar, der det gemenare Borgare folket, såsom Handwerkare, Sisskare och Åtare bodde.

Kyrkior uti denna Staden hafwa varit, när Lutheriska Religionen År 1725 der infördes, Åtta, och den Nionde wid Hospitalet utom Staden, såsom Tileman Biedenback dem upräknar och skyller de Lutheriske för, at de dem förstört och brukat til oanständiga tårnwor. I min tid woro allenast två stora och wackra Kyrkior i godt och behållit stånd, nämligen S. Mariæ eller Swenska Kyrkan, der uti Guarnizonen ock hade sin särskilta Blidstjenst. År 1667 undergick denna Kyrkian en fäselig wädeld, då des sköna med hwitt Jernbleck beslagna höga Torn, med det stora Orgelwerkets och alt innanrede tillika med 60 hus i Staden afbrändes, som sedan återstältes igen, så när som på Tornet och Orgelwerkets, och blef under mitt Salige Fadens inseende, några år för Stadsens öfwergång til Ryssen, med en mycket kostbar Predikstol försedd. Den andra war S. Johannis eller Tyska Kyrkian,

Kyrkian, hwaruti den Estniska församlingen och hade sin Guldstienst, med et högt Torn uppå, med hwitt Jernblek beslagit och innantill wäl utprydt. De öfrige Kyrkior, som der fordom varit; deraf stodo ån murarna och pelarena utaf den i sinom tid prägtiga och stora Dom-kyrkian, som kallades S. Dionysii Kyrkja. Likå så stodo och murarne och pelarena qwar af Rysska Kyrkian; men af de andre, som Dominicaner-Muncke-Kloster, Minoriters Kyrkja, Francisci Jungfru-Kloster, Andelige Jungfrurs Kloster och Hospitals Kyrkjan utom Staden, fans i min tid dels stenhopar, dels ingen ting igen. Husen i Staden woro måst grundmurade, och de prägtigste der ibland woro Hoff-Rätts huset, Academiën och Råd-stugan, som woro helt nybyggde, såsom och några wackra nya Köpmans hus; de andre woro gamla och blandade på somliga ställen med Tråhus. Portar woro i denna Stad tre, och den fjerde en gång-port, nämligen Tyska, Rysska och Dom-porten, med den lilla S. Jacobs Porten, som brukades allenast at gå igenom. Andreae porten, som der varit, har antingen blifwit igenmurad, eller lårer en af de andra Portar i förstone så blifwit kallad.

Uti denna Stad war et hederligt Børgerskap, som lefde af sit Köpmanskap och handtwerk, och befattade sig ej med åkerbruk, såsom wid denna Staden icke heller några Stads åkrar woro, utan hade allenast Magistraten et gods på landet, til deras belöningar. Magistraten bestod af 2:ne Børgmästare och 8 Rådman, men tilföreene har Magistraten varit ansenligare, och har Konung Stephan i Polen, då han rådde öfwer Dorpt, tilstodt Sta-

den at wälja sig 3 Borgmästare och 13 Rådman. Sedan Biskop Herman efter Ryßarnas förjagande och deras Stads Jurjews, såsom Ryßarne Dorpt kallade, upbrännande, uprättat här för sig et Biskopsdöme, och Romeiska Konungen Henric. emedan Kejsaren Friedric II war satt i bann, tillagt honom genom öpet bref år 1224 wißa ländar under Biskopsdömet, nämliga: Uggenus, Waigel, Soboliz, Saccal, Moik, Alumbus, Nurme-gunda, jämte Rättighet at slå mynt (d) jämwäl Påfwen Gregorius IX meddelte honom år 1229 sin Stadfästelse på Biskopeliga slotet (e) så ock Staden med de många Kyrkior och Kloster och med en stark och hög ringmur, samt Torn och Rundelar at omgifsas och befästas, då ock denna Staden begynte ansenligen at tillaga, både til inwånare och förmögenhet, så at det Dorptiska Biskops dömet sedan blef hållit för det rikaste ibland alla Lifländiska Biskops dömen. Men så war likwäl denna Staden och Stiftet ständigt utstålt, så wäl för utwärtas fiender, särdeles Ryßarnas anfäll och härjande, som sielfwa Esternes sammangaddningar och upror; i det de förre sökte altid, at åter inkräkta sig denna orten och hela landet, och de senare bemödade sig at affkudda sig deras tråldoms of, som Tyskarne, under sken af Christendo,

(d) Description de La Livonie, Lottre 2.

(e) Uppå detta Slottet har Konung GUSTAF ADOLF residerat då han wid sitt wistande här införde det Swenska Swannemåls målet / och gaf Staden en Keppar. Miß. Lunna. Donations - Brefwet til Slotts. Wachtmästaren Pave på huset / som min sal. Fader ägt / och jag i mina händer haft / har denne store Konung ock här egenhändig understrefwit.

stendomens införande dem pålagt, hvarigenom denna Stadens ro och tillväxt esomoftast förstördes.

År 1268 belägrade Ryßen det nya Dorptiska Biskops-slottet, men då warande Biskopen Alexander förswarade sig manligen, til desß Hårnästaren Werner von Breithusen kom honom til undsättning, då Ryßen brände up Staden, som då ännu bestod merendels af Trähus, och icke tillfyllest befäst stad war, och gaf sig på flykten, förfölgd af Biskopen och Hårnästaren in i Ryßland. Dock hade denna Biskop år 1272 den olyckan, då han biträdde med sit folk Hårnästaren Otto von Rodenstein uti det stora feltslaget med Ryßarna, af han i drabbningen föll, men af Ryßarne blefwo deremot 5000 på platsen, och de öfrige grepo til flykten. Uti den slagna Biskopens ställe blef åter Fadericus Biskop i Dorpt. Efter denna segerwinningen kom Rissland så mycket mindre i ro, som frigs oroen icke allenast fortsattes af Littauer, Samogiter och Ryßar; utan ock af inwärtas misshälligheter imellan Biskoparna, Hårnästare och Riddare=Orden, som täflade sins imellan om de inkräktade godsen. Nu oaktat Hårnästaren Henric von Dumpeshagen förlikte sig med Biskopen Bernhard i Dorpt, så satte sig Arkje=Biskopen i Riga deremot, förbandt sig med de Hedniska Littauer, hwilke kommo Arkje=Biskopen til hjelp, och härjade Riddare=Ordens länder med röfswande och brännande på det grymmaste, och dermed war inbördes kriget begynt. År 1304 hölts i Dorpt ett Möte af Biskoparnas, Hårnästarens, Riddare=Ordens och Adelens fullmäktiga, til misshälligheters

nas förlifande och Lands-fredens bibehållande, och beslöts, at om Ryssen oroade Landet, skulle de med samnåd hand föra krig emot honom, men eljest skulle ingen för sig sjelf begynna något krig, utan de andras wetenskap, eller ock ingen hjelp af de andra så. Men dermed woro dock misshälliga heterne icke undanrögde, utan begynte åter at bresta ut år 1320, hwartil ordsaken war, at Biskoparne wille härska öfwer Riddare-Orden, och Riddare-Orden åter sökte at kufwa Biskoparna under sig, och minska deras många Biskops-dömen i Landet. Sedan Biskopen i Dorpt, Engelbertus von Dahlen, år 1340 war blefwen Arkie-Biskop i Riga, och Hårnästaren Burchard von Dreylewe befästade Liflands gränser med de nya Slotten Marienburg och Frauenburg, under stadigt krigande med Ryssarna, som denna byggnaden förstöra wille, så hwilade fuller denigheten emellan Biskoparne och Riddare-Orden, och syntes Lifland njuta någon ro, då ock Tyska Handlande inkommo i Landet, och satte sig hopetals neder, så i Dorpt som andra städer, at idka sin handel.

Men så upwäckte imedlertid Adlens grymma förfarande, med sina under tråldom bragte Bönder, at de reste sig år 1344, först i Harrien, och sedan i Wirland, Wif och Ösel, och slogo ihjäl alt hwad Tyskt eller Danskt war, utan åtskillnad, Man eller qwinna, ung eller gammal, på det de måtte befria sig ifrån deras of, och satte sig uti sin förra frihet igen. De gingo ock för Rewel, som de Danske innehade, och sände bud til Biskopen i Wiborg om hjelp, med tilbjudan, at undergifwa sig Sverige och lefwerera Rewel i Sweriges

riges händer. Men som bönderne inge st ckelige anförare hade, och H rmastraren Dreylewe kom den Danske Stadhhollaren til hjelp, så blefwo Bönderne, fast de woro 10000 man starke, och sig tapert förswarade, slagne och samtelige nedergjorde. Dermed war likw l Bonde-friget icke dämpat, utan de Dorpske Ester sände hemligen bud til Ryksarne och begärte deras hjelp, imedlertid gjorde de ett olyckligt försök, at bem gtiga sig F stet Fellin genom frigs list, stoppade bew pnade karlar uti Säckar, n r de om Thom  aften skulle lefwerera tionde til Fellin, men n r de kommo til porten, blefwo de r gde och i sina säckar allesammans dr pne; och n r Ryksen kom och fäll in i Dorpsiska Stiftet, gingo Stiftets m n emot honom och slogo honom wid Odenf , at han med förlust af mer än 1000 man måste fly. H rmastraren, sedan han med sitt  ntog skrämt de Wiskska Ester, at öfwer gifwa bel gringen af Slottet Kapsal, deruti de  selska Biskopen insperrat hade, gick han öfwer Isen til  sel i den stränga Wintren  r 1345, at twinga den  selska Allmogen, och l t slå ihjäl 9000 människor, unga och gamla, och föra bort alt det gew r, som han på Den fann. Och dermed tog Bonde-friget en  nda, som blottade icke allenast  sel, utan ock hela Estland af Estniskt mansfolk.

Wid Biskopsstolens ledighet i Dorpt  r 1378, hände det sig, at Dom-Herrarne utwalde sig en af deras Ledamöter Johannes Damerau til Biskop, hwilken ock Påfwen Urbanus VI. i Rom stadfästade. Men Riddare-Orden utwalde en annan til Biskop i Dorpt, ben md Johannes Heber, och

förskaffade honom Mot-Påfwens Clemens VII:des i Avignon, stadfästelse, (emedan den Romerska Ryskian hade den tiden twänne stridiga hufwud) hwilken de förde med bewåpnad hand in i Dorpt, och måste Damerau wika och blifwa Dom-Herre igen, som han tilförene varit. Dock slog hoppet felt för Hårnästaren och Hans Orden, at denne Biskop, som de hade satt på Biskops stolen, skulle til tacksamhet underkasta sig och Stiftet Hårnästarens och Ordens öfwerwælde; Men Biskopen Heber, sedan han hade satt Biskops Hatten uppå sig, wille han icke stå under Hårnästarens Förmynderskap, utan förswarade sin och Dom-Capitlets rätt, lika som de förra Biskopar gjort, som ånteligen i ett blodigt krig utbrast.

År 1394 låt Hårnästaren, til at få sak med Biskopen i Dorpt, fordra Skatt af honom och hans andeliga, men som Biskopen heller wille förswara sin frihet med wärjan, så förbandt han sig med Plecausska Ryskar, Littauer och Samogiter, och gick så med en stor magt lös på Hårnästaren och hans Orden, då det kom til ett så hetsigt fegotande, at de på ömse sidor ledo stort nederlag. Dock blef twisten emellan Biskopen i Dorpt och Hårnästaren året efter förlikt i Dantzic, af Preußiska Högånästaren Conrad von Jüngingen. År 1427 inföllo Plecauviska Ryskar i Dorpts Stift och gjorde stor skada. Detta såg Riddare Orden uppå, stilla sittjande, i mening at Dom-Capitlet i sin nöd skulle söka hjelp hos dem, och underkasta sig Riddare-Orden. Men Biskopen Theodoricus i Dorpt wände sig til Littauerne och fördref med deras hjelp Ryskarna. Imedlertid sökte Riddare-Orden at
göra

gjöra Biskoparna i Landet all Spratt, som de nån-
 sin kunde. Sedan Czar Iwan Wasiliewitz, år 1479,
 hade bemågtigat sig stora Novogorod, begynte
 Ryßland bli ett mäktigt Rike, och utwidgades all-
 mer och mer des grenser. Han låt fördensful en
 del af sin Krigs-Hår infalla uti Lifland, och ut-
 öfwa det grymmaste Tyranni, och så med Koswet
 åter gå tillbakas. Detta grymma förfarande at
 hämnas, bragte en hop folk tilsamman i Lifland
 af Krigsmän och Bönder til 100000 man, med
 hwilka Hårnästaren föll in i Ryßland, och gjor-
 de honom Biskopen i Dorpt fölge. Men som Hår-
 nästaren ej grep saken med allwäre an, utan för-
 orsakade hos Biskopen den mistankan, at Hårnäs-
 taren årnade gå snart tillbaka, och bringa både Sta-
 den Dorpt och Biskopsdömet under sig, hwarföre
 han skyndade sig hem, at sättja sig och sina Slott
 och fästern i försvar: hwar efter och Hårnäs-
 taren bröt op och gick tillbaka, utan at uträtta något
 annat än reta Ryßen, at han året efter kom och betal-
 te deras besök med härjande och brännande i Lif-
 land, samt folks ihjälslående och bortförande. I
 medlertid tog förbittringen imellan Hårnästaren
 och des Ordens broder och Biskoparna allt mer och
 mer til, så at de icke allenast låto Biskoparnas sän-
 ningebud til Påstwen, nämligen dem Decanus från
 Rewel med des fölge af 16 Personer, hwaribland
 woro Rådmanns söner ifrån Rewel och Dorpt, hwil-
 ke wille wid detta tillfället bese den stora Staden
 Rom, allesammans under wägen i Kurland utplun-
 dra, klåda dem nakna och stoppa under isen i strö-
 men Liba; utan och när den af Påstwen år 1480
 förordnade Arkie-Biskopen i Riga, Stephan von

Gruben emot Hårnästarens förbod war kommen til Riga, at tiltråda sitt Arkie-Biskopsdöme, togo Ordens bröderne, uppå Hårnästarens befallning, och satte honom på en Sto baklångs, gäfwio honom Swantsen i handen, och ledde honom utom Porten, plundrade derhos alla Arkie-Biskops-Stolen tilhöriga gods, at han af sorg och bekymmer uti stor fattigdom måste dö.

År 1502 föll Ryssen in i Lifland, sköfjade och härjade på det grymmaste hela Dorpts Stift, och en stor del af närmaste länder, skonande hwarfen qwinnor eller barn, som blefwo dels ihjälslagne, dels skände och fångne bortförde, så at efter deras astog wäl 40000 menniskor i landet saknades. Detta at hämnas gick den fäcke Hårnästaren Wolter van Pattenberg med sin ihopsamlade lilla Krigsmagt in i Ryssland samma år, och nederlade af Ryssens stora här, som honom kringgränna sökte, uti ett hårt slag, wäl 40000 igen, hwarigenom Czar Basilus i Moscou blef twungen at sluta fred på 50 år. Under denna freden begynte Staden Dorpt åter idka friare sin handel, såsom ock i landet uprätta hwad som af fienden förstört blefwit, då ock det Evangeliska ljuset med Lucheri Lära begynte at bestråla de Lifländiska Städer, som med glädje emottogs i Riga och Dorpt, men uptände, igenom somligas oförstigtiga predikningar, en sådan iswer hos folket, at de bestormade kyrkjorna, sönderslogo belåten, brände up dem och beröfwade kyrkjorna all sin prydnad, så at Lutherus, när han det höra fick, nödgades egenhändig tilskrifwa til Städerna Riga, Rewel och Dorpt om sådant wäsendets innehållande, hwilke bref ännu

til de sista Swenska tider icke woro förkomne, utan på Rådstugan ibland de angelågnaste skrifter förwarrades til en wördsam åminnelse.

Sedan CZAR IWAN WASILIEWITZ den II, eller Tyrannen, hade lagt Casan och Astracan under Ryssland, wände han sina tankar på de Wästra Länderna, at underkufwa sig också Lifland, serdeles som ock den med hans Fader Basilius slutna 50 åriga freden år 1553 til ända lopp, tagande sig en swep-sak af en ogrundad skatt, som Dorpt tilförene skolat betalt, men nu i många år icke erlagt. Skenet til detta obilliga påstående war, at de Dorptiske bönder i gamla tider slutit contract med Plecowiska borgare, at dem esterlåtes at hålla Biståckar på de högsta tallar uti de til Plecow tilhörande skogar, som då war ett serskilt och sjelsfrådande Förstendöme, hwarföre hwar Bonde, som dem hölt, skulle årligen betala 6 hwita styfrar. Men när skogarne bleswo uthuggne och ruinerade, har det uphört. Til at förekomma faran som swåswade både Stad och Land för ögonen, affärdade, i början af året 1554, Hårmsstaren och Biskopen i Dorpt sina Gånningebud til Muscou, som skulle föreställa Czaren, at Lifland aldrig warit skyldigt at betala någon skatt, och derhos söka at förnä honom förlänga freden. Men Czaren blef, oaktat alla inwåningar, faststående wid sitt påstående, at de måtte betala skatt, efter han wille så hafwat. Omsider lät han beweka sig, at ingå fredens förlångande uti 15 års tid, dock med det wilkor, at innom 3 år stridigheten om skatten med mera skulle blifwa afgjord. Nu emedan hwar man såg, at på denna

freden intet war at bygga, sökte Hårnåstaren hjelp emot Ryssen hos Konung GUSTAV i Sverige, hwilken ock rustade sig dertil, och slog Ryssen, som år 1555 föll i Finland och belågrade Wiborg, då man på Lifländiska sidan hade ock bordt gripa til wårjan, at skaffa sig en såkrare fred. Men för inbördes oenigheters skuld försumrades detta tilfället. Och som råddhågan för Ivan Wasiliewitzes stora magt, som intet annat syftade på, såsom Petrejus Kristwer, än at bli en univertal Monarch, så begynte hwar för sig at tänka på sin enskilte säkerhet, i synnerhet Biskopen i Dorpt, Jodocus von der Recke, hwilken, til at skaffa sig penningar, först pantsatte de Biskopliga godsens, och sedan försälde Biskopsdömet åt en rik Abbot i Falkenau, som war en Skomakare son, Herman Weyland wid namn, och reste derpå til Tyskland och blef åter Canonicus i Cöln, och som han köpt Biskopsdömet för en ringa penninge summa af den förra Biskopen Herman Bey, så blef där ett ordspråk af: *Bischopff Herman Bey, gab sein Bisthum umb ein Zy, Jodocus von der Reck warff das Bisthum gar in dreck.*

År 1556 i Junii månad kom Sändebud från Czaren med några skänker, bestående uti ett par Jagthundar, silkes Jägare-garn och ett broköt täcke til Biskopen Weyland i Dorpt, som oaktat all höfslighet, hwarmed han emottogs, med påckande fordrade skatt, utan något betänkjande. Biskopen lät sammankalla sitt råd och Stifts-Canglern, så ock stadens Magistrat och de äldsta af Borgerskapet, at rådgöra med dem, då Stifts Cangleren Hold-
schuer,

schuet, som inbillade sig at wara lagflot och en stor Itacit, förförde dem fuller, at lofwa årlig skatt, nämligen en mark RigiKa penningar för hwar människa i Stifftet, men intet hålla, i den sårkunnoga tankan, at det, som de i nöden lofwat, återwinna i den Keiserliga Cammar-Rätten, liKa som den stormodige Czaren Ivan Wasiliewitz erkänt TyKa Kejsarens öfwerwålde öfwer sig, hwilket dåraktiga Rådslut lände sedan så wål Staden som hela Landet til största förders. Så åfwen-tyrlige so n tiderna då woro, så litet war man bekymrad i Wisland at rusta och förena sig emot den wrånga Czarens grymma medfart, som dem ögonskenkigen förestod, utan förente sig hellre Biskopen Weyland i Dorpt, så ock Biskopen Mennickhusen på Dsel med Hårnåstaren Henric von Gaten, at fortjätta de inwertes misshålligheter, och bekriga Marg-Grefwen Wilhelm från Brandenburg, som då war Arkie-Biskop i Riga, för den ordsaken skuld, at han utom deras wetskap hade waldt Hertig Christopher från Mecklenburg til Coadjutor. De låto genom Fogde-Bref förkunnna honom frig, plundrade hans Slott Cremon och brände up Ronnenburg, samt belågrade Kokenhusen, dår Arkie-Biskopen med sin Coadjutor inne war, och tog båge dessa Försteliga Personer til fånga, hwilka de bortförde til Slottet Adzel i fångenskap, derifrån de icke utsluppo, före ån Konungen SIGISMUNDUS AUGUSTUS i Polen, på Riksdagen i Warschau besluttit, til deras befrielse begynna frig med Wisland. Då de omsider nödgades icke allenast ställa dessa förnåma fångar på fri fot, utan ock köpa sig fred af Polen

med

med 60000 Riksd. Wid hwilket tilfälle, då de med Polen handlade, woro de Lifländske Ständer likwål så wida omtänkte om sin säkerhet, at de ingingo med Polen et försvars förbund emot Ryssen. Så snart Czar Iwan Wasiliewitz det weta fick, begynte han ånyo at sjunga sin gamla wisa, och tordra skatt af Lifland; hwarpå affärdades Sändebud til honom med kostbara skänker, til at öfwerenskomma om en wis summa af skatten, och fluta frid med honom. När de woro öfwerenskomne, at Lifland skulle för all hans gjorda fordring betala i ett för alt 40000 Riksdaler, och sedan Dorpts Stift årligen erlægga 1000 Ungerska gylde, skickade Czaren straxt til de Lifländige Sändebuds Herberge, som skulle taga emot de lofwade 40000 Riksd. och som Sändebuden ursåktade sig, at de inga penningar hade med sig, utan wille skrifwa hem och skaffa penningar, innan de reste ifrån Muscow, så lät Czaren bjuda dem til måltids, och sätta toma fat för dem på bordet, förkunnande, at de kunde resa hem, han wille sjelf komma, och afhemta skatten. Hwarpå han lät dem långa krotwägar resa hem, men sitt Krigsfolk 40000 man lät han gå gina wägen under en Tartarisk Förstes, Sigleis, anförande, hwilken år 1558 uti Januario föll in i Lifland, och tyranniserade grymmeligen i Dorptiska och Rigaiska kretsen, så ock Wirland: som Kelch uti sin historia beskriwer, och for så til Ryßland tillbaka.

Efter denna hemsökelsen förskuto de tre Städer Riga, Rewel och Dorpt de lofwade 60000 Riksd. hwarmed åter affärdades Sändebud til Muscow, men wid deras ankomst förnummo de,
at

at Czaren icke wille weta af någon fred, utan lät han straxt sitt folk rycka för Narwen, som med storm intogs. Derpå belågrade de Dorptiska Biskopens förnämsta Slott på Rysska gräntsen, Nyenhufen. I medertid församlade sig de Lifländske Ständer i Dorpt, at rådgjöra, under hwilkens beskydd de skulle begifwa sig, emedan Liflands undergång swåswade dem för ögonen, och Kejsaren, af hwilken de ingen hielp hade at förwänta, förwiste dem til Sverige eller Dannemark, at söka sig bistånd. Men de kunde icke komma öfwerens, utan skildes åt med oförrättade ärender. Då och mistroendet til hwarandra upwarte, at uti Hårnästarens läger et rykte utspriddes, och många uti Dorpt woro, som hemligen sändt bud til Ryssen, at de wille upgifwa honom Staden, som likwäl wid undersökningen befants ingen grund hafwa. Sedan Ryssen wid Nyenhufen hade fått en stor försträckning, och Slottet omsider måste gifwa sig, wände sig Rysska Krigsmagten 100000 män stark, under förbemälte Sigaleys anförande til Staden Dorpt, och lät genom några fångar, som han låtit hugga armarna af, jämtwäl nåsa och öron afskära, förkunna dem i Dorpt, at om de icke straxt wille gifwa sig, skulle han än wärre handla med dem. Biskopen Weyland, som intet stort hade at wedervåga, emedan de Biskopelige godsens af hans företrädare woro förpantade, hade likafullt genom en sin Håswidsman von Gröningen låtit wårswa 60 Ryttare och 100 man til fot, hwilken de för när til Staden kommande Ryssar tillbaka dref, och församlade sedan allt ungt folk, som woro skickelige at göra ett utfall på Rysska Förtropparna, då

Stifts.

Stifts-Canclern Holdschuer, och många Dom-Herrar med deras betiente, wille friwilleligen gå med och biwista Drabbningen, men som de förut alla Stiftets inkomster, ja ock Kyrkjors, Klosters och Gattighus medel delt emellan sig, och låtit intena på sina prägtiga hus, så togo de, så snart de woro komne utom Stads-porten, affked, och foro annan wäg til Riga, til at se långt ifrån huru det skulle gå med Dorpt. Höfswitsmannen, som intet annat kunde än befara förrådveri, nödgades derigenom wända om tilbakas igen.

Genom deras afwikande förordsakades i Dorpt buller emellan de Påswiska och Lutheranerna, hwilke senare besarade, at de Påswiske beslutat, at igenom Stadens upgifwande upoffra Lutheranerna åt Ryßens grymhet, och wille fördensskull icke tilstådja, at uti Domkyrkan skulle Några läsas, utan skulle de Påswiske antaga den Lutherska Läran. Uti hwilken håstiga stridighet omsider Höfswitsmannen framträdde och förestälte dem, at nu icke tid wore at strida om Religion, utan huru man skulle möta Fienden, och bragte så wida, at båge ge stridande delar förenade sig, at förswara Staden til sista man. Imedlertid förskantsade sig Ryßen för Andreas Porten, och begynte hårdeligen beskjuta Staden både dag och natt, och derigenom förstöra husen, samt döda qwinnor och barn deruti; Uti denna ångest fattade Borgmästare och råd med borgerskapet det slut, til undwikande af Stadens yttersta förderf, at gifwa sig, och fast Biskopen och Höfswitsmannen afrådde dem derifrån, sände de icke destomindre sina utskickade til fienden, och betingade sig at få behålla, jemte gods och

och egendom, sin Religions-frihet, och at de som
 wid Stadens uppgifwande icke wille bli qwar, skul-
 le så fritt fara derifrån. Hwilket alt Rysska Fält-
 herren bewilljade, och inrymdes honom derpå straxt,
 år 1558 den 19 Julii, Staden Dorpt. Så snart
 den Rysske Feltherren Sigaley tagit Staden i be-
 sittning, lät han först twert emot accordet taga
 Biskopen Herman Weyland til fånga, och föra til
 Falkenau och sedan til Ryssland, med hwilken det
 Påswiska Biskopsdömet i Dorpt fick en bedröfwes-
 lig ånda. Sedan lät han alla redebbara penningar,
 som fants i Kyrkior och Kloster, jämwäl hos Stad-
 sens Inwånare, både af Adels och wadel, så och gull
 och silfwer ihopsamla, och tillika med metall styck-
 ken, som i Gästningen fants, til Mulcou föra. Dock
 lät han dem, som icke Rysska Czaren hylla wille,
 fritt fara sin wäg, hwilka likwäl, då de med Hu-
 strur och barn wille begifwa sig til Rewel, under
 wägen blefwo plundrade af et Parti af Hårnästas-
 rens folk uppå des befallning, emedan han förbittrad
 war på de Dorptiska, at de så snart uppgifwit Sta-
 den. Och blefwo sedan de Dorptiske Prælater, Dom-
 herrar och Stifts Råd hos hwar man förhatelige,
 at de måste begifwa sig från Lifland, i fruktan at
 det skulle gå med dem, såsom med deras Stifts Can-
 gler Holdschuer, hwilken för sitt förderfweliga råd
 blef förd til Haptal i fångelse, der han ändade sitt lif.

Sedan Dorpt war öfwergången, wäxte modet
 hos Czar Iwan, at de ock skulle gifwa sig; men
 som det afflogs, fördelte han sitt folk, ock lät en del
 falla in i Lettland, en annan i landskapet Wit, och
 den tredje i Jerwen och Wirland uti Estland, och
 utöfwa, efter deras wana, all grymhet och wåld-
 samhet.

samhet. Och som nu alt lutade til undergång i
 Lifland, sedan ingen undsättning af Kejsaren och
 Tyska Riket war at förwänta, och Polens förtröst-
 ningar om Bistånd gingo derpå ut, at bringa Lif-
 land under sig, så tog uti den allmänna faran Bi-
 skopen på Ssel och Pilten i Curland, Johannes
 Mönninghulen, sin Person i säkerhet, sålde hemligen
 sina bägge Biskopsdömen til K. FRIEDRIC II. i
 Dannemark, och for sin wäg. Såsom nu nöden
 blef dageligen större, och Ryßarne starckt begynte
 wisa sig för Staden Rewel, at man befarade en
 belägring, så wille denna Staden icke länge låta
 gåcka sig, af den nya Hårnästarens, Gotthard Gef-
 lers, såfångt utlofwade hjelpen från Polen, utan up-
 sade tillika med Adelen och Landskaperna Hartien
 och Wirland Hårnästaren all tro och huldskap, och
 underkastade sig genom sina Sändebud til Konung
 ERIC den XIV Sveriges Krona, den 4 Junii år
 1561. Swarpå Hårnästaren Keiler, som hängt
 sig wid Polen, och det på alt sätt hindra sökt, hys-
 lade så länge med Konung SIGISMUNDUS i Po-
 len, at han af egen myndighet, twert emot Kej-
 sarens gifna råd, lade Lifland under Polska Kronan,
 med betingande, at så för sig behålla Curland, under
 namn af Hertigdöme, och under Polskt beskydd,
 som honom på Riksdagen i Wida bewiljades. Swar-
 på han aflade år 1562 i Riga sin Ordens Kläd-
 ning, tillika med sina förnämsta Ordens Riddare,
 och wardt så Hertig af Curland och Grefwe af
 Semgallen. Men med alt detta blef icke til fre-
 dens återställande något uträttat, utan drog os fle-
 re i spelet, som täflade om Est- och Liflands inkrät-
 tande, såsom Ryßland, Polen, Dannemark och
 Sverige.

Nu sedan den Wisländiska Riddare Orden blef uphåfwen, och trädde uti werldsligit Stånd, men Ordens bröderne icke alle kunde förses eller belönas med gods, så utwalde de öfrige sig Officerare och togo tjenst, dels hos Konungen i Polen, dels hos den nya Hertigen af Curland, dels hos Sverige, dels ock hos Ryssen. Och emedan de wille wara ansedde för mer än gemena Ryttare, kallade de sig icke Ryttare utan Hoffleute, (Hofmän). Och som de tillsörene want sig wid ett liderligt wäsende, landet mera til plåga, än til nytta, så gjorde de sig genom trolöshet mera beröktade, då de ifrån den ena Konungens tjenst lätt sinnigt och med förräderi föllo til den andra. Deras de, som begifwit sig i Swenssk tjenst år 1565, wiste ett wederskyggeligt prof i Pernau, under deras Ryttmestares von Hardtz och Bernhardt Brandes anförande, hwilke anstälde ett gästabud hos en Rådman, som hade Stadsnycklarna i förwar, och om natten stolo nycklarna från honom och öppnade portarna, at de af Hertigen i Curland tilreds stående Ryttare kunde inkomma, och med deras tilhjelp i sömnen sticka ihjäl den Swenska besättningen. Hwilken skamliga gerning de Tyska sedan umgälla singo, i synnerhet de oskyldiga Dorpts Inwånare. Ty oaktat Czar Iwan Wasiliewitz war en fiende af Sverige, så hade han likwäl en sådan wämjelse för en slikt otrohet, at han i besaran at något dylikt af de Rysska ock honom wedersaras kunde, när ryktet derom til Moscou kom, lät taga de förnämsta Tyska i Dorpt för hufwudet, och föra dem fångsliga til Siberien, Catan och Astracan. Sålledes tilskyndade ock Jo-

han Taube och Elert Kruse, som förpliktade sig Czaren i Molcou och des arfwingar i all sin lifstid troligen at tjena, och budit til genom sina stämplingar bringa sitt fädernesland under Ryssen, men nu när de sågo sig ingen ting uträtta kunna, och besruktade at Czarens nåd torde taga en ånda, så satte de sig före, med förgätenhet af sin dyra Ed, at spela år 1571 Staden Dorpt Ryßarna utur händerna, i tanka at lefwerera denna Staden til den, som de kunde bäst förtro sig til. Detta upsåt skulle Ryttmästaren Reinhold von Rosen utföra. Men när han kom til Stads porten med sina Ryttare, och lät ge fyr på de wakthafwande Ryßar, i hopp at de Tyske Borgare skulle straxt gripa til swärd och tillika slå på Ryßarna, så suto de stilla, och i det stället samfode Ryßarna sig i hast, som emottogo dessa yra gäster med sådan iswer, at de efter en liten drabning med deras anförare bleswo måst nedersablade, och så allenast, som i tid skyndade sig utur porten tillbakas igen, undankommo. Dattat de Tyske Borgare ingen kundskap hade om detta anfall, så woro likwål de mistankfulle Ryßar så förbittrade och grymme, at de föllo i de Tyskas hus, slogo ihjäl männer, qwinnor, barn och tjenstefolk, och plundrade deras gods och egendom i 3 dagars tid, och det som ömkeligast war, bleswo och Skolegäskarne, när de kommo ur Kyrkjan, obarmhertigt nedersablade.

I denna bistra tiden, då så många tåflade om Rislunds besittning, och den ena sökte at tränga den andra ut, hade och Konung FREDRIC den II i Dannemork begynt frig med Sverige, så
wål

wäl til at hindra de Swenskas framsteg der i Landet, som til at bana sin broder, Hertig MAGNUS, som Öfel inne hade, wägen til en, af de wanryktade sällar, Johan Taube och Elert Kruse, honom tilbuden Wisländisk Krona. Den samma at winna, förbant sig Hertig MAGNUS genom giftermål i Rysska Huset, med Czar IWAN, som gaf sitt bifall dertill, at han skulle bli Konung öfwer Wisland, under Rysslands beskydd. Hwar på dese nya wänner satte sig före, at bringa först Sverige ur spelet, så at de Swenske ingen fast fot i Landet skulle behålla. Til den ändan blefwo åtskillige Lockfoglar til Rewel utsände, som, under gyllene tidens utläfwande, skulle öfwer tala denna Staden, at fölla ifrån Sverige, och brukades allahanda stämplingar med de ännu i Swenskt tjenst warande trolösa, så kallade Wisländska Hofmän, at afhända Sverige alla fasta orter, som de Swenske innehade, ja ock sjelfwa Rewelska Slättet. Utom alt detta belågrades Staden Rewel hårt af den stora Rysska Krigsmogten år 1570, under Hertig MAGNUSes införande, och sedan 1577, bägge gångerna förgäfwes. Under hwilken tid Ryssarne sköfjade alt mer och mer Landet genom sitt af- och tiltogande, och lemna de efter deras grymma sed, blodiga spår efter sig, hwaraf den Dorptiska orten, som Ryssen innehade, ingen ting annat want, än at de Lanskapet, som alt sitt goda genom Ryssen förlorat, blefwo nödgade, at söka sin skada hos de Dorptiska genom lika plundring. Och hände det ofta, at de hämdsökande bönder, med deras Parti-gångare, som hade sig alla wägar och gångar bekanta, gjorde hos

den i Dorptiska orten boende Ryska Adelen större byte, än de Swenske Ryttare, och kommo med en stor hop hästar, boskap och hwad de eljest öfverkommo tilbakas. Derefter wände sig IWAN WASILIEWITZ til den Rågiska orten och tyranniserade omenniskeligen; Städerna Ulmar och Wenden, dit ock den ämnade olyckeliga Risländska Konungen, Hertig MAGNUS i full fruktan kom, och i dödsångest framstälte sig för den grymma Czaren, men förskontes likwäl med lifwet för des ämnade affall skuld, at han wille skydda sig under Polen. Härifrån begaf sig Tyrannen IWAN til Dorpt, och förde Hertigen MAGNUS fångslig med sig, der han släppte denna Hertig med sina betjente lös med en skriftelig försäkran, at han i all sin lifstid wille blifwa Czaren trogen, och for sedan til Plescow, och lät de der warande Swenske fångar sammanfoppla och föra til Muscow. Men Hertig MAGNUS som icke trodde freden, fant för sig säkrast wara, at öfvergifwa Ryska Partiet, och begaf sig åter 1578 under Polens beskydd.

Samma år gingo de Swenske och Partigångaren Schenckenberg med sina Bönder til Dorpt, och afbrände den widlöftiga förstaden eller Hackelverket, och slogo Ryssar ihjäl, samt bragte derifrån ett ståtelligit byte til Rewel. Dmsider brast det nu ock ut til ett uppenbart krig emellan Polen och Ryssland, och gjorde Konung STEPHAN år 1580 ett förbund med Konung JOHAN i Sverige, at de på hwar sin sida skulle angripa Ryssen, och behålla hwad de eröfrade. De Polske intogo på Littauiska sidan Polotzko, och åtskilliga Slott i Ryssland, och belägrade sedan Plescow. De Swenske bemågtigade

tigade sig på Tinska sidan Staden och Slottet Kex-
 holm, och gingo sedan ifrån Wiborg öfver isen til
 Estland, intogo Slottet Weseberg och Tolsborg,
 derefter belågrade de Narven, och när denna Sta-
 den genom storm war öfvergången, gaf sig ock
 Slottet Iwangorod. Desutan bemäktigade de Pol-
 ska troppar de fasta Slott, som Ryßen i Lettland
 innehade, och de Swenske luti Estland. Omst-
 der nödsakades CZAR IWAN söka fred med Ko-
 nungen i Polen, som ännu war syßlesatt med Ple-
 scauiska belågringen, som ock ingeckes, med Swe-
 riges uteslutande, emedan de Polske icke woro sin-
 nade, at lemna Estland i de Swenskes händer,
 utan påstodo af CZAREN försäkring, at han wille
 skaffa dem Narwa och Wittensten igen, I som de
 Swenske innehade, som afflogs. I kraft af dens-
 na freden blef Staden Dorpat, som Ryßarne några
 och tjugu år innehast, den 24 Febr. år 1582 af-
 trädd til de Polska. Konung STEPHAN tilstod-
 de åter denna Staden ett Tyskt råd at wälja sig,
 som bestod af 3 Borgmästare och 13 Rådman,
 och at bägge Religionerne, den Lutherke och den
 Påfswiske der skulle tålas, då Jesuiterne icke försum-
 made at åter infinna sig i Dorpt, och uprätta för
 sig en Schola brede wid S. Mariæ Kyrkja. Och som
 nu alt skulle i Lifland inrättas efter Polska Rege-
 rings sättet, så förordnades en Castellan i Dorpt, en
 i Pernau och en uti Staden Wenden, hwilke skul-
 le handhafwa Rättwisn i Landet, så widt det Polskt
 war. Men de som hade i den Dorptiska orten för-
 lorat sina gods, kunde dem då icke återfå, undanta-
 gande de två förrådiffe Smickrare Johan Taube och
 Elerd Krule, utan ämnade Konung STEPHAN

lägga den Dorptiska kretsen, såsom den bästa delen i hela Ejsland, til sina Kammar- och Tafel-Gods. Och såsom han tractade efter, at draga också Estland, som Sverige innehade, under Polen, skickade han sina Sanningebud til Stockholm, som skulle förmå Konung JOHAN godwilligt, at astråda til honom Estland, eller nödgades han taga det med wald, emedan det tillika med det öfriga Ejsland hördt til Polen. Men de blefwo med behörigt swar straxt tillbakas wisse, at Sverige långt större och bättre rätt hade til Estland, och fölgatteligen också til Ejsland, än den som den sidsa Ejsländiska Hår-mästaren Keeler, til at betinga sig et Förstendöme, men icke til at beskrämja Landets bästa, magt hade, såsom Middare Ordens förman, at bortskänka til Polen, med mera. Derefter begynte de Polske gå längre i landet, och der de mötte Swenska Tropper, angreps de dem fiendeligen, och blef altså ett uppenbart frig af emellan Sverige och Polen, och tog allt mer och mera til, sedan Konung SIGISMUNDUS hade bestigit den Polska Thronen och gjort sig förlustig af den Swenska Kronan.

År 1596 hade en hop af ungt folk i Dorpt efter en gammal plågsed, som de allt ifrån hedendomen hållit, antändt en stor, så kallad Johannis eld på Dom=berget, icke långt ifrån Dom=Kyrkjan, til at roa sig, och göra sig derwid lustiga om Midsommarsnatten, hwarigenom den stora och prägtiga S. Dionysii eller Dom=Kyrkjan, hwilkens like i hela Ejsland ej fans, och war bygd på samma sätt, som Upsala Dom=Kyrkja med dubbla torn och chorer på sidorna, olyckeligen råfode i brand, och afbrände tillika med åtskilliga andra hus. Kyrkan hade snart åter

åter kunnat hjelpas i stånd, om de allenast försæt henne med taf, emedan murarne så til tornen, som wåggar och pelare ännu i min tid woro starke, och war ännu ett stycke af hwalfwet öfwer Högchoret, såsom ock der frammanföre stod Christi Krucifix med Mariæ och Magdalenæ belåten på en hjelke behållit. De öfrige kostbara belåten, hade man flyttat derifrån til S. Mariæ Kyrkja i Staden, som wroks deromkring.

År 1600, sedan Hertig CARL af Södermanland, sedermera Konung i Sverige, hållit Riksdag i Linköping, for han med ett ansenligt antal af Krigsfolk til Rewel, och bragte hela Estland, så mycket til Sverige hört, under sig, och intog straxt Staden Pernau, med Slotten Salis, Oberpalen, Lais och Felin, såsom ock Dunaberg wid Riga. Sedan gick han för Dorpt och kastade med sina stycken 7 samnar af stads muren öfwerända, samt beredde sig til storm. Men som de belågrade icke tiltrödde sig at låta derpå ankomma, gåfwo de sig den 1 Januarii 1601 på nåd och onåd, då Hertig CARL tog 3 Öfwerstar med besättningen tilfånga, och lät sina Soldater plundra Slottet, men borgerskapet ingen skada tilfoga. Härifrån wände Hertig CARL sig til Riga, och benådade Adelen i Dorpts Län med samma privilegier, som Adelen i Harrien och Wirland hade fått. Året efter begaf han sig ifrån Rewel til Stockholm, då ock en swår pest i landet upkom, och en sådan dyr tid blef, at mer än 30000 Menniskor af hunger dödde, hwarigenom, så wäl som ständiga drabbningar med Polackarna den Swenska Krigsmagten mycket blef förswagad. Nu hade den Polska Stor-Cancelleren Zamoiski . som

Öfwer wintren legat på Anzen, om wåren dragit ihop sina tropper, intagit Kirumpå, Atzel, så ock Rönneburg, som i brist på underhåld måste gifwa sig, och sedan belågrat det fasta Slottet Felin. Derpå gick ett Swenskt Parti ut ifrån Dorpt til Anzen, der Zamoiski under en stark wakt lemnat sina saker, som högg neder wakten, och kom med ett stort bytte tilbakas. Likaledes snappade de Swenske uti Oberpalen opp en hop Polska Troßwagnar, som skulle gå til lågret för Felin, men kom i den dyra tiden de nödlidande Swenska uti Ober-Polen tilgodo. Dock måste Slottet Felin, som de Polske 3 dagar årad förgåfwes bestormade, genom en olyckelig händelse, at eld kommit i krutet, som den tappre Commendanten Arved Willman lagt under Slottet, med en del af besättningen och sjelfwa Commendanten flyga i wädret, och kommo så uti de Polskas händer. Derifrån gingo de Polske, och belågrade det fasta Slottet Wittensten, som efter gjort motstånd omfider måste gifwa sig, emedan ingen undsättning war at förwänta, så länge den förswagade Swenska Krigsmagten ingen försträckning ifrån Sverige fick. Sedan den Polske Generalen Chodewitz åter besatt Slottet med sitt folk, wände han sig til den Dorptiska orten, och lade sin Krigsmagt i winterkwarter omkring Dorpt, samt afskar Staden derigenom all tilförsel, så at nöden omsider blef i Staden så stor, at då han om wåren ryckte dertöre med sitt Krigsfolk, denna Stad utan serdeles motstånd måste gifwa sig. Alltså kom Dorpt år 1603 den 3 Aprilis åter i de Polskas händer, hwilke höllo der illa hus, och

efter

efter deras sed föröfwade många wäldsamheter. I synnerhet wittnade derom än i min tid S. Mariæ Kyrkjo döer, som de wid sitt intog med yxor huggit stora spånor utur, men för det myckna jern-beslaget icke kunnat bryta sig igenom, utan hafwer det wårnlösa folket, som med sin egendom flyttat i Kyrkjan, innantill sjelfwe måst öppna dören och gifwa sig til sköfwels. Detta war ännu i min tid hos inwånarena uti friskt minne.

Denna tiden då pest och hungers nöden ödelade landet och föröfwagade besättningarna, uti de Swenskas slått och fästen, hade de Polske så mycket friare spel, som de Swenske då intet Krigsfolk hade i fält; men sedan Hertig CARL år 1604 den 22 Martii blef förklarad til Konung af Sverige, och kom med en stor Krigsmagt til Wisland, blef här ett alswarsamt tåflande af emellan de Polska och Swenske med åtskillig lycka. År 1608 hemtade Grefwen af Mansfeldt några Swenske och Finska Troppar ifrå Sverige, och sedan han intagit Slottet Wittensten, tog han sig straxt före, at belågra Staden Dorpt, och besköt den samma håstigt, men som de belågrade icke wille låta twinga sig, gick han med några Troppar derifrån til Wollmar, och lemnade Casper Kruse efter sig at hålla Dorpt insperrat, hwilken då han med sitt folck gjorde sig belt säker, öfwerföllu honom Polackarne utur Dorpt och förjagade honom med stor förlust. Nu war ock i Ryssland upkommen en stor oro och buller, genom en falsk Demetrius, som gaf sig ut, at wara Stor-Förstens IWAN WASILIEWITZes Son, den Boris Gudenov mörda welat. Denne falske De-

metrius wille Konung SIGISMUNDUS i Polen förhjelpa på den Ryfska Thronen, och sedan med Ryßlands tilhjelp, bemågtiga sig icke allenast Wisland, utan ock hela Konunga Riket Sverige. Han lät til den ändan sin Krigshår gå in i Ryßland, och bragte Stor-Försten BASILIUS SUSKI i stor ångest, at han nödsakades genom sina Sändningebud söka hjelp hos Konung CARL den IX i Sverige, emot Fästningens Kexholms och tilhöriga Vänets afträdande til Sverige til erwårdelig besittning, med mera. Derpå lät Konung CARL 7000 man utwaldt folck, under Gref Jacob de la Gardies och Evert Horns anförande, gå til Ryßland, som genom sin tapperhet och ogemena mandom uträttade stora saker til sitt namns ödodeliga äreminne, och tillika på Ryfska sidan utwidgade sitt fäderneslands Sweriges gränser. I medertid tumlade de i Est- och Wisland stående Swens och Poliske Troppar friskt omkring, och som Konung CHRISTIERN IV i Dannemark såg sig bästa tilfålle hafwa, medan de Swenske nog hade at beställa i Estland och Wisland, bröt han år 1610 ock lös, och anföll Sverige med Krig, war ock sinnad at uprätta på Dsel en Krigshår och gå med den öfwer til Estland, hwarpå de Swenske gingo på Dsel, sköflade Den och bragte en hoper bönder med hustrur och barn, samt boskap til Estland, och besatte med dem de ödelliggande Hemmanen. Sedan nu Konung CARL IX war död bleswen, freden med Dannemark sluten, och Konung GUSTAF ADOLF kommen til Regeringen, begaf han sig efter hållen Riksdag i Trebro år 1614 til Narwa, at wara de Wisländiska saker

Fer närmare. Och som Ryßarne begynte at wis-
sa sig fiendteliga mot Sverige, befalte han Gref
Jacob de la Gardie at angripa Ryßarna med alf-
war, som han ock gjorde, fördref Ryßarna och
intog stora Ruffa. Evert Hotn belågrade Augdo-
wa, dit ock Konung Gustaf Adolf sig sjelf förfo-
gade och intog denna orten med storm. Sedan ryck-
te Konung GUSTAF ADOLF med sitt Krigs-
folk för Staden Plescaur, hade ock den samma in-
tagit, om icke Engelske Sändebudet lagt sig ut
för Ryßland, och föreställt Konungen, at ingen
fredshandel med Ryßland kunde företagas, innan
en wapen hwila wore faststält, som Konungen lät
behaga sig, och upbröt med belågringen. Derpå
freden år 1617 den 13 Febr. slöts med Ryßland,
med Kexholms och Ingermalands afträdande til
Sverige.

Men med Polen war icke någon liknelse til fred,
emedan SIGISMUNDUS altid lesde i det hopp,
at kunna icke allenast bemägtiga sig hela Disland,
utan ock återwinna den Swenska Kronan. Hans
Generaler tilbödo sig ofta, at handla om stillestånd,
såsom beghynelse til fred, men systade på intet an-
nat, än at winna tiden, til des de sunno sig i stånd,
at kunna öfverrumpla de Swenske orter. Derför-
re sände Konung GUSTAF ADOLF Ammiralen
Göran Gyllenskierna med Flottan, och Nils Stiernsköld
med starka Troppar til Windöen i Kurland, hwil-
ka intogo Dynamynde och sedan Staden Pernau.
Derefter år 1621 kom Konung GUSTAF ADOLF
sjelf med en stark Flotta och 20000 man Krigsfolk
ifran Sverige för Riga, och sedan han dragit si-
na förut i landet warande Troppar, som Gouver-
neuren

neuren öfwer Estland Gref Jacob de la Gardie honom tilfört, belägrade han ordenteligen Staden Riga, hwilken i början icke wille gifwa sig, men när det kom til det yttersta, at alt war färdigt til storm, och ingen räddning för Staden, nödgades Magistraten med Borgerskapet öfna Portarna den 16 Septembris, och gifwa sig, samt ledsaga Segerwinnaren til S. Peters Kyrkja och sjunga: O Gud wi lofwe dig. Efter Staden Rigas eröfning, intogs de öfrige faste orter, som de Polske innehade, utan möda af de Swenska, och gick, medan Konung GUSTAF ADOLF, med större delen af sin Krigsmagt sig til Littauen wände, Fält-Herren Jacob de la Gardie til Dorpat, som den 18 Aug. gaf sig, hwilken stads estersyn, alla i denna fretsen belagne mindre Slott estersölgde, så at alt blef Swenskt i detta Landet.

Om sidet kom det dertil, at ett stillestånd ingicks år 1629 af Polen och Sverige på 6 år; såsom Fridericus Menius in Prodomo hist. Livon. skrifwer, genom Frankrikes, Englands och Hollands förmedlande, at skaffa Konung GUSTAF ADOLF fria händer, at wåga en dans med de Keiserlige, och komma de nödlidande Protestanter i Tyskland til hjelp. Nu som den Himmelska Försynen utsatt Konung GUSTAF ADOLF til sitt redskap, at förswara Guds Kyrkja emot de Påswiskas mordiska ödeläggande, at han kom at inlåta sig uti ett än swårare frig, så war han icke mindre bekymrad, at sätta sitt hårtills genom ständigt frig i blod simmande Est- och Lifland uti godt skick och blomstrande tilstånd; til de förwillade seders förbättrande och Gudaktighetens handhafwande, förordna-

de

de han Superintendenten i Riga Herman Samson, at hafwa inseende öfwer Lands-Kyrkjorna i Lifland, och Superintendenten Nicolaus Gaba öfwer Lands-Kyrkjorna i Estland, jemte Dom-Kyrkjan i Rewel. Til Lag-och Rätts skipande uti Lifland förordnade han (f), at såsom Ståderne hade sin öfwer-och underrätt, så skulle de ock på Landet hafwa til twistemåls afgörande, sina Land-Domare, (Lanndrichter) så ock Slotts-Rätter uti de 3 städer Riga, Dorpt och Kokenhusen. Och efter det war förlängt at gå med de lagwadda saker til Stockholm, så uprättades år 1630 i Dorpt, såsom midt uti Landet, en Hof-Rätt, som der altid hade sitt säte til år 1700 då kriget inföll, men sedan för säkerhetens skull flyttades til Riga. Men uti Estland hade de sina Hakenrichter och Manrichter såsom Under-Domstolar för frälse Godsen, hwarifrån Lagwaddes til Öfwer-Land-Rätten i Estland, som hölts i Rewel, och Krono-Godsen stods under Borg-Rättens Lagfaga på Rewels Slott, hwarifrån Lagwaddes til Stockholms Hof-Rätt. Til studiers upkomst inrättades samma tid i Dorpt försten Trivial-Schola, och sedan på Konungens omkostnad ett Gymnasium, som bestod af 8 Professorer, hwilket Konung GUSTAF ADOLF år 1632 under sin swära Krigsbörda, då han redan sina seger samma wapen hade fört långt in i Tyskland, lät inwiga til en Academie, som efter honom kallades Academia Gustaviana, och blef försedd med samma förmöner som Upsala Academia. Detta werket hade

den

den högt uplyste och grundlärde Friherren, Sweriges Rikes Råd och General-Gouverneur öfwer Est- och Ingermanland Johan Skytte icke allenast bedrifwit, utan och såsom Högförordnad Cancellar den 17 Octobris högtideligen låtit få sin fullbordan således:

Samma dag om morgonen församlade sig Professorerne och de tilstådes warande Studenter til Academiens stora Hör-Sal, som med Tapeter eller wäggebonad prydd war, der Academiens Regalier uti blått och gult taft inweklade lågo på ett bord framför Cathedern. Kläckan 8 ringdes med alla kläckor, då General Gouverneuren, hafwande i fölge med sig dem, som ifrån de Eisländska Provincier och städer woro affände at bitwista denna Acten, kom ifrån Slottet, och satte sig uti Hör-Salen med sitt fölge på högra sidan om Cathedern, och Professorerne på wenstra sidan. När Musiquen ändades, hölt General Gouverneuren ett wackert Latinskt Tal, deruti han widlöftigt förestälde, huru som förslaget om en Academies uprättande, emot alla misunnares och lastarenas förmodan, som detta werket hindra welat, wunnit ett lyckeligt utslag, hwarföre man den stora Gudens tacka bör, dernäst berömde han tilböriligen den glorieuse Konungens GUSTAF ADOLFS Råd och frifösthighet, at han under Pufor och Trompeters klang, då han wäntade på sin fiende Tilli, icke undandragit sig at göra ett gott slut på denna saken, til at betyga huru högt han ålskade wälfeliga konstler, och huru ömer han war om Landets deraf flytande lycksalighet, at han wille gifwa ungdomen, så af Adel som wadel, jämtwål af bonde-ståndet,

Det, som härtills varit förment at lära något godt, tilfälle at öfwa sig deruti, och främja sin lycka, wändande sig til de närwarande Wisländiska Ständer, dem han förestälde huru angeläget det war, at det martialiska Wisland, måtte wänjas til dygd och sedosamhet, som icke bättre werkställas kunde, än at uti Landet uprättades en werkstad, hwarigenom all Barbariskt wäsende utsopades, och dygd, lärdom och goda seder införas kunde. Vade dertil, at de som denna wälgerningen icke erkände, borde hållas för de otacksammaste menniskor på jorden; önskan- des at denna Academien måtte wara wishetens säte, dygdens Tempel, skickelighetens wåning, och alla wetenskapers marknads plats, och en ewigwarande tilgång för all folk under Solen. Gist på- minte General Gouverneuren Professorerna sin skyldighet, at wägleda ungdomen utan omswep och Theoretisk willoreda til sjelfwa wetenskapen och des bruk, samt Studenterna at nyttja rätt tiden, och genom flit arbeta sig op, och bana för sig wägen til främdeles lycka; öfwerlemnande härmed Professorerna Academiens Privilegier och insignia eller Heders-Tekn och skrud.

Efter slutat tal upläste Academie Secreteraren Fundations-Breswet, gistwet i Kongl. Felt-Lågret wid Nürnberg den sista Junii år 1632, jemte Förteckningen på Professorerna, hwar på Henric Oldenberg Oratorix Professor steg på Cathedren, och efter erhållit långt latiniskt Tal, emottog med tilbörliq tack- sägelse Academiens Privilegier och Regalier. Sedan det war bestålt, lät Musiquen höra sig, och begaf sig derifrån General Gouverneuren med Ständerna til S. Mariæ Kyrkja, som wäl utprydd war,

Wällande

ställande sig på den ena sidan i Choret. Professorerne trädde först til bordet, hvar på Academiens insignia eller Heders-Zecken lågo, togo dem, til sig och låto bära dem i Kyrkjan, fölgande sjelf med en hvy Student er i lika ordning efter, der de stälte sig på andra sidan om Choret. I medlertid musicerades i Kyrkjan, och när det war ändat, hölt Doctor Andreas Virginus en Predikan öfwer den 117 Dawids Psalm: Lofwer **SER**ran alla Hedningar och priser honom alt folk; ty **SER**rans Nad och sanning är wäldig öfwer oss i Ewighet, Salleluja. Efter Predikan steg Licentiat, Georg Mancelius på en framför Altaret upstald Catheder, hölt ett latinskt tal om ett godt samwete, förmålande på slutet, at han hade af Senatu Academico i befallning, at nämna den unga Friherren Jacob Schytte til Academiens Rector, och Doctor Virginus til Pro-Rector, at han skulle gå den utwalde Rector Magnificus med råd tilhanda, kallade altså den unga Friherren til sig och öfwerantwarde honom Academiens Privilegier, Constitutioner, Silfwer Nycklar, sigill, och iflådde honom i röd Sammets med guld spets besatt kappa, samt gaf honom sjelf spirorna, görande wid hwart och ett stycke nödiga påminnelser, när den nye Rector Magnificus alt detta emottagit, gaf han Spirorna åt Pedellerna at bäras, tackade med et latinskt Tal för den honom updragna äran, förmannte Studenterna til flit och sedighet, och trädde sedan til Professorerna, då alt detta war bestaldt och Gudstjensten med Psalmen, **GLAD** wi lofwet 2c. under Pufor och Trompetter, samt Stycke-skott omkring wollarna war ändad, tog Rector Magni-

Magnificus med samtel. Professorerna sitt afstråde, dem följde General Gouverneuren med ständerne genom de på gatorne upställda Soldater uti Ruj til Rådhuset, der de blewo med måltid prägtigt undfagnade, och tilbragte så den öfriga delen af dagen med glädje wid musique och Styckens lofande, som med sitt dundrande kundgjorde glädjen långt omkring.

Men året derefter den 6 Nov. hade Sverige den olyckan, at Konung GUSTAF ADOLF den Store, litet för slaget wid Lützen, blef hemligen genom en mordt hand stuten, hwilken dödd illwål hans sribbare mån hämnade, at den gloriose Konungen också i döden segrade öfwer de Kejsersliga. Efter hans död, serdeles sedan hans Doter Drottning CHRISTINA afträdt den Swenska Kronan til Konung CARL GUSTAV, begynte åter Konung JOHAN CASIMIR i Polen yrka på sitt gamla påstående, om hans arfsrättighet til Sverige, och lade sig, genom sina til Stockholm affärdade Sanningebud, emot Konung CARL GUSTAFS antogande til Konung, hwaraf, såsom man säkert sluta kunde, at Sverige intet annat hade at förwänta, än ett swårt Krig, så rustade sig straxt Konung CARL GUSTAF at gå i fält, til at twinga Konungen, i Polen ot affstå med sin förmenta Arfsrättighet. Hwilket ock så lyckades, at då han år 1655 med en utwald Krigshår war kommen i Polen, och i en host, så när kastat hela Polen öfwerända, at Konung JOHAN CASIMIR måste fly utur sitt Rike til Schlesien, och hela Europa begynte spanna up ögonen öfwer Konung

D

CARL

CARL GUSTAFS segrar och framgång; då ock afmunden begynte yttra sig och uxhisa flera fiender emot Sverige. Och som Ryßland icke war obenägit dertill, så tillåt CZAR ALEXIUS MICHAELOWITZ icke allenast sina Ryßar, at tilfoga de Swenska Sänningebud, som woro komne at handla om fredens förlångande emellan Sverige och Ryßland, all förtret, utan satte dem ock i nespigt fångelse, warande ock Dannemark sårdigt, at bryta freden med Sverige. Swarpå CZAR ALEXIUS MICHAELOWITZ i egen person föll med 120000 man år 1656 i Wisland, eröbrade Dunaborg med storm, dock icke utan förlust, belägrade sedan Riga, och lät sin General Alex. Tiybetskoi med 40000 man belägra Staden Dorpat, som då slått befästad war. För Riga uträttade han ingen ting. Men som General Gouverneuren i Reswel, Bengt Horn, som til Dorpts undfättning utrustat en hop Ryttari, och de, när de woro komne när fiendens läger, icke funno sig i stånd, at kunna angripa dem för fiendens myckenhets skuld, så måste Staden, som med Bombers och Granaters inkastande hårt tillsattes, och efter den år 1657 på Tyßla af Trycket utgångna berättelsen om Riga Stads belägring samma tid, til sitt försvar icke mer hade än 300 Soldater 100 Ryttare och 200 Borgare, omsider efter en i 10 weckors tid utstånden swår belägring gifwa sig på wilkor, at besättningen, så wäl som de til Hof-Rätten och Academien hörande Personer efterläts at fara derifrån, då Professorene af Academien blefwo skingrade och nödgade på andra ställen, at söka sitt uppehälle, af hwilka någre där i landet åter blefwo bejordrade.

Professorene som här wid Academien ifrån början til des undergång arbetat, hafwa följande varit: Doctor Johannes Stalenus, Pro-Cancellarius och Superintendent öfwer Rissland, blef sedan Biskop i Wexiö: Doctor Zacharias Klingius öfwenwål Superintendent öfwer Rissland. Doct. Andreas Virginius Theol. Prof. tilförene Probst uti Gartz uti Pomern, en Pomerst Adelsman, blef Biskop i Rewel. Laurentius Ludenius J. U. Doctor, Professor Juris, Oratoriæ & Poëses, har varit tilförene Professor i Greitswald. Johannes Flügel, Reg. Jud. Assess. & Jurium Professor. Johannes Belau Medic. Doctor, Sebastian Würdig Med. Doct. Johannes Raicus Med. Licent. Ejusdemque Professor. Salomon Matthiæ Theol. Licent. Ejusdemque Prof. Georgius Mancellus Theol. Licentiatus och Prof. blef Förstlig Hof = Pred. i Curland. Mag. Gabriel Elfving wardt Superintendent i Staden Rewel. Mag. Henric Oldenburg. Mag. Johannes Gezelius, Græc. ling. Profess. och Theol. Adjunctus, blef sedermera Biskop i Åbo. Fridericus Menius Poëta Laur. Historiar. & antiquitatum Profess. Mag. Johan. Erici Strengnensis, sedermera adlader och Stiernstål kallader, wart Vice-Præsident i Dorpts Hof = Rätt. Andreas Sandhagen, Joachimus Schalenius Mathes. Prof. Mag. Johan Crellius. Petrus Goetschenius Thel. Licent. och Ling. Prof. Mag. Michael Savonius. Mag. Petrus Schomerus, blef sedan Prof. Theol. uti Upsala och omsider Superintendentens i Calmar. Mag. Petrus Lidenius, Mag. Ericus Hollsterius, Mag. Olaus Wexionius.

Medan nu Ryssen hade Staden Dorpat inne,

och Konung CARL GUSTAF nödsakades at lemna Polen, och wända sina wapen emot Dan- nemark, som hade begynt krig emot Sverige, så plågades så wäl Est- som Lifland wäldigt af de i Dorpat inrotade Ryssar, med sköflande, här- jande och brännande. Och fast än man å Swens- ska sidan sökte at göra dem motstånd, ofta med god framgång, såsom en Öfwerste Lieutenant Tie- lenhusen frälste en hoper Handwercks folk, som på 2:ne stora Fartyg eller Strusor med hustrur och barn ifrån Dorpt skulle flyttas til Mulcou, och nedergjorde Ryssarna, liksåledes General Majoren Friiz von Löwen wid Walck slog Ryssarna, at 1500 blefwo på platsen, och Rysske Generalen dödeli- gen sårad samt til fånga tagen, så wille det intet stort hjelpa, emedan Polackarne, efter Konung CARL GUSTAFS astog åter reste sig och tilfo- gade det i Polen efterlemnade manskap, genom deras mordiska wårdar uti qwarteren, all skada. Gref Magnus de la Gardie, sedan han wid Pernau några Rysska Troppar slagit, ryckte fuller med sitt folk år 1657 för Dorpt och begynte beskju- ta Staden, men som han fant sig för swag at kunna der något uträtta, bröt han sig och wän- de sig til Narwen, der han förstärkte sig med de Ingermanländska Troppar, och lade sig för den Rysska Staden Andova, samt brände up några Rysska byar. Ifrån hwilken ort, emedan Ryssen ankom med en stor magt til undsättning, måste han wika, och lemna något folk i sticket, innan han förfölgd af Ryssen, kunde komma til Re- wel tillbaka igen. Littauske Fält-Herren Conse- uski wille nu icke heller försumma tiden och til- fället,

fället, medan friget med Dannemark påstod, at göra försök på Riga, som af Pesten war half utdödt, men General Helmteldt gjorde alla hans anslag til intet, och slog honom tappert, at han ingen framgång hade. Och fast än det lyckades för honom, när han gick in i Lifland, at han kunde öfverrumpla Slottet Rönneburg, och intog också den lilla Staden Wollmar, så blef han likwäl, när han stormade Pernau, afflagen, at han icke tordes fortsättja belägringen, utan drog sig tillbaka ått Dünaströmen, i mening at förstärka sig efter den wid Pernau ledna förlusten. Men General Helmfelt föll honom der Nyåret 1658 på halften, eröfrade hans wäl förskansade läger, neder gjorde större delen af hans folk, och förskingrade de öfriga, och Conseuscki måste fly til Littauen tillbaka och lemna Lifland oroad. Och blefwo derpå de orter, som Polen ännu i Landet inneha de, jemte Wollmar af de Swenska intagne.

När ryktet kom til Muscou, at freden i Rottskild war sluten emellan Sverige och Dannemark, drog CZAREN i Ryßland öröna ått sig, stälte straxt de fångslade Sanningebud på fri fot, och gaf sin Fält-Herre Cowanski, hwilken med sina Troppar nalkats Narven, i mening at belågra denna Staden, oförmodeligen befallning, at sluta stillestånd med Sverige och draga sina Troppar til Ryßland, hwilket Cowanski genast kundgjorde Gouverneuren Christer Horn i Narven, och slöts den 23 April Stilleståndet med de wilkor, at fångarna å bägge sidor skulle lös gifwas, och fiendeligheterna uphöra, til des en fullkomlig fred kunde slutas, hwarpå Cowanski med sitt folk afstogade.

gade. Nu hände det sig år 1660 den 13 Febr. at den oförlifnelige Hjelten, Sweriges Store Konung CARL GUSTAF oförmodeligen i Götheborg afled, som sig och sitt Rike emot 6 mächtige fiender wäldigt försvarade. Affaknaden för Swerige och des Länder war obeskriwelig, och gick des inbyggare så mycket djupare til sinnes, som de på alla sidor woro fringwärfde af fiender, och af frigsbördan utmattade. Men som fienden äfwenwål tröttnade wid frigs oroen, så styrde den gudomeliga Förshynen sakerna så, at det blef öfweralt fred, som samma år slöts i Oliva Kloster wid Dantzic och i Köpenhamn, samt året efter 1661 med Ryssen i Kardis uti Estland, medelst hwilket fredsfördrag Ryssen asträdde til Swerige Staden Dorpt, och hwad han eljest ännu innehade i Landet. Sedan när Ryssen hade astogat ifrån Dorpt, hwilken Stad han denna gången är innehaff, sattes här alt åter i förra Stånd, och började åter Hof-Rätten, såsom tilförene, intaga sitt säte, men med Academiens uprättande drogs det längre ut.

År 1667 den 22 Maji undergick denna Staden en stor wäld, som kom lös uti en Bryggares ugn, och lade 60 hus i aska, samt itände S. Mariæ Kyrkijotorn at Kläckorna smälte, men Kyrkian blef lifwål med stor möda räddad. Dock som den allmänna freden war återwunnen, Landet begynte at repa sig, och handel och wandel så wäl här som anorstädes idkas, så wardt denna skaden estet handlen hotad, såsom ock alt, hwad igenom de oroliga tider blefwit förstört, åter uprättat. Stads Magistraten hade wäl, til Stadsens barns bästa,

inrätt

inrättat en Räkne- och Skrif-Schola, som ock sän-
gen wid Tyska Församlingen underhålla skulle, men
til deras vidare undervisning i bokeliga konster icke
tillräcklig war, fördenskuld förestälte Doctor Jo-
han Fischer, som war en lärd man och stor älska-
re af studier, hos Hans Kongl. Maj:t, sedan han
war blewten General Superintendent öfwer Bifland,
at honom efterläts at uprätta, så wäl i Dorpt,
som Riga, Kongl. Latinska Skolar och förse dem
med lärda och skickeliga Schole-Betjenter, hwilket
han således efterkom, at oaktat Riga hade ett be-
römligt Gymnasium Urbicum, jemte Under-Scho-
la som Staden underhöll, en Kongl. Schola bestående
af 4 Classer der inrättades, som kallades Lyceum
Carolinum, och det namnet wäl förtjente, som der
förutan Gækiska och Latin, Historien, Theolo-
gien och Geographien, lärdes Hebreiska, Syriska
och Coptiska, så at de som derutur Skolen kom-
mo, uti Språken ingen undervisning mera behöf-
de, hwilket alt den lärde Skole-Mannen Johan
Uppendorp, som war detta Lycei berömliga mång-
årige Rector, til des han wid sin lefnads slut blef
förordnad til Profess. Ling. wid Dorpts Academie,
allena bestridde. En likadan Skola inrättades ock
så i Staden Dorpt, hwartil Kronan lät upbygga
beqwåmliga hus, så för Rector som Con-Rector
och Collega, at hwar af dem hade sin serstilte På-
ro-Sal med en Kammare, och derjemte nödige
wånings-rum och utrymme för sina hushåll. Til
Rector af denna Skola förordnades Michaël Dau,
som sedermera blef Professor wid Academien i Dorpt.
Skolen blef här af General Superintendenten såle-
des inrättad, at hwardera uti sina Påro-Salar

underwiste sina Vårjungar h la dagen igenom, ifrån kläck n 7 om morgonen til kläckan 11, och eftermiddagen ifrån kläckan 1 til 4, utan at Rector och Con-Rector, som i Sverige sker, arbetade sina wijsa timar uti en Class tillsammans, och det hela året igenom, winter och sommar, utan några långa ferier. Ungdomen af denna Skolan, som bestod af hederliga Måns barn Adol och oadel, war befriad för sängen uti Kyrkjan, utan förrättades den af Skrif- och Räkne-Scholän, der de ock i läsande blefwo underwiste. Sålledes woro Skole-Betjenteserne frje at understödja Prästerna med predikande, på det ungdomen icke måtte försummas. Dersföre de icke heller ståde efter Prestetjenster, utan låto sig nöja med den dem bestädda lönen, och qwarterners penningar, som ungdomen hwart fjerdedels år betalte för sin underwisning, nemligen en specie Riksd. uti de nedre, och Två uti Rectors Classen. Denna afgift gjorde ock, at Allmogens och gemenare folks barn, som icke råd hafwa at idka studier, icke hade tilfälle at öfwerigifwa plogen eller ock lära Handtwerk, hwartil ock qwicka hufstüd behöfwes, och upfylla de Latinska Scholär med större myckenhet, än Scholæ-Betjenteserne med nytta bestrida kunna, utan behölts altid ett lagom stort antal, af hederligt och förnämt folks barn uti Skolorna. Underwisningen war också inrättad efter de unga åren, at här i synnerhet lärdes hwad som på minnet ankommer, såsom de lärda språken, Chronologien, Historien och Geographien jemte Theologien, och lemnades de Philosophiska wetenskap, til des de woro fomne til mognare år och större omböme, at läras wid Aca-

de-

demier. Här intryktes icke heller lärdomen i Pils-
tarna med hugg och slag, eller besvärades med
mycken läsning utantill, som de i framtiden åter
förglömma skulle, utan bibragtes dem hwad läras
skulle, genom uttydande, förklarande och skäljö-
rande, samt det skedde med Lärarens myckna be-
svär, men med läringarnas stora nytta, så at de
lärde utan möda i grund, det som de eljest utan
at förstå, med mycket arbete skulle til minn s föra.
Dock hwad nödvändigt ordifrån-ord behållas skulle,
såsom Kristenes språk och dylikt, sattes dem läxor före
hemma om mornar och qvällar at lära, så at
Skole-timar intet förnöttes med annat än förhö-
rande, de lärda språkens uttydande och redogö-
rande, samt de hemma dageligen utarbetade skrifs-
ters förbättrande, och mera sådant. Hwad nyt-
to en sådan undervisning hafwer, har jag sjelwer
rönt, som i samma Skola icke allenast updragen är,
utan och den samma såsom Rector emot 3 år före-
ståt, jemte det at jag derhos den Academiska ung-
domen betjente, til des Academien til Pernau flyt-
tades.

Sedan Konung CARL XI. lyckeligen slutat
det swära friget, hwilket han i egen hög Person
bewiltat, och han på Riksdagen, som år 1680 i
Stockholm blef hålles, af samtelige Rikens Stån-
der förklarades för en Enwälds eller souverain Ko-
nung, samt åter indragningen af de ifrån Kronan
bortskänkte godsens bewiljades, så lät General Gou-
verneuren öfwer Wisland Gref Jacob Johan Hastfer
år 1687 uppå Kongl. befallning sammankalla til
Riga, så wäl Adelen som Prästerskapet och andra
ifrån Landet, at aflägga sin Alf-Hyllings- och

Trohets-Ed, som i Riga den 23 Septemb. med stor pragt verkstältes, och uti de andra under hans Gouvernement belågne städer, genom andra dertill förordnade, såsom uti Dorpt, genom dertådes wärande Landshörding och Öfwerste, Otto Reinhold Taube, hwarest Hyllningen den 14 Oct. för sig gick. Til denna Acts prydnad byggdes på Torget en stor några trappsteg hög lastwä, med en uphögd Stol eller Thron, samt skrankwerk, som all öfwer kladdes med rött kläde. Sedan Predikan war först hållen och Garnisonen stält sig i gewär, kom Landshördingen åkandes, steg på den uphögda lastwä med sina Lands-Örtjente, samt satte sig på den uphögda Stolen, då detta Lånets Prästerskap framkom, och stego Probstarne uppå lastwä, men de öfrige stätte sig när intil, lastwäde Lands-Secretären Hyllings-Eden och sworo samtel. med upräkta fingern Konungen Tro och Huldskap: Derefter stego Borgmästarena och Rådsmännen på lastwä och Borgerskapet, så wäl af det så kallade stora, som lilla gildet eller samhället med sina Aldermän och äldsta nära dertill, och aflade likaledes med upräkta fingern deras Hyllings-Ed.

Nu war ock Konung CARL XI omtänkt, at bringa dessa genom stadigt frig förwillade Länder i godt skick, först och främst, at Gudsfruktan och goda seder skulle komma hos Inwånarena bättre i gång, och Allmogon, som litet eller alsintet af Guds och hans heliga Ord wiste, fatta den sanna Guds kannedom, hwartil orsaken war, at deras Präster woro måst alle utlänningar, som icke förstods Landsens språk, utan det först lära skulle, sedan de blewit Ryrkioherdar, såsom ock at de uti
 . / det

det språket inga Psalm- eller andra Kyrkjöböcker hade, utan hwad de sjelfwe efter Tyskan ord ifrån ord med tilhjelp af en tolf, som ibland war Prästens Hustru, på papper upfatt, och som härutaf intet kunde blifwa annat än ett underligt språk, kallade Bönderna det *Fumala-Kel* och *Kircko-Kel*, det är, Guds Språk och Kyrkjans Språk. Til bättre ordnings hållande wid Gudstjensten och den Christeliga Vårans grundeligare utbredande, lät Konungen också i dessa Länder införas den i Stockholm år 1686 af Trycket utgångna Kyrkjö-Ordningen, och winlade sig någre infödde nitiske Präster om, så wäl uti Estniska som Lettiska Lands-Orter, at öfversätta på Landsens Språk rimwis andeliga Sånger till Församlingarnas tjenst, at de fingo nödiga Psalm- och Ewangelii Böcker. I synnerhet bör den berömlige och af Guds Församling wälförtjente, men på sidlyktone, icke genom eget fel, utan genom sina slågtingars felaktiga och oförstigtiga förseende, olyckeliga Kyrkjoherden Adrian Vergin i Odenpå, med all heder här nämnas, hwilket uti Dorpts-Estniska Språket icke allenast öfversatte Psalm-boken, utan ock hela Nya Testamenten, som af General Superintendenten Fischer i Riga til Trycket beforderades, hwilken och drog försorg, at icke allenast det Nya utan ock det Gamla Testamentet på Lettiska Språket blef öfversatt och aftryckt. Nu ehuruwäl den Dorptiska orten hade den förmon, at åga Nya Testamentet i Landsens Språk, så kunde likwäl öfversättningen af det Gamla Testamentet icke företagas, emedan man icke wille hafwa mer än en Bibel uti Estniska Språket, och den Dorptiska målskilnaden, som icke långt

sträckte

sträckte sig, ej kunde de öfriga Estniska Landskaper påtvingas. Fördenskund blef hela Bibeln af Prästerskapet under Rewels Stift öfversatt, men kunde icke til trycket befordras, efter som Consistorium i Pernau, sedan Academien war dit flyttad, wille tilwälla sig den hedren, at få låta astrycka Bibeln, samt öfwerse uttolckningen, fast ingen af des Vedamöter war det Estniska Språket mächtig, och uttolckningen af Rewels eller Estlands Consistorio allena besörgd och fulländad. Swarmed intet annat uträttades, än at den Estniske Bibeln, under Swenssk Regering, icke kunde komma i dagsljuset. Imedlertid nyttjade Församlingen i Dorptiska orten sitt Nya Testament och sina Psalmböcker. Men det wärsta war, at hwarken här eller uti hela Est- och Lifland någon fans, som kunde läsa i bok, emedan de woro stadda uti swår tråldom och Herrskaperne på landet tyckte för sig nyttigast wara, at bibehålla sina bönder uti okunnogheten, och des bättre njuta des tråldoms frukt. Swarsföre de ock wille inbilla alt folk, at den Lifländske bonden wore af naturen så dum, at det war för honom omögeligt, at kunna lära läsa, til des en Präste son i Lais uti Dorpts Län, Bengt Forselius wid namn, som war Juris Studiosus, af egen drift påtog sig at wisa wederspelet, och at Kongl. Förordningen om Bonde-Scholars uprättande wäl kunde eskommas. Han samlade ihop yngre och äldre bondedrångar, och bragte af dem inom en kort tid öfwer hundrade til en fullkomlig färdighet i läsande. Jag har ock sjelf sedermera erfarit, at en bondesgoße i Windo-Prästegård inom 14 dagar lärde sig färdigt läsa i bok.

Ut ock Landsens ungdom måtte hafwa tillfälle til at öfwa sig uti alla goda och nyttiga wetenskaper, och göra sig skickliga til Konungens och Fäderneslandets tjenst, beslöt Konung CARL XI. at åter uprätta den genom frig förstörda Gustavianska Academien i Dorpt. Och oaktat til den ändan war redan upbyggt ett prägtigt hus, såsom ett Slott i Pernau, så hölt likwäl Konungen för betänkeligt, at flytta Academien från den ort, der den store Konungen GUSTAF ADOLF den samma först grundat, utan lät befalla at det afbrända Academie huset i Dorpt åter skulle upbyggas, som straxt blef werkstält, at på en Sommar de gamle murar nederrefwos och ett helt nytt Academie hus från grunden efter nyaste maneret upbyggdes, och med alt sitt innanrede af Catheder, bänksjar, samt Våktare uti stora Auditorio, så ock bord och stolar i Gonfistorii rumet försärdigades, så at Academien år 1690 den 22 Augusti wardt högtideligen intwigt af des Högförordnade Cancellier, Kongl. Rådet, General Gouverneuren, Gref Jacob Johan Haffser, och kallades Academia Gustavo-Carolina, hwarmed således tilgick.

Til at göra denna intwigningen så mycket anseeligare, lät Kongl. Rådet och General-Gouverneuren sammankalla Ridderskapet och Adelen til en Landdags hållande uti Dorpt, samma tid: Likaledes sammankallade ock General Superintendenten Johan Fischer, som war förordnad til Academiens Pro-Cancellier, Prästerskapet i Lifland hit til ett Prästemöte; Jämte woro städerne uti Est-Lif- och Ingermanland anmodade, at hit sända sina afskickade til denna Högtidelighets firande,

de, hwilke alle infunno sig, jemte några hundrade andra Personer, som wille hafwa det nöyet, at se och bhwista denna sågnesamma Act. Om morgonen den 22 Aug. begaf sig Kongl. Rådet och General-Gouverneuren, klädd uti en silwerdufs klädning, omgifwen af Tolf Stånd-Drabonter, samt beledsagad af samtelige Ridderskapet och Adelen, ifrån Riks-Rådets och Præsidenten Flemmings hus, som han intagit, til Academie huset, och stälte sig med sitt fölge på högra sidan om Cathedren eller Pärstolen uti stora Auditorio eller Hög-Salen, hwarest på ett bord war lagt Academiens Constitutioner och Insignia eller Hederstecken. På wänstra sidan stälte sig General-Superintendenten med Professorerna och Prästerkapet. Det öfriga rummet intogs af främmande åskådare och Studenter, under Puke och Trompeters samt andra musicaliska Instrumenters klang. När Musiquen war ändad, hölt General-Gouverneuren och Cancelleren på Tyska ett Tal, om Kongl. Maj:ts Faderliga omswårdnad om dessa Länders wälgång, och sanna wältrefnad, samt des kärlek för goda wetenskaper och stora frifkostighet til deras uphjelpande, hwar på han öfwerantwardade de fram för Cathedern stående Kongl. Constitutioner och Insignia til Pro-Cancellarien och Professorerna, förmanande dem fliteliggen at förestå sitt ämbete. Och när Kongl. Restaurations eller uprättelse-Breswet war upläst, jemte Förtefningen på Professorerna, hölt Pro-Cancellarien en Latinssk Oration eller Tal, och emottog berörde Insignia, då ock Professorerne, så många som woro närwarande, aflade sin Embetes Ed. När detta war skedt, lät musiquen höra sig, under

der hwilken man steg up, och bars Academiens Constitutioner och Insignia på täfts Hyenden framför den blänkande Församlingen, som i den anseeligaste Process efterföljde till S. Maria eller Swenska Kyrkjan, der General-Superintendenten med Professorerna och Prästerskapet intog den wänsttra sidan, Academiens Insignia lades på ett bord för en framför Altaret stående Catheder, allt under en stark-Musique. Garnizonen stod på den södra sidan i Kyrkjan i gewår, och stadens Borgerskap på den norra. När Musiquen war ändad, steg Probstsen Chilian Rauscher på Predikstolen, och hölt på Tyska en Predikan öfwer de 6 första verserna af Salomons Ordspråks andra Capitel: Min son, wilt tu annamma mitt tal, och min bud när tig behålla, så låt tin öron g swa allt på wisshet och bög titt hjerta ther til med flit; ty om tu far therefter med flit och beder therom, om tu söder efter henne, såsom efter silfwer, och letar efter henne, såsom efter en skatt, så skalt tu förstå GEXrans fruktan och Guds kundskap finna; ty GEXren gifwer wisshet och utaf hans mun kommer wett och förstånd. Efter hällen Predikan söngs: O GUD wi lofwe dig re. med Puzlor och Trompeter, samt lofadades syncken, som woro stälte när til Kyrkjan på Dombacken, så ock omkring hela fästningen i 2:ne omgångar, och gaf hwarje gång så wäl den upstälde Garnizonen, som det i gewår stående Borgerskapet sina salswor.

Efter Gudstjenstens slut steg Pro-Cancellarien på den för Altaret stående Cathedren, och efter ett hållit Latinsk Tal, kallade han Theologiz Professoren Olaus Moberg, som war utsedd til Rector

Magni

Magnificus til sig på Cathedren, hängde på honom en röd med guld beprydd Sommits Kappa, och öfwerantwardade honom Academiens Insignia med silwer-Spirorna, och gaf den nya Rector dem åter åt Pedellerna, at bäros fram för Academiska Processen. Och således slöts denna ansenliga inwigningen med en stark musique af Trompetar och Pufkor, och blef General Gouverneuren af samtliga Ständerna beledsagad til det Flemmingiska huset, der han låtit tilreda en prägtig måltid af flera bord, och behölt en stor del af dem jemte Professorerna hos sig qwar, hwilka han på det bästa fågnade långt in på natten under Pufkor och Trompeters klang, samt Styckens duandrande wid skålars drickande.

Således wardt med detta Wisdoms-Sätets inråttande, grunden lagd til dessa Länders sansskylliga wälstånd, förman och prydnad, hwardöfwer alle Rättsinnige Landsens Inbyggjare högeligen fågnade sig. Men på Adelsens Landdag, som samma tid hölts i Dorpt, företogs saker, som icke allenast lände til dessa Länders, utan ock hela Rikets förderf. Uti deras samling sunnos någre illfinte husruden, och ibland dem i synnerhet den beröftrade Capitainen Johan Reinhold Parkull, hwilken af naturen war begåfwad med qwickhet och talande tunga, dertil genom studiet och resor utomlands förwärfwat sig mycken skickelighet, at han kunnat gagna sitt fädernesland, om han icke låtit sitt högmöd och oroliga sinne förleda sig, til trolöshet och skedeliga stämplingar. Han hade redan år 1687 wid Landdagen, som hölts i Riga, då Adeln allade sin Hyllnings-Ed, medan den af

Kongl.

Kongl. Maj:t anbefalta indragningen eller Reductionen af de bortskänkte publique godsens här i Landet påstod, uphifvat flera andra, at sätta sig emot reductionen och påstå ändring: hwilket Konungen intet annars kunde än onådigt uptaga, och lät föreställa dem igenom General Gouverneuren deras förgripelse, och at de så mycket mindre hade ordsak at wisa sig missnöjde, som Kongl. Maj:t lemnat Adeln i Rysland den förmon, framför det i Sverige skedt, at så besittnings-Rådeten af de undragna godsens i ertwärdeliga tider, med en Tredjedels eftergift eller minskning af den årliga räntan. Denna beshynnerliga Konungens nåd påttat, begynte man på Landdagen i Dorpt, sedan reductionen redan war slutad och til ånda bragt, åter röra på den förra strängen och söka ändring uti det som afgjort war, då de genom Parkulls bedrifwande kommo öfwerens, at de skulle sända sina affickade med sina Privilegier til Stockholm, at föredraga dem för Konungen, hwartil Landt-Rådet och Assessoren i Dorpts Hof-Rätt Leonhard Gustav Rudberg och åswen denne Parkull blefwo utsedde: hwilke ock reste til Stockholm. Men som desse privilegier icke besunnos kunna förarlåta någon ändring uti Reductions-werket, så kommo de affickade följande året 1691 med sina Privilegier missnöjde ifrån Stockholm tillbaka.

År efter, 1692, blef åter i Marcii månad en Landtdag hållen i Staden Wenden, då Parkull af arghet och bitterhet, samt begärelse at upwäcka upror, efter han i Stockholm ingen ting uträtta funnat, tog sig den myndigheten, fast han hwarken war Landtmarskalk

eller Land-Råd, at lägga skrifteligen sina medbröder före några mål, at öfwerlägga om, til at dermed bringa både dem, som ingen ting genom Reduktionen lidit, och dem som låto sig någa med Konungens nåd, och tredingens behallande af godfens årliga ränta, at slå Konungens nåd och alla åtwarningar i wädret, och med de knorrande qwåda en wisa. Swad de icke förr hade förgripit sig emot sin Höga Öfwerhet, så skedd det i denna Rådplågringen, då de låto öfwer-tala sig, at låta ännu en gång afgå til Konungen en eftertryckelig föreställning om deras nöd, och igenom Reductionen förordsakade usla tilstånd, som skulle förmå Konungen at ändra det han gjort, eller ock befara swåra påföljder; Patkull grep sjelf til sin med galla upfylta penna och författade Skriften, deruti han wål försäkrade sina swåra och uproriska utlåtelsest bästa han kunde med ödmjuka ord, men förklenade likwål Konungens nåd och til deras bästa gjorda försättningar, utbristande omsider uti de swåra ord, at om Gud hade lemnat dem fritt wal, at antingen wilja utstå frig af deras tilgränsande grannar och grymma fiender, eller tåla det betryck, som de nu lefwa uti, wiste de icke om de icke ordsak hast at utwålja det förra. Denna skrift sändes bort med Posten til Stockholm, underskrefwen af Land-Råderna och Marskalken. Men innan Posten kunde dit komma, spriddes affskrifter deraf fring Landet, twiswelsutan til at göra saken allmän, och förwisja Eweriges grannar om deras misnöge med sin Öfwerhet, samt til at upwåcka lysnad hos dem at risla i grumlot watn,

som

som och sedan skedde. När denna Högtförfä-
 peliga Skrift emot Kongl. Maj:t war i Stock-
 holm ankommen, och det förspordes at Konun-
 gen den i sin icke annorlunda än med högsta
 onåde uptaga kunnat, och at wid då warande
 Riksdag i Stockholm beslutit blifwit, at den
 Lifländska Adelen skulle derföre ställas til ansvar,
 och de, som Skriften underskrefwit, insinna sig för
 en dertil förordnad Commission, hölts åter i Ri-
 ga en Landdag, på hwilken berörde Skrift blef
 upläsen, som heller hördt ske innan den blef af-
 sand; då den minsta delen wille kännas derwid,
 en del ursåktade sig, at de icke wetat, hwad der-
 uti bliwit anfört, andre at de lagt sig emot det,
 som oberwisligt deruti war anfört, men icke blefwit
 hörde: andre åter, at de rest ifrån de i Wenden
 hållna Landtdagar, när de sågo hwad för saker
 der före h. des. Sjelfwe då warande Landt-Mars-
 skalcken ursåktade sig, at han såsom Landt-
 Marskalk icke annat kunnat, än på Adelens wäga-
 nar underskrefwa Skriften, men för sin egen
 person hade han aldrig samtyckt, än mindre den
 samma gillat. Men Packall, när han såg sig
 komma at håsta för altsammans, tog han sin
 Person i säkerhet och reste til Kurland, til at i
 granskapet se, huru allt wille aflopa. Men när
 Land-Råd rne, som underskrefwit Skriften, tilföl-
 ge af Stämningen reste til Stockholm, förskaf-
 fade han sig Konungens Lejde-Bref, och reste
 dit med; dock när han såg, at hans sak i Com-
 missionen begynte se illa ut, rymde han, Konun-
 gens Lejd oaktad, derifrån til Lyfland, och be-
 mödade sig der desto friare at upwäckä fiender emot

Swerige och bringa Wisland under annat Herra wälde, som honom fuller så wida lyckades, at Landet genom ett långsamt och blodigt krig, samt många fienders tilstötande omsider gick förlorat, men innan det dertil kom, Packull, utan at se frugten af sitt förräderi, måste såsom en förrädare, til sin wälförtjenta belöning, klåda stegel och hjul, hwilket alt framledne Probstsen Kelck uti sin andra, ännu uttryckta del af hans Wisländska Historia, utförligare beskriwer.

År 1693 den 6 Febr. som war Fastlags Söndagen, påböds af Kongl. Maj:ts en Jubel-Fest öfwer hela Sweriges Rike och underliggande Länder, til en tacksam ihogkommelse af Upsala Wötet, deruti för hundrade år sedan den Augsburgiska Bekännelsen blef antagen och stadfastad, samt all Påswist surdeg i Swerige affsedad, hwilken således i Dorpt firades, sedan samma Söndag war predikat i Kyrkorna och Psalmen O Gud wi lofwe dig, 2c. under Styckens lofsande omkring hela Fästningen, sjungen, Orationer hela weckan öfwer blefwo hållne i Academien af Professorerna. och ändades denna Högtidelighet med en Magisterial - Promotion, som war den första efter Academiens åter uprättande, och blef också den sista Promotionen uti Dorpt. Samtelige Professorerne undfingo af Konungen til åminnelse hwar sin Jubel - Penning, nemligen den stora Medailen eller Skåde - Penningen af fint silfwer, som war präglad öfwer denna Jubel Festen. Detta året träffade Dorpt tillika med hela Sweriges Rike den stora sorgen, at Sweriges dyre, milde, och för sin Gudsfruktan och andra Kongel. Dygder oförliknelis

likneliga Drottning ULRICA ELEONORA, som war en boren Konunga Dotter ifrån Dannemark, den 25 Julii genom den timmeliga döden af Gud blef hådan kallad, at hon icke skulle se och förnimma, hwad jämmer och elende efter hennes död Riket och Landet öfswergått.

En den wrede Himmelen lät år 1695 hela Sommaren öfwer, ånda til Michaëlis måsan, hwat dag stadigt regna, hwarigenom all slags såd på marken förderfwades, at ingen ting kunde komma til mogenhet; och oaktat de den i axen owanligen af wåta upswulna såden i sina Rior torkade, så blef den samma likwål så liten och små som kummin, och när den maldes til brödbakande, wille icke hänga ihop, hwarigenom en obestriswelig hungers nöd i landet blef, hwilfens like man i hundra de år icke haft. Hwaraf Dorpt så wål som de andra städer sin dryga känning hade, och warade i de 2 fölgande åren, emedan de i brist af utsåde besådde sina åkrar med den odugeliga såden, ehuru de den bästa dertil utsett hade, dels och lemnade sina åkrar obesådda, hwarpå intet annat än miswårt fölg kunde. Hungersnöden blef altså för den fölgande tiden större, så at husbönderne slåpte ifrån sig alt sitt tjenstefolk, hwilke, ehuru starke och friske de woro, när ingen wille dem til arbete för södan emottaga, måste öka tiggare hopen; ja det blef så swårt, at utaf fattigt folk, männerne öfswergåstwo sma hustrur, och hustrurna sina barn, och gåstwo sig at stryka kring städer och byar, til at få sig en beta bröd, loch när det ej fås kunde, sökte de at mätta sig med onaturlig spis, och sluka uti sig rådt kött af hästar och andra kreatur,

som de öfverkommo. Jag rys ännu, när jag tänker på det elände och jämmer, som jag den tiden uti Dorpt måste se, huru de nödlidande människor, unge och gamle dageligen frällade kring gatorna i större och mindre fläckar, ömkelige til åsynen för deras af hunger svartnade och skrynkliga ansigten, men obehagelige för öronen med deras jämrande och tjutande så nätter som dagar, som wäl en stenhjertad röra kunnat, om i des förmågo warit at kunna dem hjälpa. Och oansedt efter Kongl. Befallning Magazinerne eller Förrådshusen blefwo öpnade, til at komma de hunger lidande til hjälp, och andra milda Människor meddelte efter sin förmågo, hwad de kunde, til deras räddande, så wille det likwäl för den dageligen tiltogande myckenheten alsintet förslå, utan uptogs här dageligen på gatorna döda kroppar, så wäl af dem som ingen hjälp kunnat få, som dem, hwilke kunnat tigga sig til en beta bröd, och så snart de den åtnjutit stupade neder. Detta elände föröftes ån mera af den hårda Winteren, och myckna snöen år 1697, som med början af året begynte, at de döda kroppar, som på alla wägar och i byar stupat, icke kunde nedgräfwas, utan måste blifwa i snön liggande til wären, at stora gropar kunde gräfwas, och Liken deruti insamlas och jordas. Man håller före, at uti denna Lands-plågan här i Landet, wäl 50000 människor af hunger dödt.

Denna bedröfwelsens tid slöts med den stora sorgen, at samma år 1697 den store Sveriges Konung CARL den XI den 5 April under Påskedagen på sitt 42 ålders år saligen afled, dessa Länder, som ock hela Sveriges Rike til största affaknad.

Han

Han tilträdde ett uti swårt Krig inweklat rike, förswarade det i egen hög Person wäldeligen, och lade sedan grunden til Sweriges lycksalighet och säkerhet genom Krigsmagtens, så til Lands, som til sjös, wissliga inrättande, så at Sverige intet hade at frukta sig för fiender; war ock i begrepp at finna utwägar til sina undersåtares uphjelpande genom handel, sjöfart ock allahanda slögder; hwilket alt då ofelbart hade blewit bragt i stånd, om icke döden emellan kommit, och det sedan, genom förberörde Patkulls, och hans anhangs stämplingar, upkomna widlöftiga friget förhindrat hans estetrådare Könung CARL XII, at lägga handen wid detta angelägna werkets fortsättjande. På sjelfwa begrifnings dagen, då denna stora och oförlifneliga Konungens Kongliga Lik den 24 Nov. i Stockholm med Kongl. pragt til sitt Hwitorum befordrades, och öfwer hela Riket Lik-Predikningar blefwo hållne, hölts ock i Dorpt samma dag Lik-Predikningar uti Kyrkjorna, til denna stora Likbegångelsens mera anseende och prydnad om qwällen wid ljus, och betygade Academien de näst derpå fölgande dagarne sin djupa sorg öfwer en så dyr Konungs affaknad, med Parentationer eller Sorge-Tal, då den första dagen orerade förmiddagen Theol. Professoren och Licentiaten, Laurentius Molin, och estermiddagen jag efter Consistorii Academici begäran på Latinsk wers. Andra dagen orerade Eloquentiæ & Poëleos Professoren Michaël Dauprofe, och estermiddagen unge Adelsmannen Henric Johan Freitag. Tredje dagen orerade Logices & Metaph. Professoren Dan. Sarcovius, och slöt denna Sorge-Åkten, som Kongl. Hof-Rätten

i full procession alltid bivaistads, förutan andra förnåma och Academie Statens med de studerande.

Så snart Konung CARL XI hade lagt sina ögon til, tyckte Sveriges grannar, hwilke, så länge han lefde, icke tordes röra sig, nu mera icke behöfwa frukta sig för den unga Konungen CARL XII, som allenast war 15 år gammal, när han 20:de dagen efter sin HerrFaders begrafning, näml. den 14 Dec. tilträdde Regeringen och satte Kronan på sig; utan begynte de straxt förbinda sig med hwarannan, och gjöra anläggningar, huru de skulle på alla sidor angripa Sveriges Rike, och slita hwar sitt stycke derifrån: hwar på ett förderfweligit och långwarigt krig fölgde, men brast ej ut före än ett par år derefter, emedan de hade at beställa i tysthet med sina tillrustningar. I medlertid, ehuru tyst och under wänskaps betygande, samt föregifwit annat sken, de lagade sig til, at utföra sitt skadeliga upsåt, så spordes likwål, at det Packullste anhanget alltid gläffade något ur sig, hwaras man sluta kunde något ondt wara på färde. En wis Adelsman utlåt sig för Probstens Kelek, utan at honom war någon anledning gifwen, at spå: det kom honom så före, at Sverige, som hade besuttit Wisland i 100 år, torde det åter mista. Mig skref ock til på Dorpt den tiden en hederlig Student, Eric Timmerman benåmd, hwilken långt ut på landet stod i Condition uti förnämt Adeligit hus, som hade dageligt besök af Adelen deromkring, at der öfwer bordet fördes mistänkeligt tal med förtåkta ord, som han laddes icke gifwa att uppå, men likwål så mycket deraf förstå kunde, at de lika som med längtan wäntade på främman-

de gäster i Landet, och war hans begäran, at sådant skulle gifwas General Gouverneuren i Riga Gref Dahlberg wid handen. Utas dylika de illhätas hemliga samtal på flera ställen i landet, hwar af altid något utkom, såsom ock de nästgränsande Konungars Möten i Tyskland, begynte hwar årlig och Swensk sinnad inwånare här i Landet taga råddhaga til sig, at på freden icke war at lita. Academien i Dorpt tyckte sig här på Ryska gränsen så lika som i uliwens mün, när något fiendeligt blef. Derföre sammansatte sig Professorerne, at göra hos Hans Kongl. Maj:t nödiga föreställningar, och i underdånighet anhålla, at Academien från Dorpt flyttades til Rewel, såsom til en säkrare ort. Hårtill styrkte dem i synnerhet deras Stockholmske Fruer, hwilka sågo sig kunna så wigt ifrån Rewel om Sommarens segla öfwer til Stockholm. Konungen samtyckte wäl til Academiens flytning, men hölt det för betänkeligt, at flytta henne ifrån den Provincien, der den först af den stora Konung GUSTAF ADOLF war anlagd, til en annan, utan besalte at Academien inom samma Provincie skulle flyttas til Pernau, der ock ett prägtigt Academie-Hus färdigt stod. Dermed wunno Professorerne intet mer, än at de, med förlust af sina fördelaktiga Præbende Pastorater och Hemman, fingo byta sig, i stället för en set, til en mager ort.

År 1699 Den 25 Julii, när Academiens flytning skulle ske, hölt Eloq. & Poës. Prof. Michaël Dau, til slut ett bewefeligt affeds tal, eller Valedictions Oration, som war den sista Academiska Act i Dorpt, och intwigdes Den 28 Augusti derpå Academien i Pernau af Academiens Cancellor och General Gou-

verneur Gref Eric Dahlberg. Alltså miste den gode Staden Dorpt sin stora prydnad, men behölt ännu til en liten tid. Den Kongl. Hof-Rätten qwar, som sedan drog sig til Riga, då ock Staden Dorpt begynte at luta sitt husmod neder och afvida sin ändteliga undergång och förstörelse. De lärde Män, som arbetet wid den Dorptiska Acadmien sedan hon år 1690 åter uprättat blef, hafwa följande varit. Inämligen Doct. Olaus Moberg, Theol. Profess. Chrispinus Jernfeld, Thol. Prof. blef sedan framför Moberg Primarius, oaktat han war äldre i tjensten och Pastor wid Tyska Församlingen i Dorpt. Carolus Lund, Juris. Prof. blef sedan Assessor i Dorpts Hof-Rätt. Laurentius Mirander, Med. Doct. & Prof. blef sedan Konung CARL XII:tes Dis-Medicus, och adlad med namnet Liljestolpe, dödde i Polen. Gustavus Carlhielm Moraliu Prof. och tillika Assessor i Dorpts Hof-Rätt. Olaus Heiwelin, Eloq. & Poës. Prof. derefter Juris Prof. sedan Kongl. Cancellie Råd hos Konung CARL XII, omkom i Paltava slag. Gabriel Skragge, Orient. & Græc. ling. Prof. sedan Theol. Prof. derefter Superintendent på Ösel, omsider General Superintendent i Lifland och Academiae Pernauensis Pro-Cancellarius. Gabriel Siöberg, Phil. Theor. Prof. Sveno Cameen, Hist. Prof. sedan Lands-Richter på Ösel. Sveno Dimberg, Mathem. Prof. sedan Bogman i Sverige. Johannes Tranzus, Med. Doct. & Prof. sedan Eloq. & Poës. Prof. Laurentius Molin, Theol. Licent. & Prof. sedan Enke-Drottningens Hof-Predikant och Theol. Prof. Prim. i Upsala. Jacobus Fridericus Belou, Med. Doct. & Professor, sedan Med. Prof. i Lund och sist Konung

nung CARL XII:s Lif- Medicus, dödde i Polen. Daniel Sarcovius, Philol. Theor. Prof. Johannes Uppendorff, Græc. & Orient. L. L. Prof. dödde straxt derefter. Laurentius Braun, Med. Doct. & Prof. sedan Felt- Medicus i Curland och omsider Amiralitets Medicus i Carls-Crona, adlades med namnet Braunersköld. Daniel Eberhard, Græc. & Or. L. L. Prof. flor.

Nåwen detta året 1699 begynte Sveriges grannar på röra sig, dock så, at ingen skulle kunna gisa, hwarpå de egenteligen syftades, som sågs af de utkomna obekanta skåde-penningar med gåtor uppå. Den nye Konungen i Polen och Chur-Försten i Saxon, FRIDERICUS AUGUSTUS hade låtit sina Saxiska Regementen gå til Polen, at brukas emot Turken; men som freden slöts i det samma emellan Turken och Polen, wille han som hade widlöftiga förslag i huswudet, efter Polakarnas ständiga påyrkande och påstående, icke låta dem gå tillbaka til Saxon igen, utan låt dem draga sig til Littauen, at der inqwarteras. Omsider drogs de tillsammans uti ett Läger i Juniski, närmast til Riga. I medertid sökte man på alt sätt söfwa in den Swenska Ministern wid Saxiska Hofwet, Baron Moritz Velling, med allahanda höfligheter och dyraste försäkringar om fredens obrottliga hållande, at han ingen ting skulle förnimma om de Saxiska Tropparnas rörelser i Polen. Ja, Konungen i Polen låt, genom sittsänningebud Galezki, sjelf försäkra Konungen i Sverige om sin beständiga wänskap, som bestod deruti, at Staden Riga under en förståld wänskap, innan man wiste af

något frig, skulle öfverrumplas och intagas, då ock hela Landet efter Parkulls försäkran skulle tilfalla Konungen i Polen. Ifrån det Saxiska lägret reste som oftast någre Officerare til Riga, at se sig om, och förnimma hwad der för händer hades, och der de sågo at på wallarna alt war tilreds lagat, Pikar och morgonstjernor upstälte, förundrade de sig storligen, at man i Riga tagit råddhåga til sig för dem, der de likwål intet ondt hade i sinnet emot Riga. Och när deras Generaler i Lägret förnummo, hwad för anstalter i Riga woro gjorde, förargade de sig der öfwer, och förtröt det dem mågta, at de icke kunde förblindas den waksama gamla Fältmarskalkens och General Gouverneurens Gref Dahlbergs ögon, hwilken ock låtit ställa på grängen en Postering af Ryttare at hålla wakt. Icke des mindre inbillade de sig, at bedraga honom genom deras ämnade frigs list: de låto förljuda, at deras General Major Carlewicz wore befalter af deras Konung, at resa såsom Ambassadeur til Muscou, och såsom han årnade resa genom Riga til Lifland, begärte han General Gouverneurens Gref Dahlbergs Reses Pass för sig och sitt fölge, hwilket Gref Dahlberg låt honom straxt få, men gjorde sig derför icke säker, emedan han såsom en gammal försaren General wål förstod, hwad för konst under sådant saken spelas plågar; de Saxiske Generalerne lagade nu sig til, emedan den breda Duna-Strömen för Riga ännu låg och isen stark war, at utföra sitt arga förehafwande och göra sig utan mansspillande måstare af denna wål befästa och ansenliga Staden om natten, för

Fästelags Söndageu den 11 Febr. år 1700. De
 låfode uti sitt låger på flödar Granater, Storm-
 stegar och allahanda stormredskap, som på långt
 håll skulle anses för den föregifna Ambassadeuren
 Carlewitzes bagage och låto ett starkt parti för-
 ut gå, som uti största stillhet skulle fringrånna
 den Swenska Posteringen på gränsen, så at in-
 gen skulle komma undan och beboda deras up-
 brott i Riga. Men anstalterne woro redan så-
 dane förut gjorde af Ryttmästaren Diedricen,
 som commenderade Posteringen, at några wise
 skulle stå färdige, der Saxarna skulle anfälla Po-
 steringen, at i flygande rida til Riga och förkun-
 na deras fiendtelighet. Då de hade fringrängt
 Posteringen och tagit Ryttmästaren med sitt folk
 til fånga, hunno ock de öfrige Saxiske Reges-
 menter til samma ställe, och gladdes högeligen
 öfwer en så lyckelig begynnelse. Men under dens-
 na glädjen fingo de straxt oförmodeligen höra,
 at i Riga sköts larmskott och ringdes med alla
 kläckor. Då begynte de hisseligen at swärja och
 utropa, at de woro förrådde. Fast harmen war
 stor, at deras kloka förslag så skändeligen föll i
 putten, så togade de likwäl til Dunaströmmen,
 men fördristade sig icke gå deröfwer. I Riga åter,
 så snart larmskotten skedde, sprang hwar man
 til walls, til at möta dem, som på dem rusa wil-
 le, och när det om morgonen dagades, fingo de
 se de rödklädda Saxar rida af ock an på stran-
 den, som sedan berände staden. Således war
 freden år 1700, då hela Europa hade fred, först
 bruten af Saxiska Konungen AUGUGSTUS II,
 och hela Lifland satt uti skräck, at folket begyn-
 te

te flyckta ur hus och byar åt Eiland, uti hvilkas e. terlemnade lediga hus, andre längre inån kommande åter satte sig såsom uti säkerhet. Uti Staden Dorpt, när tidningar ett par dagar derefter kommo ifrån Riga om Saxernas infall, blef fruktan ännu större, emedan man befara de at Ryssen tillika skulle anfälla denna orten, derföre Rådskåpet, som då äfwen hölts, bröt af sina Rättegångs saker, och för samma dag ifrån Dorpt. Hofskåpets Ledamöter bidade icke heller länge, utan begåfwo sig derifrån. Jag, fast jag war en ledig person, lät såsom andra också fruktan intaga mig och reste derifrån, hållt jag desutan emot sommaren war sinnad, at taga afsked af min der hafande Skole = sysla och resa utomlands.

Så snart Konung FRIEDRIC IV hade tillträdtt efter sin Fader Regeringen i Danmark, begynte han samma år krig emot Hertig FREDRIC af Hellstein = Gottorp och belågrade Tönningen, det hans Fader året förut war i fullt begrep at göra, om icke döden emellan kommit, måst i ansesende dertill, at komma dymedelt ihop med Sverige, emedan han wäl wiste, at Konungen i Sverige icke annat kunde, än tilfölge af förbindelse komma Hertigen til hjelp, och skydda honom wid det Altonaiska fredsfördraget, emellan Hollsten = Gottorp och Danmark, af år 1689. CZAR PETER ALEXIOWITZ åter blef fuller af uprorret, som Hans i Kloster sittjande Syster SOPHIA i hans frånvaro emot honom upwäckt, något hindrad at fullfölga hwad han i sinnet beslutat hade emot Sverige, men så dämpade han snart efter sin hemkomst ifrån sina utländska resor

for uproret, med sådan grymhet, at Ryssarne ehuru misnöjde de med honom woro, intet widåttordes stämpa något emot honom wid annat tilfalle. Och som han hade lärdt af sin trogna Bundesförwant Konung AUGUSTUS, at dölgå sin stentelighet under en falsk wänskap, så stadfastade han uti den stora Swenska Ambassadens närvaro i Mulcou den 24 Nov. 1699 den ewiga emellan Swerige och Ryssland warande freden icke allenast, utan sände ock sitt Sänningebud Chilkoff om wåren till Konungen i Swerige, som skulle försäkra honom om fredens obrottsliga hållande på Rysska sidan, och tillika båda honom, at den stora Rysska Ambassaden skulle snart efterfölga, hwilken ock wid sin genomresa i Narven gjorde med sina många Edeliga betygelser Commendanten Horn derstädes så säker, at han astonen för Ryssarnas infall, då några bönder woro ifrån godset Corovia inkomne, och begärte trut och gevär at förswara sig med, emedan Ryssarne hade så starkt församlat sig på gränsen, swarade, at han wille sätta sitt hufwud i wad; derom jag hafwer så mycket wisare kundskap, som jag den tiden råkade wara i Narven, och war bekant i huset der Commendanten bodde; men han fick morgonen derpå annat förnimma.

Sedan CZAREN hade affant bemålte Chilkoff, lät han besätta hela gränsen på Swenska sidan med starka wakter, at hwarken Posten eller andra resande kunde komma utur des Land, under förewändning, at han wille låta slå efter några förrådare, som ställt efter hans Lif; men imedertid lät han förbättra wägarna och hela sin krigsmagt

magt tåga i stillhet til Ingermanländska gränsen, närmast til Narven med sitt swåra Artillerie, och när de församlat sig, skedde inbrottet den 9 Sept. år 1700; och begyntes fientligheterne wid Retking 5 mil ifrån Narven, då Ryttmästaren Marquard med wår swåga Postering wid gränsen majje wifa och belågrades straxt derpå den 12 Narve och Ivangorod. Deruti beslod den af falskt hjerta dyrt försåkrade wånskapen. Konung CARL XII i Sverige, när han förnam, at Konung AUGUSTUS i Polen brutit freden och fallit i Lifland, lät han genast sina finska Troppar bryta opp, och ifrån Finland genom Narven, under Gouverneurens i Narva och Generalens Otto Wellings öfwer-Besål, toga til Lifland emot Sorarno, och undsätta Riga. Och som Konung FRIEDRIC i Danmark nu och hade uptåndt krigslågan i Hollsten, och fara war, at den samma snart skulle utbreda sig til Sveriges gränser, gick Konung CARL XII, til at göra sig ryggen fri, med sin Krigsmagt i egen hög Person, först til Danmark, landsteg lyckeligen på Seland och twang Konungen i Danmark at sluta fred den 23 Aug. med Hertigen af Hollsten i Frauendal, och sitta stilla. Medan Konungen ännu war sysselsatt på Seland, fick man oförmodeligen förnimma, at i stället för den förut förmodade stora Rysska Ambassaden, som skulle sändas til Sverige, CZAR PETER lätit sin stora Krigsmagt, som han i stillhet församlat på Ingermanländska gränsen, såsom ofwan förmålt är, falla in i Ingermanland, och rycka ett par dagar derefter straxt för Narven, samt på det starkaste deromkring försåntja sig, som war en stor lycka för

staden, at de icke uti den största skræcken, då alt war i förwirring, genom flyttningar ifrån förstäderna til fästningen, rusade straxt på Portarna, utan togo sig ett långsamt arbete före, med sitt lågers förskantfande ester bästa konst.

Så snart Konung CARL på Danska sidan bragt sakerna til slut, skyndade han sig, at komma sina beträngda Länder på östra sidan tilhjälp. Han gick med några sina Regementen, som han hade haft med sig, om hösten samma år til sjö, och anlände den 6 Octobris til Pernau, sina betrykta undersåtare til en obeskriwelig glädje. Swar ifrån sedan han förnummit, at CZAREN sjelf tilfört 30000 man förstärkning, i Lågret för Narwen, och ansatte staden med största iswer, besåg han i största hast öfwerlesworna af de illa medfarna Tyska Tropparna i Rügen, och gaf deras General Otto Welling befallning, at begifwa sig med dem, til den midt emellan Rewel och Narwen belägna lilla staden Welsenberg. Sjelf gick han med sitt medbragte folk til Rewel, der han ankom den 26 Oct. Wid denna tiden hade ett utskott af Swenska Troppar, utom Dorpt wid Peipns sjön, upsnappat några Ryska Lodjor, lastade med Lifsmedel och allahanda förnödenheter, som skulle gå sjöledes ifrån Pleseau, til Ryska Lågret för Narwen, och derpå funnit en stor Provincial fana, hwilken twistwels utan skulle brukas wid deras ämnade Frögde Fäst öfwer Narvens eröfring, men blef af Öfwersten Schlippenback sånd til Rewel, då det hände sig, at samma tima, Konung CARL red in genom Glotts Porten i Rewel, genom en annan Port, denna Ryska fanan inbragtes, och lades för Konungens fötter, som

alle ansågo för ett lyckeligt tecken. När nu Regementerne woro ifrån Perna framkomne, drog han ihop så mycket frigsfolk, som han i huset kunde, med hwilka han såraxt förfogade sig til Weseberg, utan at afbida flere Regementers ankomst ifrån Sverige. Ifrån Weseberg fortsatte han den 13 Nov. genast marchen med sin lilla Armée, som allenast war 8000 man stark, åt Narven, til at undsättja denna uti yttersta nöden stadda stad, hwilken CZAR PETER så mycket mera sökte at bemågtiga sig, med det snaraste, som han förnam, at Konung CARL war i antog. Han lät redan förut sin General Scheremetoff besätta passen wid Pyhajoggi och Sillamoggi, med 6000 Man Ryttare och Dragoner, som i Vandet deromkring höllo ett bedröfligt hus, med röfswande, pinande och dråpande. Men när Konung CARL nalkades dem, och lät lösa några stycken på dem, togo Ryttarne en sådan skräck til sig, at Scheremetoff öfwer gaf med sitt manskap bägge Passen och flygtade til Nyska Vågret för Narven. Den 19 November hant Konung CARL til Lagena, halfan der mil ifrån Narven. Der han med Swenska lösens skjutandet gaf de belågrade tillkänna om undsättningens ankomst, som åter i Narven beswarades med Swenskt lösen utur stycken. Natten derpå öfwer gaf CZAR PETER, som tyckte för sig icke rådeligit wara at längre bida, sitt läger, och reste i några få Personers fölge til Ryssland, lemnade i sitt ställe Öfwer-Befålet öfwer hans hela Armée skrifteligen til Hertigen de Croij. Om morgonen derefter, på den märkwärdiga dagen den 20 Nov. på hwilken Gud wille wisa sig intet behag haf

hafwa til de blodgiriga och falska, rykte Konung CARL, förlåtandes sig på Guds hjelp och sin rättfärdiga sak, med sitt Krigsfolk närmare, och när han war kommen på flacka fältet, stälte han sin lilla Krigshår i slagtordning, och genom Swenskt löjens skjutande af 6 Stycken wid påß kl. 10 om dagen, fordra Ryßarna ut til slag. Men de tykte för sig säkrare wara, at förswara sig, utur deras wäl förskantsade Läger, och begynte med Stycken wäldigt at skjuta. Kl. 2 wid lag gick Konning CARL löst på Ryßarna med sådant hjeltetmod, som hela werlden förundrat sig öfwer, bestormade deras wäl befästade Läger lyckeligen, nedergjorde Ryßarna i hela Lägret, tog deras hela Generalitet til fånga, samt med deras Artillerie och Felt-Cassa, och lemnade hela det rika Ryßka Lägret sitt folk til byte, och wardt således den högst beträngda Staden Narwa lyckeligen undsatt och friad.

Efter denna hårliga seger, när Konung CARL hade mot 14 dagar hwilat sig i Narwen, bröt han up med sin Krigsmagt, och togade längs wed Pejpus Sjöstrand at Dorptiska orten, til det gamla förstörda Slottet Lais, där han tog sitt hustud=kwarter, och lade sina Regementer i byarna deromkring i Winter=kwarter. Saxerne wid Riga gjorde sig ännu hopp medan Wintren påstod, at kunna bemäktiga sig Riga, de lagade til Storm=stegar, och hwad annat behöfdes, til at kunna bestiga wallarna; men Gref Dahlberg hade ett wakande öga på dem, och lät flitigt isa up Dunaströmmen och Stadsgraswarina hela wintren igenom, at de icke tordes nosa dit. Dock wågade de sig, när wintrens begynte at gå af, och förnummo 20000 Ryßar

woro komne på gränsen, med ett utskott af Kobas-
 ker och Saxar, at gå in i Pottland til Ronneberg,
 at fånga den Swenska Partigångaren, Ryttmä-
 staren Lorénts, som esomoftast gjort dem stor ska-
 da; men bleswo af berörde Ryttmästare så emot-
 tagne, at de måste med blodiga hufvuden wika
 tillbaka, och lemna förutan döda, en sårad Lieu-
 tenant och många gemena til fångar. Konung
 CARL, som för den långsamma wintren och mykna
 snöden skuld, icke kunde röra sig, utan måste afbi-
 da wären, företog sig så länge wid blidare da-
 gar små Regements Mönstringar, och allahanda
 Krigs-öfningar. Och som nu nyttfyllings Man-
 skap eller recrüter, och åtskilliga friska Regementer
 ifrån Sverige, begynte anlända til Sjö-städerna,
 låt Konungen dem komma til Dorpt, såsom en
 sammelplats, dit ock de fring Lais liggande Trop-
 par begåfwo sig. Den 29 Maji fick Dorpts inwåna-
 re den obeskriwliga glädjen, at se sin stora, mil-
 da och makalösa Konung CARL XII komma til
 sig och hedra deras stad. Och som nu redan någre
 regementer woro ankomne, och brist på foder där
 war, at de ej på såltet Campera kunde, låt Konun-
 gen förlägga dem i byarna däromkring, och Dra-
 banterna taga sig qwarter i Staden Dorpt; men
 Konungen sjelf camperade med sin Hofstat en half
 mil ifrån staden, och sysslesattes af de efterhanden
 ankommande Swenska Regementers mönstringar
 och sina Troppars fördelande, hwilka skulle gå til
 Ingermanland, och hwilka skulle gå til Rysska
 gränsen bakom Dorpt och betäcka Estland.

Da det war bestält, bröt Konung CARL up
 med sin Krigsmagt den 17 Junii år 1701, som war
 hans

Hans födelse-dag, då han fylt sina 19 år, at frälssa Staden Riga, som Saxerne höllo insperrad. När Förtropparne nalkades Riga, Drogo Saxerne sig öfver Dunaströmmen, förskantsande sig der på det bästa, och byggde baterier på stranden, til at hindra Konungen, at komma öfver stranden. Och i Riga försummade icke heller Gref Dahlberg, at bygga Blockhus och bestyckade Promar, samt at anskaffa Strußer och båtar, på det alt skulle wara tilreds wid Konungens ankomst, hwilken den 5 Julii, innan solen gick up, infant sig i så Personers medfölge uti Riga, och red omkring walar, och besigtigade alt innom Staden, innan det kunnogt wardt, at Konungen war ankommen. Så snart Konung CARL alt stält i god ordning, och ifrån Kyrkjetornet sjelf tagit fiendens Kantfär och baterier, på andra sidan om den breda Dunaströmmen, i ögnasigte, steg han den 9 Julii kl. 4 om morgonen med sitt manskap, så til häst som fot, på fartygen, så många som på en gång öfverföras kunde, för så lyckeligen öfver, oaktat Saxernas hästiga skjutande, och landsteg med Guds hjelp och sådant hjeltemod, at han den Säriska Feldt-Marskalken Steinau, som med sin hela Krigsmagt och 24 battailloner Ryfvar i full slagfördning anföll Konungen, så emottog, med det manskap af Infanterie och sina Drabanter, och 50 Ryttare af Lif-Regementet, som med Konungen först kommit i land, at Steinau måste dragga sig tillbaka, och oansedt han straxt andra gången anföll Konungen, så kommo imedlertid flere Regementen i Land, då det blef ett skarpt skjutande, och måste emsöder Saxarne taga til flykten,

ten, och lemna sitt wäl inrättade läger med uppslagna tält, rikt förråd och stort bagage eller träs, så ock stycken och fanor i segerwinnarens händer, utan at taga det ringaste med sig. Efter slaget anlände de öfrige Swenske Regementen, och måste Saxerne uti deras upkastade Felt-skantsar och batterier, jämtwäl Cobrona-skants, antingen straxt gifwa sig, eller ock förlöpa dem. Blevvo också några 100 Ryksar uti en skants på Lüzsaus holm uti Dunaströmmen, emedan de ingenstånds komma kunde, nedergjorde. Utså wänt Konung CARL åter genom Guds hjelp en härlig seger til sina trogna undersåtares glädje, och sina modiga fienders blygd, som föraktat hans ungdom och därför inget försyn haft, at bryta en helig hällen fred. Men säkerheten för framtiden war ännu icke härmed wunnen, utan måste Konung CARL nyttja sin seger, och fördrifwa Saxerna från de orter, som de i Granskapet uti Eurland innehade, och förfölja dem inuti Polen, der sedan långdantzen beghyntes med Konung AUGUSTUS i Polen och hans Saxer, hwilken så länge warade, til des Konung CARL, estee långt jagande ifrån den ena Polske Rikets ända til den andra med stadigt segrande, omsider gick in i Saxon och twang Konung AUGUSTUS, at nedläggga Polske Kronan, och lemna henne åt den nykrönta Konungen STANISLAUS.

I medlertid fick CZAR PETER rådrum, at samla nya krafter och repa sig, efter den uti Narwa slag lidna skadan, och beghnte oro de Swenske Posteringar, så wäl i Ingermanland, som på gränstsen bakom Dorpt wid Rappin, Cassawitz och

Rauge,

Rauge, til des han dragit ihop en stor swärm af Ryssar, Tartarer, Kosaker, och Kalmuker, med hwilka hans Fältmarskalk Scheremetoff öfwer- rumplade de Swenska, til detta Landets förswar lemnade, och i nästa byarna kring om Errecter i qwarter liggande Troppar, under General Major Schlippenbacks befäl, som hade sitt hufvud-qwar- ter i Errecter. Och som det war Juletiden, så hade och General Majoren besökt hos sig af sin fru och döttrar i de dagarne, och glömdes icke bort Jul- lekar och plågningar i lågret. Men det blef i det samma en annan lek af; ty fast ån man uppå ryktet, som der gick, at Ryssen war i antog, hade utsänt ett starkt parti til at förnimma, om något å fär- de war, och man innan des återkomst kunde wara tämmeligen säker, så lyckades det likwäl ej bättre, ån at Partiet, när det war kommit bat om en skog, fant Ryssarna uppståta och färdiga, at göra sig fölge til Errecter tilbakas, då så många som i första drabbningen icke omkommo, tillika med fiend- en i dagningen den 29 Decembris, insunno sig åter i byen, innant Krigsfolket, som der låg i qwarter, kunde komma i gewär och til håst, och innan Ge- neral Majoren kunde få flera Regementer utur de nästa byarna til sig. I medlertid försummade Ryss- sarne sig icke, at nedersabla mycket folk i qwarte- ren, och gjorde sedan Gen. Maj. Schlippenback, med så mycket folk, som han i hast samla skunde, alt mögeligt motstånd, så mycket han förmodde, til des han efterhanden fick mera manskap til sig, då han hela dagen täflade med fienden, men som fienden förstärcktes med folk och stycken, och den ringa hopen icke förslog, at kunna emotstå den

mycket öfwerlägsna myckenheten, måste Schlippenback wika och draga sig til Sagnitz, som skedde med förlust af en stor del af Infanteriet, som Ryss-
sen nedslade, och Artilleriet, som han borttog. Schlippenbacks fruntimmer frålste en Adelsman, be-
nämd Vudentelt, ifrån faran, hwilken samma mor-
gon war kommen til Errastfer i egna ärender, at ta-
la med General Majoren, och när larret begyn-
tes, tog fruntimren med sig och for sin wäg. Ryss-
sarne åter togo en skräck til sig, när samma afton
Öfwersten Campenhausen, som låg längre bort i
qwarter, och skulle komma at ombyta waken i
hustrud=qwarteret, ovetande hwad den dagen skedt
war, med sitt hela Regimente och med klingande spel,
kom togande til Errastfer. De mente icke annat, än
at de änyo skulle angripas, efter de kommo så
modigt framtogandes, och Ryssarne desutan sågo
sig med sina utmattade hästar, der intet foder war
at tilgå, sedan alt war upbränt, icke uthärda fun-
na, skyndade sig til sitt Land tilbakas, och lade
byar och gårdar under wägen i aska. Således slöts
detta med frögd begynta året med en olycka, som
satte hela Landet, och i synnerhet den i gapet lig-
gande Staden Dorpt, i skräck och fruktan.

Med det fölgande årets 1702 begynnelse, be-
gynnte beswärligheterna här i Landet blifwa swä-
rare, ty Konungen war långt frantwarande, och i de
Polska saker intwestwad, och des här i Landet til
förswar lemnade General Schlippenback hade ingen
lycka med sina anstalter; öfwer Peipus sjön kom-
mo Ryssarne och afbrände Herregården Allaskivi,
så ock Kyrkjan med fringliggande byar, och hade
gått längre, om icke tówädret gjort isarne osäkra.

General Majoren Schlippenback inrättade, efter nederlaget i Erraktfer, åter ett läger i Sagnitz, och samlade der folk ihop. I Dorp bygdes små Krigsskepp eller Brigantiner, dertil man låtit Skeppstimmermän, så ock Båtsmän och Officerate ifrån Carls-Crona komma, med hwilka Commendeuren Carl Gustav Lötcher i April månad första gången ifrån Dorpt gick til segel i Pejpus sjö, och betalade på andra sidan om den samma, all den skada, som Ryssarne med brännande och härjande på denna sidan gjordt, med lika försarande, och kom med byte tilbakas. Den 24 Maji gick åter Commendeuren Lötcher ifrån Dorpt, med 5 Skepp til sjös, nämligen Carolus XII, vivat, Wachmeister, kallade, och Jagten Glundra, samt ännu en liten Jagt. När de kommo en half mil när Ismeen, blefwo de warse wäl 100 Rysska Lodjor, besatte med 30, 40 til 50 man, men 3 allenast hade stycken. Daktat de woro många, angrep likwäl Lötcher dem, Captain Hökenflygt gick först på dem med Skeppet Vivat, och så de andra, då Jagten Glundra, som allenast hade 4 stycken, kom ibland de många Rysska Fartyg i klämman, men slog sig likwäl igenom med en mans förlust, förutan några sårade, och måste, efter några timars slag, Ryssarne dragas sig tilbakas til sin strand på Rysska sidan. Der efter blef Jagten Glundra affänd til Dorpt, efter mera krut och lod, hwilken Ryssarne förföljde med 40 båtar, och när han dem icke undankomma, ej heller, för det stilla wädrets skuld, de andre skeppen henne til hjelp komma kunde, kastade Lieutenanten, som den förde, sina 4 stycken i sjön, och sprang med sitt manskap i land, men Jagten togo Ryss-

farne bort. När wädret åter begynte blåsa, skyndade Commendeuren Löscher at gå på Ryssarna, gjorde med sina stycken dem stor skada, at de med sina sönderskutna Rodjor måste söka den Rysska stranden. De frestade också uppå, at bemågtiga sig blockhuset i Amunnen, at de Swenske skulle afstångas at löpa i Dorpska åen och berga sig, men Commendeuren kom med sina skepp Blockhuset til hjälp, och blef der den 1 Junii ett Skjutande i 2 dygn å ömse sidor, til deß Ryssen, med sina många genombårade och slarfwiga Rodjor, icke utan stor mans spillan wände sig tillbaka. Dock kommo Ryssarne snart igen, sedan de ån mera förstärkt sig med fartyg och manskap, wiljande med all magt göra sig mästare af åmunnen, då den lilla Swenska Flottan d. 12 Junii hölt med dem ett hårt sjöslag, och oaktat de genom fiendens myckenhet mycket lidit, slogo de sig likwål tappert igenom, och kommo allesamman til Dorpt i säkerhet. Men Capitain Hökenflygt, som förde skeppet Vivat, kom, medan han täflade med Ryssarna, olyckeligen på en sandråstwel, då så många Rysske fartyg, som kunde få rum, begynte entra med honom. Han försvarade sig med granater, så länge han kunde, manneligen, omsider när Ryssarne begynte bestiga hans skep, tände han eld på fruktammaren och språngde sig och Ryssar med sitt och deras widhängande fartyg i luften.

Medan sådant på Peipus sjö förelöpp, så drog den Rysske Seltmarskalken Scheremetoff utur Ryssland en faselig Krigsmagt tillsammans wid Plelcon, til at göra infall uti Est- och Lifland. Wid slutet af Junii månad rykte Ryssen för det
gamla

gamla ej serdeles bekräftade Slottet Marienburg, bekom det in med accord, men tog den lilla besättningen, så ock Borgerskapet af den öppna Lands- Staden, med deras Probst Glück och des hela hus- håll, til fånga, och förde dem til Ryßland. Swar- wid märkeligt war, at Ryßarne togo där den, som skulle bli derefter deras Herrskarinna och Kejsarinna öfwer hela Ryßland. Ty Probstinnan hade utaf med- lidande i de swåra åren uptagit et flickebarn, Ca- tharina wid mann, som gick omkring och tigde sig ett stycke bröd, och för flickans qwickhets skuld upfostrat henne i sitt hus, til des hon blef gift med en Corporal. Hon blef då tillika med Probs- tens husfolk bortförd, och war sedan de Ryßka Generalernas, omsider Sjelfwer CZAR PETERS Gunst, at Hon genom Guds serdeles försyn tjene te sig up til Kejsarinna. Sedan gick Ryßen dju- pare i landet ifrån Marienburg, och ankom den 16 Julii til Errastet med hela sin magt, til at gå lös på General Schlippenbacks läger wid Sagnitz, och wiste sig redan deras förtroppar för Schlip- backs förposter, hwilken, i anseende til fiendens myckenhet, fant rådeligt at öfwer gifwa den orten, och draga sig öfwer åen Emback til Hummels- hof. Men Ryßen fölgde straxt efter, fast Schlip- penback hade låtit straxt nederriswa bryggorna efter sig, och kom d. 19 Julii honom så snart på halsen, innan han hade fått folk i full slagord- ning, at han af fiendens myckenhet blef öfwerman- nad, Infanteriet dels nedergjort, dels til fånga taget, Artilleriet förlorat, Cavalleriet tog efter ett litet motstånd til flykten, och Schlippenback sjelf med, som sedermera icke kunde hålla stånd i fältet. Fiend-

den som nu mera intet hade at frukta sig före i fältet, tog sig nu före med sina Kalmuker och Tattarer at sköfa och härja Landet, brände af i Dorptiska kretsen åtskilliga Kyrkior, wäl 100 Herre- och 1000 bondegårdar, slog utan åtskilnad mycket ihjel jämtwäl Boskap, som han icke med sig föra kunde, och det som det bedröfweligaste war, förde många hundrade barn til Tattariet, at drifwa handel med. När han således tyranniserat hade, gick han tillbaka til Ryssland, utan at någon jagade honom. Ingen kunde utgrunda, hwarföre han icke blef qwarstående i Landet, om icke dertföre skedde, at han drog öronen åt sig, när han samma tid förnam, at hans Bunds-Förwant, Konung AUGUSTUS i Polen, lidit af Keuning CARL XII wid Cliscou mågta stort nederlag.

I Ingermanland begynte det nu ock se biffert ut, i det den Rysska magten war der också den lilla Swenska hopen öfwerlägsen. Scheremetoff, sedan han ruinerat de Swenska under Schlippeaback stående Troppar i Lifland, gick til Ingermanland, belågrade Fästningen Nötheborg och twang den der warande Commendanten, Öfwerste-Lieutenanten Schlippenback, at öfwergifwa Fästningen den 12 Oct. 1702 medelst accord. Wären derefter kom CZAR PETER sjelf med friskt manskap i April månad til Ingermanland, och belågrade Nyenschantz den 26 April, wiljandes med storm straxt intaga denna lilla Fästningen, men Commendanten deruti, Öfwersten Johan Appolloff, som war af Ryssk afkomst, slog stormen tappert af, dock måste han den 1 Maji gifwa sig och sluta accord wed Scheremetoff, då

CZAR

CZAR PETER want sin åstundan, at komma i Österjön och bygga der Staden Petersburg. Der efter begynte Ryfarna gå vidare och nalkas Jama ström. Då de i förstone bleswo tilbakas slagne, men sedan intogo det gamla Slottet Jama, 3 mil ifrån Narven beläget. I Dorptiska orten föll denna tiden in en Ryss Öfwerste, Iwan Iwanowicz Ruckawitzikoff, med Ryttteri och fot folk, och brände af Anzen och Ullen, tog mycket Bondesfolk til fånga, och dref bort deras Boskap, til des man i Dorpt fick förnimma d. 24 Maji, at bemålte Öfwerste med sina sammanslåpade fångar och byte, stod haf om Hasselbuska bryggan 1 mil ifrån Dorpt, då Commendanten i Dorpt Carl Gustaf Schytte, utsände Majoren Freudentfeldt af Carliska Regimentet med 169 Finnska Ryttare och några fritwilliga emot honom, och fölgde sjelf med til berörde brygga. Nu oaktat fienden hade dragit sig något tilbakas, så hant honom likwål Freudentfeldt icke långt ifrån strömmen, hos sig hafwande 600 Ryttare, och war hans folk på andra sidan om strömmen. Freudentfeldt grep sin starka fiende modigt an, slog honom på flykten, nedergjorde en hop af dem, jagade en hop i strömmen och befria de en stor myckenhet fångna menniskor, samt bragte fiendens trofs, tålt och 300 hästar och den Rysska Öfwersten sjelf, men dödeligen sårad, in i Dorpt, der han ock bles död. Medan detta på landet sig tildrog, så försökte Ryfarne på Peipus sjö sit bästa, nämligen at de efter deras wana, hwarest de anlände, brände och sköflade på Swenska sidan, derföre den Dorptiska Slottan, som altid föröktes med nya tilbyggda skepp, måste åter löpa til sjös, under

under Löschers commando. När han blef warse, at de Ryfke Fartygen lågo wid Harrewall, förföljde han dem inunder Plefcou, och tände eld på dem, sedan Ryfarna sprungit i land. Därifrån seglade han halftredje mil til Mustalar, der han fick 6 fångar, den ena war Pater Prior ifrån Clostret Pitschuer, den andre en Munk och 4 bönder. Sedan gick han med Flottan til sjös igen, lät folket här och där gå i land, och brände up 14 Ryfka byar, såsom Ryfarne på Swenska sidan gjort. Den 2 Julii kom Ryfken åter i sjön med 50 Rodjor til Harrewall, då den Dorptiska Flottan gick straxt på dem, men de flydde undan, och förföljdes af Flottan, til des natten skilde dem åt, serdeles som de drogo sig dit, der lågt watern war, och Flottan icke kunde komma åt dem. Derefter lät Commendeuren stiga sitt folk i land, 2 mil ifrån Pitschuer, och bränna up alt hö, åtskilliga fiendteliga Fartyg, och en hop til Skiepsbyggeri sammanbragt timmer. Derpå wände sig Flottan til Waskinarwa, och som der icke hördes något om fiendens företagande, gick Flottan tilbakas til Linnitar, och brände up 13 byar, hö och bergad såd på åkren, samt många Rodjor. Straxt efter skedde landstigning i Soina, der de sunno fiendteligt parti af Ryttare för sig, som straxt flydde, uår någre skott på dem skedde, och lemna- de byarna der i neigden at afbrännas.

Och såsom denna gräntse orten i Dorpts Lån war förlåten af Krigsfolk i felt, ty Gen. Major Schlippenback drog sig efter nederlaget wid Hammelshoff med Cavallerier, som ännu bestod af 3500 man, til Gijland; så wille Commendanten i Dorpt, Öfwersten Carl Gustaf Schytte, bjuda til at möta fienden

fienden så mycket han kunde, tog så uppå erhållen kundskap, at ett starkt parti Ryssar war ankommet til Mörlakatz i Wendoska församling, 1000 man Infanteri och 500 man Cavallerie och 4 stycken med sig, samt Öfwerste Lieutenanten Schieiterfelt, Majoren Freudenfelt och andra Officerare, lemnade Gommendansskapet så länge til Öfwersten Magnus Gabriel Tielenhusen. När detta Partiet war den 10 Julii utgånet, och Ryssarne derom fått kundskap, skyndade de sig tilbakas til Pitschuer, der fienden haf om ett pass stält sig på en backe. Här wille Öfwersten gripa dem an, lät gifwa fyr på dem, de fluto och emot, men afbidade icke, at man med wårjan i hand kunde angripa dem, utan togo sin undanflygt i skogen, och när de der estersattes, drogo de sig under Stycken i Pitschuer, och måste således Öfwersten Schytte wända om igen och gå til Dorpt tilbakas. Så nitisk som denna Öfwersten war för sin Konungs tjenst, at göra fienden motstånd, så illa blef det uttydt af dem, som illa segtat i fält, och lemnat landet utan förswar, at han gått utur fästningen och tagit en stor del af besättningen i så farliga omständigheter, til at wisa dem i förtret sin mandom. Ragheten gick så wida, at de, för det han altid hade at tala på deras slåtta förhållande i fält, wille göra honom mistänkt för strohet och förråderi, och köpte dertil en skålm, som de sade sig hafwa fått fatt på uti sitt läger, och besunnit wara en Spion, hwilken ock bekant, at han åtskilliga gångor gåt, med hemliga bref emellan Woiwoden i Plesecou, och Öfwersten Schytte i Dorpt. Men när han skickades til Dorpt, och på Rådstugan skulle wisa, hwilken af de 3 namn-

gifna Personer, Öfwersten, Borgmästaren och Einwåfwaren, som skolat gömt honom, hwar gång han war i Dorpt, uti sin källare, war Öfwersten, och hwilken som war Einwåfwaren och Borgmästaren, så kände han ingendera, utan tog den ena för den andra, hwarpå han sattes i fångelse, der han tillstått sig wara köpt dertill; men saken kom icke till laglig ransakning och dom, emedan Staden derefter blef belågrad, och af Ryßen intagen.

General Major Schlippenback hade dragit sig med Cavalleriet, som han hos sig hade, till Wesenberg, och hjälpte till med sina hästar, att förtära allt det foder, som den fattige Allmogen deromkring hade. Och såsom han med sina Officerate hade roat sig med gästabud och plågande, hela wintren igenom i sina qvarter, så företogs om sommaren allahanda roligheter och tidsfördrif, till des det spordes, att Ryßen slagit utan hinder wid Woski Narwa en brygga öfwer Narwa ström, och samlat der en faselig myckenhet med folk, med hwilka Rysska Feltmarskalken Scheremetoff kom öfwer, wid slutet af Augusti månad, när såden inbergasdes, och när han genom fårr och skogar kommit till ett fast och jämt fält, slog den 1 Sept. sitt läger op. Därifrån han straxt lät en del af sitt folk gå långs med Peipus sjöstrand, bränna och sköffa, slå ihjäl folk utan åtskillnad, samt fångsliga bortföra dem de skönte. Den andra delen gick till Wirland, och gjorde sammaledes, så att hela Landet wid Purts, Sewi och Maholm stod i ljusan låga. Schlippenback drog sig ett stycke bort om Wesenberg, men trodde sig icke heller der wara säker, utan några timar derefter bröt åter op, sedan han låtit tända

eld på sitt förråds hus i Weseberg, och for ända til Jeglecht ett par mil ifrån Revel. Ryßen skyndade sig straxt til Weseberg, tog der sitt läger, och lät derifrån gå ut på alla sidor små partier af 10, 15 och 20 man, som brände op de wackraste Herregårdar och största byar, och som aftenen åter kommo til lägret med byte och fångna menniskor. Härifrån gick han til Jerven och lade åtskilliga sofnar med den lilla Staden Wittensten i aska. Widare gick han med lika grymt förfarande til Oberpalen och Fellin, röfswade, brände, slog neder folk och fånad. Omföder gick han på samma sätt genom Dorptiska kretsen, öfwer den Embäck til Marienburg, och så i sitt land, men förlorade på detta widlöftiga toget knapt 20 man, dem bönderne i skogarna kunnat slå ihjäl. Swad jämmer och elände härigenom förorsakades i Landet, kan icke beskrifwas. Aldenstund förnåme, så wäl som gemene kommo at lida stor nöd. Och härmed tog året 1703 uti detta Landet en beröfswelig ändr.

Seden Ryßen således hade illa tilpyntat landet, och idelagt större delen deraf, lät han icke härwid bers, utan satte sig nu före, at bemätiga sig gräns-fästningarna Dorpt och Martwen, men sände, likwäl först, wid begynnelsen af det följande året, sina Nordbrännare och Röstware, bestående af några 100 man ryttare och dragoner, til at härja och afbränna, hwad som än öfrigt war omkring Lais, hwilka gingo ut ifrån Waskinarwa, och så ut med Peipus sjö til Torma sofn, som foro fram efter theras namn, och slåpade mycket folk halfnakna med sig, deraf många un-

der wågen fruso ihjål, och de som intet orkade gå, stoppades under isen. Nu hade CZAR PETER i Muscou rustat sig hela wintren igenom, och wiste sig redan Rysska Partier i begynnelsen af April månad för Narven. Den 27 i samma månad kom Rysska Generalen Opraxin med 4000 Dragoner, på Ingermanländska sidan til Narva, och satte sig wid åmun, til at hindra, at sjöledes inga lifsmedel til Narven kunde föras, der på denne Staden stor Urist hade. Til denna åmun kommo wål sedan åttskilliga skepp med Spannemål, men för sent. Och at icke heller något deraf landwågen skulle til den nödlidande Staden inkomma, slog fienden wid Rutterkylla en brygga öfwer ån. I medlertid samlade sig flera fiendteliga Troppar för Narven, togo bort stadens boskap på betsmarken, och dref dem lit sitt låger öfwer strömmen på Ingermanländska sidan.

Medan sådant wid Narva skedde, ryckte och oförmodeligen en Krigsmagt för Dorpt, och gjorde en stor skada, innan han lät se sig för staden. Man hade föröft genom flitigt byggande den Dorptiska Flottan, som de förra åren gjort i Peipus sjö god tjenst, til 14 skepp större och mindre, under fölgande namn: Carolus, Ulrica, Wachtmeister, Vivat, Victoria, Dorpt, Narva, Horn, Schlippenback. Schytte, Nummers, Strömfelt, Haffrun, Elefant. Deraf ett förde 14 Stycken, 2 andra 12 Stycken hwardera, ån 2 10 Stycken, två 8 Stycken, två 6 Stycken, och de öfriga 4 små Stycken hwardera. Besättningen bestod af 320 båtsmän och 250 Soldater. Den 3 Maji år 1704 satte Commendeuren Löscher von Hertzfelt sig före, at gå til Sjös med Flottan, men wille först göra sig

sig en glad aften, och båd ut til sig åtskilliga Officerare utur Staden och andra wänner på flottan, dem han sågnade på det bästa, och dundra de under Trompeters ljud med sina Stycken hela natten igenom, men torde hafwa båtte warit, om han spart detta gästabudet til des han med god förtåring tilbakas kommit, och i det stället utsändt antingen utför åen eller landwågen några på kundskap til at förnimma, hwad som i åen och åmunnen af fienden hördes. När de nu hade plågat sig wål, gick flottan til segels en half mil utföre; och morgonen derpå til Lunia gård en mil ifrån Staden, ovetande, at fienden war i neiden, och då de af några fiskare fingo förnimma, at Ryßen med några hundrade Rodjor och båtar låg i åmunnen, skyndade Commendeuren med fulla segel at gå på dem, men när han efter en tima kom två mil ifrån Lunia, fant han emot förmodan, at Ryßen, der som åen trångast war, dragit bjelkar öfwer åen och sina Rodjor bakom dem och 900 man Infanterie på bråden. Och som både wind och strömmen dref flottan utföre, utan at kunna wända sig tilbakas, war ingen råddning för dem, som woro komne lika som uti säcken. Commendeuren Löscher båd wål först til at förswara sig, men som det icke wille hjelpa, språngde han sig och skeppet Carolus. En del Officerare och gemene sprungo på andra sidan åen i land, och kommo af dem 240 båtsmän och en hop Soldater helbregda til Dorpt. De öfrige skeppen jemte 2 Capitainer 5 Lieutenanter och andre flera föllo i fiendens händer, och wardt så Ryßen måstare af Peipus Sjö, och betjente

sig sedan af våra Skepp och sina egna Rodjor at öfwerföra ifrån Plelcou til Waskinarva allehanda förnödenheter til Narva Stads belägring.

Efter denna stora skadan, at den Dorptiska Glottan fät en så olyckelig ånda, kunde den gode Staden Dorpt intet annat föreställa sig, än en hård medfart af Ryßen, serdeles, som man fätt esterrättelse, at en stor Krigsmagt församlat sig wid Kirumpå, och lät förbättra bryggorna. Commendanten i Dorpt, Öfwersten Carl Gustaf Skytte försummade sig icke, at skaffa säkert in de 300 wagnar med malt, som kommo ifrån Pernau, och taga i Edsplikt dem, som ännu icke swurit Konungens tro och huldskap, samt fördelte besättningen på sina påster, med Förwäkters ställande utom Staden. Den 7 Maji flygtade Öfwerstinnan Skytte och andra förnåma fruier ifrån Dorpt til Rewel, och andre ifrån Landet, med en hop bonde folk åter i stället til Dorpt. Den 4 Junii om Pingest natten anföll Ryßen den Dorptiska förposten, och dref dem under Stycken, och lät se sig tämmeligen stark nära wid staden; men blefwo af Canonerna på wallen, så ock 120 Ryttare utur Staden, så bemötte, at de 300 wagnar med malt lyckeligen inkommo, och fienden tilbakas drefs. Första Pingesdagen d. 5 Junii blef man estermiddagen warse, at fienden kom mycket stark til Herregården Ropkoi, och drog sig derifrån widare. Om aftenen såg man honom wid Hasselou komma öfwer, och den 6:te kunde man se fiendens Troppar rundt omkring, då nöden fördrade, at Commendanten måste låta tända eld på förstaden, den han altid för Ryßens parti för.

förswara sökt, begynnande med sin egen gård, som han der hade, at ock andre så mycket willigare skulle tola denna förlusten af sin egendom. Och fast ån fienden sökte at hindra denna afbrännningen, blef han likwål med Stycken ifrån Wallarna tilbakas drestwen. Och som man såg at fienden hade samlat en hop med boskap genom röfswande deromkring, blef Majoren Brömsen utsänd, med sina Dragoner at taga bort dem och drifwa til Staden, hwilket han ock lyckeligen uträttade. Commendanten lät ock afbränna byggningarna, af det när in til Staden belägna godset Teckelter, och genom Magistraten upteckna alt det folk, som ifrån landet inkommit, så wål bönder, som annat folk, och huru mycket de til sitt lifsuppehälle med sig bragt, samt göra anstalt til sjukdomars förekommande, och de många flygtingars hysande, hwilka han fördelte i Compagnier, så många som kunde bära gewår och friska karlar woro, och satte dem Officerare före af sjelfwa flygtingarna, ja han gjorde alt det, som af en försigtig och tapper Commendant fordras kunde.

Den 7 Junii kom fienden ifrån Ropkoi och wille öfwerfalla Ryttare wakten, och borttaga Stadens boskop, som gick när wid staden i bete, då Commendanten sjelf war der ute på feltet; men då Stycken ifrån Wallarna lofades på dem, och Commendanten befalte wakten gå på dem, drog fienden sig hastigt tilbakas.

Den 8:de kom fienden med sina fartyg upför Strömmen Embäck, och lade sig wid Ropkoi, der de slogo en brygga öfwer åen, och lågrade sig ömsa sidor om åen, nämligen wid Ropkoi på

Rigissa wägen och Rats Hoff eller Rådets Hof
 wid Kartwiska wägen. Den 11 Junii förfärdiga-
 de fienden Batterier på Råd-Hoffska sidan wid
 galge-backen, och gjorde om morgonen derpå 33
 Styckeskott på Staden. Deremot försummade
 man sig icke på Fästningen at skjuta på fienden,
 och des arbetare, när man såg, huru han sökte
 at förskantsa sig, så wäl wid Råds-Hoff, som
 på dyngbacken på andra sidan om åen. Öfwer-
 befälet hos fienden hade Geueal Feltmarskalken
 Knes Boris Petrowitz Scheremetoff, och tyktes
 den Rysska Krigs-hären wara 20000 man stark.
 Den 12 Junii gjorde Skeps-Lieutenanten Roselius,
 som war en god Artillerist, sig til en skelm, och
 rymde öfwer til Ryssen midt om tjusa dagen.
 Straxt derefter, när Artillerie Capitainen Gustav
 Månpenne bestigtigade hans lemnade post på Ry-
 ska porten, och lät losa ett laddat Stycke, en
 i 8 punding, på fienden, sprang Stycket, slog Con-
 stapeln ihjäl, och sårade något Capitainen och en
 Constapel. Och som emot natten en stark dimba
 gick up, och fienden under den sammans skrygd
 starkt arbetade, kastades någre bomber på honom.
 Deremot fienden på Rådhsfs sidan sköt starkt på
 Stadsmuren, och kastade jämtwäl bomber, som
 föllo ned utom Rysska Porten. Den 13 Junii om
 morgonen såg man, at fienden oaktat alt skjutande
 war kommen med sina skants-korgar i Ha-
 felverket eller förstaden, då icke allenast Rytteriet
 ifrån Staden inlät sig i Drabbning med honom,
 utan begynte man ock med Stycken ifrån wallar-
 na spela på honom hela den dagen, så ock natten
 och följande dagen. Och det med så god werkan,
 at

at man ifrån Rådhus-tornet grant se kunde, huru han war syhelsatt med sina dödas bortsläpande. Den 14 Junii sedan fienden ock på Rakoijska sidan wid dyugebacken upkastat bröstvärn för sig, der han haf om backarna uti groparna med Rytteri och fotfolk betäckt stå kunde, begynte han ifrån bägge sina läger starkt at beskjuta Staden och infasta bomber, altid 8 tillika, så at den natten och dagen derpå föllo några 60 bomber i Staden, som gjorde på hus och menniskor stor skada. Och som många derigenom blefwo sårade, lät Commendanten hwar borgare gifwa åt sålt-skärerna ett lakan til plåster-dukar. Ifrån den tiden blef ett ständigt brakande, så wäl på fiendens som de belägrades sida, både natt och dag, hwarigenom tornet på Ryjska porten blef obrukbart, at inga Stycken derpå upföras kunde. I det stället lät Commendanten upkasta en halfmåne framsför berörde port, och besätta densamma med Stycken. Han lät ock den 15 Junii kasta bomber på fiendens batterier, som han om natten emot Tyska porten anlagt hade, och emedan det starkt sköts på fienden, så sprang ett stycke på bastionen, som kallades larmposten, och slog ihjäl en Constapel och en skeppare; Den 19 Junii ansatte fienden med ett alt för swårt skjutande, och kastade den dagen, som war en söndag, öfwer 200 bomber i Staden, hwarigenom många menniskor, och i synnerhet Swenska Kyrkjan, med derwid liggende Skole-husen blefwo illa medfårne, och föll en bomb i Kyrkjan, medan Prästen stod för altaret, och utdelte H&Krans Nattward åt Öfwerste Lieutenant Taubes Battailon,

Samma dag slog fienden op sitt 3:die låger wid Teckelfer, sedan han der ock slagit en brygga öfver åen til Qvistendal, så at han ofwan och nedan för Staden sitt folk draga kunde, på hwilken sida han wille. Dagen derefter fortsatte fienden sin skarpa bombardering, och oansedt Capitain Månpenne lät skarpt skjuta på fiendens Röpgrastwar, så grof han sig så djupt neder, at han icke des mindre kom Staden alt närmare och närmare. Den 21 Junii besköt fienden med 16 grofwa Stycken ifrån dyngberget, den andra och tredje bastionen, och kastade bomber i en sådan myckenhet, at de på två dagar räknades til 500. Hwarigenom eländet blef så stort, at de arme menniskor icke wiste huru de sig berga skulle, utan hwart ögnablick wäntade sig at blifwa ihjäl- eller i stycken slagna. Imedlertid utstodo de första och andra, jämwäl på tredje och sjerde bastionen en swår bombardering, at alle deras batterier woro fast ruinerade, men så förbättrade de straxt, hwad förderfwat war, och höllo i at skjuta emot, til des de för fienden ruinerat några stottanglar, at han med sitt skjutande innehålla måste. Om natten begynte fienden åter at skjuta, och kastade 190 bombar på den 3:dje och 4:de bastionen, och på Dom-Portens Corps de gard, der Commendanten hade sitt tilhåll. Den 22 Junii föll en bomb på Domen, allenast några steg ifrån Commendanten, men skadade honom likwäl icke. Mot aftenen blef åter en stark bombardering, som warade hela natten och fölgande dagen igenom, då 382 bomber inkastades, deraf en föll i Magazinet, och några i Tyska Kyrkian.

Den

Den 24 Junii eller Midsommars dagen, kastade fienden förmiddagen 167 bomber in, deraf någre på Domen under Predikan kommo Commendanten tåmmeligen när. Han kastade och eldkulor in, som straxt af de dertil förordnade släcktes, eftermiddagen kastades ininom 4 eller 5 timmar 60 bomber in, måstendels åt Dombacken, hvarigenom de derunder liggande husen mycket kommo at lida. Om astoneu sköt fienden i den gamla afbrända Dom-Kyrkjan, som war fylld med hö, så at höet tog eld och begynte på brinna, men straxt derpå kom en stark regn-skur, som släckte ut elden. Eljest kom fienden med sina löpegraswar denna natten den femte bastionen och Jacobs porten tåmmeligen när. Den 25 Junii besköt jäms-te bombers iufkastande fienden den femte bastionen grymmeligen, och hånde sig at någre bomber derpå fölla, och slog in den starka dören, til de hwålfde gångar under wallen, contraminer fallade, dit några hundrade menniskor hade tagit sin tilflygt under bomberna, hvarigenom två personer bleswo ihjålslagne, och byggmästarens hustru illa särad. Emot natten kastades 84 bomber i staden, deraf en föll uti Swenska Kyrkjan, och sönderflog den nya kostbara Predikstolen, som min salig Gader haft omat före, at bygga låta. Den 26 Junii fortkfor fienden med sin bombardering, så at den dagen och natten 240 bomber, förutan eldkulor inkastades, derföre Commendanten ånyo starkt befalla låt Brandmästarna, at gifwa flitig åkt på den inkastade elden. Samma dag kom åter den fiendteliga Flottan med klingande spel opför Strömmen seglandes, och hade

Ryssen på de i hans händer olyckeligen fallna Swenska skepp, satt röda flaggor.

Och som det såg ut, at fienden, som så starkt arbetade wid Jacobs porten, torde der wåga en storm, der ock fästningen war så swag, at han med sin stora magt lätteligen genomtränga kunde, så hölt Commendanten ett samråd med Regements Officerarna och Borgmästarna, at göra ett utfall utur berörde Jacobs port på fienden, som af de flästa samtycktes, och den 28 Junii om morgonen verkstältes; och gick så Öfwerste Lieutenanten Brandt med 500 man til fot, jemte en hov frivilliga af Borgerskapet, och Majoren von Bröm- sen, med 120 man til häst ut, med befallning, at den förra skulle framför Porten angripa fienden, och den senare skulle gå ut med löpegräfwarna, och ofwansför anfälla honom; men det mislyckades, emedan fienden straxt blef förstärkt med friskt folk, och måste de utfallne draga sig tillbaka, efter en timas segtande, sedan Öfwerste Lieutenant Brandt, Capitain Brookman, en Lieutenant, 3 Fendrikar, och 30 man Under-Officerare och gemena blefwo slagne, samt 2 Capitainer sårade och fångne. De slagnas Rik låt fienden sedan affölga, näml. Öfwerste Lieutenant Brandts och Capit. Brookmans Rik, kistlagde och med grönt kläde betäckte, men de öfrige nakna, skolande fienden sjelf hafwa tillstått, at de i de så dagar, skola så wäl genom detta utfallet, som stycken ifrån wakterna hafwa förlorat mot 400 man. Om aftenen beghn- tes åter bombarderingen, som warade hela natten igenom, och blefwo 107 bomber inkastade i Sta- den. Den 30 Junii låt Commendanten anhålla
hos

Hos Ryfka Fältmarskalken Seheremetoff, at med Bombarderingen måtte innehållas, emedan man wille begra wa låta de slagna Officerare. Det lofwades, men hölts icke fyllest, utan fastades då och då om dagen några Bomber in, men natten derpå infastades 200, och kom fienden med sina skants-Korgar, så när Jacobs Porten, at han war knapt 30 steg derifrån. I medlertid wille fienden icke försumma sitt wanliga härjande i landet, utan sände ut ifrån lågret Öfwersten Bauer, med tre Regementer til Estland, som brände af några Herre-gårdar, röfwade och tog landsfolket til fånga, och kom så med sitt rof til lågret igen. Här fortsattes arbetet flitigt, och begynte den 1 Julii med sina grofwa Stycken, til at öppna sig en ingång, och kullkasta den gamla lutande Stads-muren, emellan Jacobs Porten och Pintornet, så och Ryfka Porten, der ännu på denna sidan inga wallar eller bastioner woro anlagde. Samma dag kom och den Ryfka Flottan åter med trummor och spel opför Strömmen seglandes, och speltes med Stycken och Fyrmyssarne på alla sidor på Staden, samt infastades den natten 130 bomber. De belågrade sparde icke heller frut och lod, och fast ån batterierne på 5:te bastionen blefwo ruinerade, så bragte likwål den tappre Capitainen Wänpenne dem snart i stånd igen, och fastade med sina Stycken och Mörssare fiendens Skants-Korgar öfwerända, och gaf således honom nytt arbete at uprätta dem igen. Den 2 och 3 Julii fastade fienden eldkulor i Staden, hwar igenom några Tråhus wid Swenska Kyrkjan råfode i brand, som itände träbyggningarna i min

sal. Faderns Christer Mollers gård, och i aska lade också sjelfwa Stenhuset. Samma natten afbrändes också Material-huset, som war upfyllt med allehanda tråwaror för Artilleriet.

Den 5 Julii öppnade fienden nya löpegrastwar ifrån Rådeshoffs sidan, utför backen åt Hakelverket, at hänga dem wid de förra, och anlade batterie med skotanglar emot Rysska Porten. Den 7 Julii estermiddagen, begynte han grymmare än tilförene bombardera, och med 31 grofwa Stycken, at skjuta på Rysska Porten, Pintornet och murarna der emellan, så wäl som emellan Jacobs porten. Och bles eländet i Staden så stort, at de arma menniskor i sina hus och på gator bleswo ned- och sönderslagne, och wiste icke, huru de skulle berga sig med sina små barn och sjuka, för Bombar och granater, samt eldkulor. Den 8 Julii om natten gick fienden ifrån Jacobs porten med sina skants-forgar, utföre åt åen, Pintornet förbi emot Rysska Porten, der han upkastade sig ett bröstvärn emot åen, och kastade med sina Stycken stadsmurarna omkull på 20 famnars widd, som han sedan ännu widare fullslog, och ruinerade de bestyckade torn och rundelar. Commendanten deremot gjorde så mycket större flit, at sätta sig i försvars stånd, brukande också quinfolk til arbete, at förskaffa sig bröstvärn emot fienden, och ruinerade för honom med Stycken och Fyrnörfare ifrån Gåstningen hans batterier, dem han straxt åter förbättrade. Sådant skjutande på ömse sidor warade dag och natt til den 13 Julii, och räknade man af fienden denna tiden öfwer 9450 Styckeskott på Stadsmurarnas fullfallande gjort, och 2310 bombar i Staden inskutne. Emot

Emot astoneu begynte fienden innehålla med skjutningen, och göra sig färdig til storm, som man några timar derefter fick erfara. Ty då om astoneu kl. 7 wakterne i Contracharpen blefwo aflöste, och Commendanten ridit ifrån Domen til Tyfska porten, hördes hastigt ett smattrande af musqueter wid Ryfska Porten. Då skyndade sig Commendanten genast dit, och besant at Lieutenanten, som der wakt hade, war med den påträngande fienden i fullt arbete, och hade redan nästan förskjutit sig, fast hwar man war försedd med 24 skott. Fienden bemågtigade sig genast Pallisaderna, och gjorde sig en öpning, då i hastighet manskapet drogs dit, som der nära wid war, så ock de, som färdige stodo, at aflösa wakten i contracharperna, jemtwäl Regements Qwartermästaren Tollsten med Grenadererna, hwilke satte sig emot fienden häst de kunde. Och som fienden altid starkare på dem kom, så blef der ett skarpt segtande utaf, at de belågrade förlorade många af sina Grenaderare, och Musqueterarnes gewär blef så hett, at de med mull och gyttja utur när wid liggande dammar, måste kyla sina musqueter. Under närwarande drabbning kom ock Öfwersten Tiesenhusen dertil med sina Grenaderare, och Musqueterare; så ock Öfwerste Lieutenant Mejererantz med sina underhafswande; och stod Öfwerste Lieutenant Taube med sitt manskap utan för brechen, eller gapet, den nederskutna Stads-muren, och innom Pallisaderna. Medelst det, at fienden altid förstärktes med friskt folk, blef segtandet hårdare och skarpare. Och sedan Commendanten drog ifrån alla Poster manskap til

til sig, segtades på bågge sidor manligen, och
 träffade en förflugen mulquet-kula Commendan-
 ten i hufvudet, at blod ur örat kom, och han
 signade neder, och måste låta bära sig bort,
 lemnandes Commando til Öfversten Tiesenhü-
 ten; Daktat fienden förlorade mycket folk, så
 för han likväl fort med sitt stormande, al-
 denstund han hade alltid friskt folk, at
 sätta til, och de belågrade gjorde tappert
 motstånd, at det kostade honom mera än
 han hade förmodat. Emot morgon stunden kl.
 2, sedan Commendanten wedersätt sig något,
 kom han til sitt folk igen, och besant, at de re-
 dan blifwit tvungne, at draga sig innom ryska
 Porten, der fienden trängde sig in efter dem;
 men han fick stadna uti Porten, och bada der hett
 af granater, som ofwanifrån på honom kastades.
 Likaledes war ock Öfverste Lieutenanten Taube,
 som manneligen förswarat sig emellan Pallisa-
 derna och Jacobs Porten, tvungen at draga sig
 tillbaka, sedan des folk intet mera kunde bruka
 sina mulqueter, utan måste förswara sig med ste-
 nar. När nu det war kommit så wida, at det
 war omögeligt, at vidare kunna hålla sig, och
 folket war så utmattat, at det knapt en half ti-
 ma längre kunde uthärda, måste Commendanten
 tänka på Stadsens upgifwande, at icke borger-
 skapet, och många hundrade inslygtade främman-
 de måste upofras fiendens grymhet. Han öfwer-
 lade saken med Öfverste Tiesenhüsen, och lät en
 Trummeslagare stiga up, och slå chamade, eller
 esta-samtal, men han blef stroxt nederskjuten.
 Derpå lät han en annan Trummeslagare stiga up,
 och

och det gick honom lika så, emedan fegtrandet då som bäst påstod. Omsider stältes en hwit Fana ut, och gafs tecken med en Trompet, då ifrån fiendens läger åter med en Trompet svarades; derpå blef Majoren Hein, med Trompetaren utskänd, at begära Stillestånd, som ock erhöles. Commandanten lät straxt Borgerskapet, som hade sin post på fjerde bastionen nedkomma, til at förstärka den posten, lät också ställa några Stycken på gatan emot ryska porten; han sjelf med Öfwerste Tiesenhusen och Regements Officerarna gick på Domen, och hölt Krigs-Råd uti det så kallade Batiliewitz-Tornet, om man förstvarligen kunde söka accord, som alla bejakade och höllo för det rådeligaste; han lät ock genom Öfwerste Tiesenhusen, Borgmästarena Michael Bohl, och Johan Remmin, få del här af, at fordra deras utlåtelse, och hwad de på egna, och Borgerskapets wägnar åstundade, at betingas skulle. Hwar på Majoren Hein åter blef affärdad til Fältmarskalken Scheremetoff, med berättelse, at man til undwikande af vidare blodsutgjutelse, wäl wille ingå ett skåligt accord, om Fältmarskalken behagade insända 2:ne Regements Officerare, då åter 2:ne ifrån Staden skulle til lägret utskickas af lika character och heder. Han sände så in en Rysk Öfwerste-Lieutenant och Major, och fick tillbaka til sig Öfwerste Lieutenanten Taube och Majoren Wrangel. Knapt wore Ryske Officerarne inkomne i Staden, innan de drestwo håstigt på at skynda med accorder, och som man med accords-punkterne icke så hastigt kunde blifwa färdig, så sände Scheremetoff bud på bud, och lät säga, at han icke

öfwer

öfwer halfannan timma derpå wänta Kunde, begärte ock, at få win ut til sig för betalning, som man honom straxt efterfölga lät. Middagstiden kl. 11 utfändes Majoren von Brömten, och en Borgare, Lange wid namn, som förstod Ryfska Språket, til Rådet med de föreslagne accords - punkter, så ljudande:

1.

Begärrar Commendanten, at han sjelf, jemte under hans Commando stående milice, så wäl af Artillerie och Fortification, som til häst och fot, utan åtskilnad af hwad Nation de äro, med Puskor, Trompeter, klingande spel, brinnande luntor, kulor i mun, jemte 24 skott krut och lod, flygande Estandarer och Fanor, 6 metal Canoner, med alt hwad dertil hörer, öfwer ock under-gewär, pick och pack, hustrur, barn, tjenstefolk, betjente och Pagage utan visitering astoga måtte, och underhåll för den astogande gvarnisonen, efter Kongl. Maj:ts och Sveriges ordinance på en månad utfås, och astoget ske genom brechen, gapet, eller hwarest det lägligast ske kan.

2.

Til sådant astogande, åstundar Commendanten nödig skjuts för Artilleriet, de sjuka och sårade, samt Officerarnas pagage, jemte en månads Proviant, och at det innom 8 dagar, eller desförinnan om mögeligt är, måtte anskaffas.

3.

Begärrer Commendanten, at han med sin Garnison, gina wägen til Rewel under säkert Convoje åt Piep och Johannis Kyrkja, och så widare den wanliga Landswägen får toga.

4.

4.

Åstundas, om någre Officerare skulle wilja föryttra sina Mobilier, eller sätta dem neder, at dem det tilstådes utan hinder, och framdeles efterlåtes, at dem wid tilfålle afhämta.

5.

Förbehålles och betingas, at ingen Soldat til häst eller fot, af högre eller nedrigare stånd, under hwad företwändning det ock måtte wara, måtte uppehållas, angripas, eller med list och wåld deboucheras. Och der ock någon af de gemena skulle söka at desertera, skal hans Officerare icke hindras, at honom derifrån med gods eller wåld afhålla.

6.

Alle Arrestanter och Delinqventer skola under arrest medtagas.

7.

Åstundas Commendanten, at alle Kongl. Maj:ts af Sverige undersåtare, Adel, Kongl. Civil-betjente, Präster, Amtmän, och Landt-folk, med deras hustrur, barn och tjenstefolk, samt egendom tillåtas med säkerhet fara bort.

8.

Åstundas Commendanten, at Stadens Magistrat jemte Prästerskapet, måtte wid deras privilegier, Religion och friheter, såsom de den af Kongl. Maj:t i Sverige allernådigst erhållit, skyddas, och de samma dem oqwalde lemnas.

9.

I fall någre af Stadens Råd, Präste- eller Borgerskapet, med sin egendom wille flytta härifrån bort, det må wara hwart det wil, antin-

S

gen

gen til Riga, Revel eller Pernou, at dem sådant under säkert beledsagande tilstädjes, jämwäl, at wid Hans CZARISKE Maj:ts milices intogande uti denna Staden och wid deras afresa, ingen revolt, eller olägenhet måtte begynnas.

10.

Skulle och någre af Magistraten, Präste- och Børgerskapet finnas, som sina hustrur, barn och egendom bordtsändt hade, och åstundade dem åter hitkomma låta, at sådant dem af Hans CZARISKA Maj:t måtte förunnas.

11.

Åstundar Commendanten, at på Hans CZARISKE Maj:ts wagnar måtte försäkras, i fall Gåstningen framdeles åter skulle til Hans Kongl. Maj:t i Sverige afträdas, den samma då med sina verk oförderfwade, samt med Artillerie, Ammunition och gewår-sorten i lika stånd, som de nu emottagas, åter afleswereras måtte efter Inventarium, som af wiße dertil förordnade männer deröfwer kan uprättas.

Sedan Rysske Fältmarskalken Scheremetoff dessa accords-punkter en timas tid i händer haft, skickade han Öfwersten Ridder til fots til contracharpen af femte bastionen, der han af Auditeuren Gustav Blom blef emottagen och förd til Commendanten, samt med all höflichkeit bemött, til hwilken han ett skrifteligt swar på de utsända accords-Punkter af sin Fältmarskalk afleswererade, med begäran, at blifwa straxt igen affärdader. Swaret ljuder som fölger.

I.

Wi undre mycket, at Herr Commendanten gör
så

så hög anfordring, emedan Hans Stor=CZA-Riske Marts milice redan befinner sig i Porten, och man här nog at göra, at afhålla dem ifrån deras iswer. Om han varit sinnad, at erhålla ett sådant accord, så hade han det bordt förr såka: nu är det försent. Men til at handla Christeligen, så lemnas Herr Commendanten, hans Officerare, och hela Garnizon, och de öfrige af hwad stånd de äro, med hustrur och barn, så ock egendom, ett frit astog, utan någon visitering, tillika med en månads proviant; derhos alle Officerare af Garnizonen med gewår, och 3 Compagnier, antingen til fot eller häst allena, men de öfrige in-tet, med öfwer- och under-gewår, ej heller med frut och bly ut marchera kunna.

2.

Hwad den andra Punkten beträffar, så skal til deras astog så mycken skjuts gifwas, som upbringas kan.

3.

Och skal ock Herr Commendanten, med hans Garnizon genaste wägen til Rewel under säker Convoje beledsagad warda.

4.

Ungående Tjerde punkten, så skal den samma efter begäran erhållas.

5.

Och skal ingen, antingen til häst eller fot, genom list eller wåld uppehållas. Men i fall någre frivilligt wilja blifwa här, så skal dem en fri wilja lemnas.

6.

Swad Arrestanterna angår, så får Herr Com-
mendanten det obehindrat med sig föra.

7. 8. 9. 10.

Skal efter ingifwen skriftelig begäran hållas.

11.

För den 11 låte wi den aldråhögste sörja,
som alt tillkommande wet.

12.

På dessa beswarade Punkter, har Herr Com-
mendanten skyndesamligen at yttra sig, om han
dermed är tilfreds. Skulle det honom icke anstå,
så begäre wi våra Officerare så utwärlade, och
i fall utwärlingen uppehålls, årnar man icke
wänta derpå, utan fortsättja den begynta stormen.

13.

Men skulle dessa ofwanrörde punkter antagas,
begäres utan gensägelse, at åt våra wakter på
alla bastioner, Rundelar och Portar deras Post
genast inrymmas, dermed alla berörde Punkter
ett fullkomligt någe sker.

Såsom nu Commandanten och närwarande
Regements Officerare icke woro nögde med denna
Förklaringen, emedan deruti icke nämdes om Styc-
ken, Fanor och Gewår, och derföre låt ännu up-
sätta ett Memorial til Fältmarskalken Schereme-
toff, och begära des tydeligare Förklaring på det
som utlemnadt war, så yrkade Öfwersten Ridder
på en Cathgorist Resolution, och de Ryfka in-
sända Officerares utsläppande, men låt likwål öf-
wertala sig, at gå med detta Memorial til Lågret,
och inhändigga det Feltmarskalken Scheremetoff.
Efter en sjerdedels tima kom åter Öfwersten til-
baks,

bakas, med en på Rysska skretwen Resolution på Memorialet, at Garnizonen skulle behålla tredjedelen af gewäret och tu Stycken. Men Commendanten war icke heller härmed tilfrids, och wille icke heller släppa ut de Rysska Officerare; då Öfwersten Ridder begärte, at Commendanten på Paroll kommo ut på Gåltet til hans General, försäkrandes på sin ära, at hans General skulle honnetre bemöta honom, och träffa en hedersam rättighet. Härpå red Commendanten Skytte och Öfwersten Tiesenhusen ut til General Scheremetoff, och kommo efter tre fjerdedels timma tillbaka med Scheremetoffs understrefna och med des Signar bekräftade Resolution. Då han efter det aftal, som han med det samma mundteligen gjort, at den Swenska Garnizonen skulle få blifwa ännu 4 dagar på Dömen, begaf sig dit, och någre Rysske Regementen til fot, marcherade in uti Staden, ibland hwilka CZAR PETER sjelf incognito, såsom Öfwerste Lieutenant inmarcherade och fick så Staden Dorpat i sina händer den 14 Julii 1704. Dock icke utan stor Manspillan, i det han efter hans egen utländska Officerares berättelse, derföre förlorat emot femtusend Man, och hade öfwer 3000 sårade i sitt läger, och skal CZAREN sjelf skafat på hufwudet efter Hans maner, och sagt, at denna Staden kostat honom förmycket, hwilket ländet Commendanten Skytte och hela Garnizonen til ewärdeligt beröm, för deras manliga förhållande och tapperhet, at de en så swag och ofullkomnad Fästning til det yttersta försvarat, och uti sjelfwa stormen twungit fienden, då han redan hade fattat Post i Porten, at ingå accord.

Men huru accordet blefwet hållet, ses här af: så snart fienden hade togat in i Staden, och besatt wallarna, blef Commendanten Skytte sjelf, så wäl som alle Öfwer- och Under- Officerare, twert emot den första accord-punkten, på det nogaste visiterad, under sken, at nyligen til Garnizonens afbetalning ifrån Riga kommit til Dorpt 40000 Riksd. dem de wille hafwa utleswererade. Och som det icke så förhölt sig, och i penningar ingen ting fans, så måste likwäl wid utmarchen, som skedde genom tyfska porten, hwar och en wid visiteringen emot sin wilja affstå til Ryska General Adjutanten, och andra Officerare, hwad dem anstod af deras saker. Desförutan blef för Commendanten hans Regements Fältskår, Hoboisten, och hans Räck med wäld ifrån honom tagne. För det andra skulle Garnizonen, enligt accordet, tredje delen af gewäret och 2 Canoner, få med sig taga, men stycken blefwo icke allenast förhållne, utan togs ock alt gewår ifrån dem, under förewändning, at det skulle betalas; men i stället för betalning, sändes til dem gammalt odugeligt gewår, som Commendanten icke wille emottaga, utan heldre blifwa sådane förutan. För det tredje blefwo de många dagar uppehållne på fältet, innan för manskapet proviant kunde utfås, då de omsider icke annat fingo, än torra trädet, der de likwäl efter accordet skulle också bekomma victualier. Ja det blef dem förment af Ryska wakten, at ösa watten ur brunnen, köpa bröd och dricka af bönderna.

Efter munteligt aftal skulle Garnizonen i fyra dagar hafwa sin ro ock hwila på Domen i Staden; men andra dagen blefwo de öfwer hals och
huswud

Hufsvoud utdrefne, och måste på Takelferfka fältet lågra sig, och wid utmarchen togs bort Ryttarenas Pistoler. Den 18 Julii blef den uttogade Garnizonens Campement rundtomkring med wakt besatt, och begärtes, at Ryttarena skulle utställas, at de efter Generalens befallning skulle räknas. Då det skedde, togs ifrån dem hästar, sadlar och stöflar. Straxt derefter, när Öfwersten Simon Krapotawa wakt hade, lät han de astogade all wäldsamhet tilfogas, röfwa och bortföra mennisker, både man och qwinkön, så ock hästar, och sökte Rytharne at låcka til sig de gemena Soldater, och der en Officerare eller någon annan hade en god häst, måste han aflåta den samma, och tagga emot hwad han kunde få. Således blefwo de ifrån den ena dagen til den andra plågade, ower-tande, hwad de på sidlyktone med dem företaga wille. Medan nu den Swenska Garnizonen stod så godt som under Arrest på feltet, så hände sig den 21 Julii något underligt på Himmelen, wid en klar dag kl. 4 eftermiddagen, då på den ljusa och rena Himmelen war intet mera än en enda liten moln fläck. Ett godt stycke derifrån wiste sig ett stort strek, lika som af eld, som warade en god fjerdedels timma. Sedan kom wid ändan af detta eldstreket en eldkuhla, så stor som solen wisar sig wid up och nedgången, fram, och wältrade sig längs med eldstreket, med sådant brusande, som en flygande styckekula, lemnande efter sig på begge sidor eldstrålar, och när hon for in i moln fläcken, gaf hon 2 gånger på rad så starkt smäll, som hade man skutit med Carrauer Swenssk lösen, at fenstren i Staden darrade, och röken länge syn-

tes i lusten, hwaröfwer så wäl Ryssarne, som de Swenske försträcktes, och har detta owanliga Himmelsteket synits icke allenast wid Dorpt, utan ock i Riga, och annorstädes.

Den 24 Julii måste de i Dorpt qwar blesne intwänare af Adel, Präster och Borgare hylla CZAREN, oaktat han emot Saxiska Envöjeden der utlåt sig, at han denna Staden hans Principal tilgodo intagit, och förut uti sina på Tyska, Fransyska och Latin utspridda univertalier gifwit tillkänna, at han wille återställa sin Bundsförwant Konungen i Polen Est- och Lifland, som hörde Polen til, och Konungen i Swerige inkräktat sig. Men sedermera, när han dessa Bänder inbekommit, glömde han bort altsammans, och behölt dem sjelf. Sedan Hyllnings Eden war aslagd, hade intwänarena i Dorpt frihet at resa ut och in til den 20 September. Sedan blef Porten stängd, och fick ifrån Vandet ingen komma in, ej heller någon ifrån Staden ut. Samma dag den 24 Julii, sände Öfwersten Bauer sin Major til Öfwersten Skytte, och lät förkunna honom, at de om astoneu skulle få deras Convoi, och straxt bort marchera, derpå de fingo allenast 30 skjuts hästar, och räknades åter öfwer, huru många menniskor de woro. Nu war wäl Öfwersten Skytte glad med sitt sällskap, at blifwa en gång förlöst ifrån alt ofog, som de härtils lidit; men ghyckleriet fick ännu icke ända, utan kom General Majoren von Wreden med Öfwersten Bauer och en annan Ryss Öfwerste Wolkonski, samt några hundra man, emot astoneu til Campementet marcherande, emot hwilka Öfwersten Skytte med de
sina

sina sig upställa måste. Här förkunnade General Majoren CZARENS ordres wara, at 2 delar af den Swenska Garnizonen med Commendanten skulle til Narwa, och tredje delen med Öfwersten Tiesenhufen til Riga marchera, fast tredjedelen af berörde Garnizon redan af Ryssarna blewit bort pläckade.

Den 25 Julii foro de sin wäg, som skulle til Riga och gafs dem Convoi med; men knapt woro de en half mil derifrån komne, så beghynte sjelfwa Convojen plundra dem, och när de kommo til Ringen, 6 Wisländska mil ifrån Dorpt, togs det öfriga ifrån dem, afklåddes också qwinfolken och åtskilliga Hustrur och Jungfrur måste wid sådant afstedtagande blifwa dem til Ross. De lemnade alltså dem, som de Convojera skulle, uti största osäkerhet, och foro med sitt rof ifrån dem tillbaka, så at de omsider uti största uselhet framkommo til Riga. Men Öfwersten Skytte med sitt fölge, antingen han wille, eller wille icke, måste blifwa Rysska Krigshären, som hölts ån wara 12000 man stark, fölgattig til Narwen. Der bemelte Öfwerste i Rysska Rågret ifrån den ena dagen til den andra blef uppehållen, och blefwo hans Officerare här och där hos de Rysska Officerare fördelte såsom fångar, och hördes ingenting om deras ställande på fri fot. Dersöre lät Öfwersten och Commendanten Skytte inhändigga CZAREN en affskrift af hans erhållna accord, jemte en böneskrift, deruti han förestälte, at icke en enda punkt honom blifwit hållen. Kongl. Swenska Garnizonen, som under Convoi skulle marchera til Revel, har blifwit söndrad, Regements öfwer- och un-

der = Officerare hafwa blifwit skilde, jemte de gemena ifrån sina Regementer och battailloner, och den mindre delen sleptes, at tåga til Riga, och de öfrige blefwit såsom Krigsfångar slepade hit til Wågret, begärande, at såsom accorder och Capitulationer i hela werlden heligt hållas, och Garnizonen i intet mål sig emot accorder förbrutit, Hans CZARISKE Maj:t tåktes utan uppehåll låta dem samtelige, så wål af militair som Civil Staten, få fara bort, och förse dem med tilräckeligt underhåll, Convoi och skjuts. Härpå Resolwerade CZAREN, at den Dorptiske Garnizonen skulle marchera til Wiborg, men Commendanten och Öfwerste Lieutenanten Wrangel skulle där qwar blifwa. Garnizonen seck ock den 6 Aug. ordres, at gå öfwer Narwa ström på Ingermanländska sidan, och så til Wiborg. Men straxt derpå ställte Menzikoff ordres, at allenast en Capitain, 2 Lieutenanter och 300 gemene skulle gå til Wiborg, de öfrige skulle få gå til Rewel.

I dessa dagar, emedan Ryssen starkt bombarderade på Narwa, och sökte med sina swåra Stycken at fälla bastionen Victoria, til at få sig der hål och öpning, men förgåfwes, så hände den stora olyckan, at bastionen Honor, utan at derpå ett skott gjordes, utaf sig sjelf sank neder och ramlade omkull. Swaröfwer CZAREN högeliggen glädde sig, at han fått utan beswär en nog stor öpning. Derpå gick CZAREN sjelf i approacherna, och måste Öfwersten Skytte följa honom och tala med Officerarna på Wallen, warande derwid tillstådes Danska Envöiden Hein, och fast alle Rysske Generaler. Öfwersten Skytte talsade

lade til Officerarna, och frågade dem huru det gått dem, derpå de swarade, rätt wäl. Det är mig lätt, sade Skytten, Gud styrke Eder; Huru det mig gått, kunnen i se. Och så måste Skytten med CZAREN och Hans fölge gå tilbakas til Lågret igen. Den 28 Aug. bles Öfwersten Skytte med Hans förnämsta Officerare buden til måltids hos CZAREN. Under måltiden, ibland annat tal, bad Skytten, at honom, på wägen til Retwel, inge Cossaker skulle efter skickas. CZAREN swarade, nej. Det skulle icke ske på god Tysk parolle: Skytte swarade: Swenssk parol wore äfwen så god. Sluteligen drack CZAREN honom til hans Rungs skål, och råkte honom til affsed sin hand, men krysstade med all sin magt Skyttens hand, til at wisa dermed sin högt utropade Kropps styrka, som Skytten höll ut, utan at wisa den ringaste känning deraf. Sedan måste han ännu dricka några glas med Mentzikoff, til des han fick af General Majoren Rönne Convojen, och anträdde så sin march til Retwel. Men på denna marchen måste hans folk wäldigt swälta, emedan genom det stora flygtande i Landet för fienden, wid Landswägarna ingen ting fans, hwarmed de sin hunger stilla kunde.

Huru det sedan gief den goda staden Dorpt, måste jag widare fullfölja. Jag har nyss berättat, at sedan den 20 Sept. bleswo Portarne stängde för Stadsens inwånare, at ingen fick komma ut, derwid förblef det, til des Ryssen gjorde ända både på Stad och folk. Hwad elände de arme Borgare der utstått, är icke at beskrifwa: de woro som fångar instängde, kunde ingen handel
drif

Drifwa, eller på något sätt föka sin näring, utan måste alt dyrt af Ryßarna köpa både bröd och wed. Och den som inga penningar hade at köpa före, måste sälga alt det han hade til Ryßarna, och taga emot, hwad de wille gifwa. Och som någre Präster ifrån Dorpt, som flygtat undan fienden ifrån Landet in i Staden, och utstått den swåra belägringen, fingo lof, sedan de hyllat CZAREN, at gå til sina Församlingar, så hände Kyrkjoherden i Odenpå, Adrian Vergin, den stora olyckan, at hans Syssonebarn, Capitain af Rewelska Garnizonen Vergin, förlofwade en sin Under-Officerare, at gå til Odenpå, i Dorptiska orten, och gaf honom bres med til bemålte Kyrkjoherde, hwilken fastade straxt breswet på elden, och wille icke weta af någon breswåxling. Men Under-Officeraren tog sig qwarter hos Kläckaren, som han war slågt med, och begynte fiska efter förrymda Soldater, som deromkring uppehöll sig. Detta blef straxt förebragt Öfwer-Commendanten i Dorpt, hwilken lät genast taga honom, såsom en Spion för huswudet, och pina honom til döds; men kunde intet mer så weta af honom, än at han haft bres til Kyrkjoherden Vergin, derpå blef Kyrkjoherden fångslig den 1 Oct. år 1704 införd til Dorpt, och som han icke kunde framskaffa breswet, hwilket han redan hade upbränt, och intet innehållit något hwad det allmänna ingick, utan allenast helsningar ifrån sina wänner, och oskyldiga önskingar, til en god wåltrefnad, så skulle han genom marter och pina twingas, at bekänna något ont på sig, som intet ondt gjort eller tänkt at göra, och icke rådde derföre, at honom ett bres

blefwie

blefwit tilskickat. Han blef så på det grymmaste sättet efter Ryfska maneret några gånger uti en wippgalga wippad, utaf bakbundna händer högt updragen och hastigt nedsläpt ett stycke utföre, at armarne drogos utur led bakom ryggen, och stodo i wädret. Men denna pinan war icke nog, utan blef han ock sedan pissad med Knutpiskan, så at han blef både til Kropp och lemmar aldeles förderfwad, lam och bräckelig. När de nu med alla dessa grymheter icke kunde få honom emot sitt samwete at bekänna på sig något brott, sattes han i fångelse, der han på andra året måste uthärda, til des han omsider år 1706. den 28 Junii blef halshuggen. En sådan olyckelig ända skulle denne nitiste, och af Guds Församling och den Estniska Kyrkjan wäl förtjente mannen, genom andras förwällande oförskylt få. Hans Lik blef likwäl aflätit at föras til Camby Kyrkja, och nedfattjas i hans faders graf, som der warit Kyrkjoherde.

Sedan Ryßen war kommen i besittning af Staden Dorpt, låt han derifrån esomostast utgå Partier, at ströfwa omkring Landet, och göra den fattiga Allmogan stor skada, hwilke ock gingo in uti Jerven i Estland, och öfwertrumplade Presten af Turgels Församling, Deutenius, medan han på en gård i skogen hölt Gudstjenst, med der församlade bönder, samt förde honom meden del af hans ähörare bort med sig. Åter kom ett annat Partie och gick til Kolliska Socken, och så det ena Partiet efter det andra, hwilke icke kommo altid helskinnade tillbaka, utan blefwo af Swenske Partier, då de kommo öfwer dem, ofta slagne, serdeles wid Pitka silda, at så af dem kommo til

Dorpt

Dorpt tillbakas, utan fördes en Major och en Ryttmästare samt någre gemene fångne til Rewel, och de som flygtade i Skogen, dem slogo bönderne ihjäl. Til at hindra Ryßarnas ströfwande, blef Öfwersten Brockhusen med 1500 Ryttare wid slutet af året 1705 cominenderad af General Gref Lejonhufvud at insperra Dorpt, som icke allenast all Spannemål, som Ryßarne på Herregårdarna der omkring hade, lät föra til Pernau, och de Swenska Förråds Husen, utan hölt ock Ryßarne i Dorpt instångde hela wintren igenom, at ingen tilförsel dem kunde ske, hwarken ifrån Landet der omkring, eller ifrån Ryßland. Den 18 Januarii fölgande året 1706, blef den fåcke Majoren Freudentfelt, som med sina många lyckeliga Drabbningar på den orten gjort sig wida namnkunnig, utfänd med 300 hästar, at gå til Ryßland. Han gick oförskräckt Staden Dorpt så när förbi, at man ifrån Wallarna och Tornen sköt med Stycken på honom, til gården Lunia, der han brände up Ryßka båtar och fartygen, säd och hö.

Och som han fick kundskap om ett Ryßkt Partie af 400 Bojarer der i neigden, satte han ester dem, och hant dem emellan Plelcou och Pitzur, uti en by, der han slogs med dem på isen, och nedlade 50 Bojarer, och jagade de öfrige til Plelcou, men förlorade sjelf icke mer än en Ryttare, 2 Dragoner blefwo sårade, så ock en Capitain och en Lieutenant.

Nu fordrade Gref Lejonhufvud åter Cavalleriet, som stod omkring Dorpt, tillbakae, och blefwo Öfwerste Lieutenanterne Lieven och Brömsen der qwarstående med sina Ryttare och Dragoner,
Den

den ene på den ena, och den andre på den andra sidan om Dorpt, som låto den aströskade säden föras til Swenska Magazinet eller Förråds Hus. Uti Septembr. månad tog Majoren Zoze med sitt Partie 39 hästar bort under Dorpt, och låt också all slags säd föras til Swenska Magazinerne.

Uppå all den wedermödo och den hårdaste medfart, som den gode Staden Dorpt, i dessa åren utstått, följer nu den bedröfweligaste tiden, som gör omsider en ynkelig ånda på denna, af sin grymma Herškare, lika som i sjättrar slutna Staden. Ty när CZAR PETER erfor, at Konung CARL XII år 1706 d. 14 September slutat fred med Konung AUGUSTUS i Polen uti Allt Kanstad, såg han sig intet längre mera kunna blifwa ägare af Dorpt, och andra af honom intagna orter, och wille fördenskull förderfwa hwad han icke behålla kunde. Han låt så fölgande åren 1707, först bortföra ifrån Dorpt til Ryßland med Lodjor om wåren alla de, som tilförene varit betjente af Kronan Swerige eller Swensk födde. År 1708 derefter fördes utur Staden alt bonde- och gement folk, de fingo gå på landet hwart de wille. Den 9 Februarii måste Pastor Grotjahn wid Tyska Församlingen af Predikstolen förkunna Hans CZARISKE Maj:ts wilja och befallning wara, at de allesammans, som woro inwånare i Staden, skulle bortföras til Ryßland, som de med stor bestörtning, gråt och jämrande måste födnimma. Den 16 begingo de fläste sista gången HSKrans Mattward i Kyrkjan, under gråt och suckande. Nu skulle de efter befallning straxt sälja bort alt, hwad de med en eller 2 hästar icke kunde med sig föra. Men till
hwem

hwem skulle de sälja, när Portarne woro slutne och ingen köpare kunde från Landet komma i Staden, utan til de i besättning liggande Ryfka-Soldater, hwilke icke behöfde köpa det, som de bortförde nödwändigt måste efter sig lemna; ty huru mycket skulle desse olyckelige kunna utom sina egna Personer, utaf sina saker och bohags tyg, med en eller 2 hästar med sig bortföra, der 10 och 20 hästar för de förmögnare icke kunnat wara tillräckelige? Den 19 Februarii, måste de alla fara utur Staden uti den swåra winter kölden, friske och sjuke, hafswande qwinnor, de som gingo i sina wäntande dagar, gamle orklöse, små och späda barn, utan skonsmål, och måste och gamla Rådmanflan Hagetorn, som låg i sitta yttersta, och drogs med Döden, göra fölge. Om någon Christelighet warit hos Ryfarna, så hade de kunnat haft fördrag til den instundande wåren, då det beqwämligare kunnat ske med båtar och Lodjor, både för folk och saker. Men de skulle straxt bort. Jag kan icke utan rysande skrifwa här om, huru denna ynkelige utfart skedt med jämrande, gråtande och tjutande. Olyckelige woro i den olyckan de, som hade egna slädar. De andre måste sättja sig på arbets slädar, och små kälkar, som de kunde få, och binda dem bakom andra slädar, och släpas så bort. Ifrån morgonen i dagningen bleswo de utropade, alt derefter som de i Staden bodt, och släptes efter den ordningen utur porten, som warade in til fl. emot

emot 10 ouu astoneu, och då den sista war kommen utur Porten, lofsades Stycken.

Sedan det war bestålt, plundrades alt hwad de bortförde efter sig lemnat, och gingo sedan Ryssarne ut på landet, och sålde åt bönderna fint Vårst för en Kupet eller en styfwer alnen, ett Lispund fint garn för 12 styfwer, ett stort Tensfat för 4 styfwer, sängekläder til en oppbåddad sång för en Rubel eller 100 styfwer, och så för en ringa penning andra saker mera. Nu hade Ryssarne ännu 2 fångna Rådman, nämligen Maresin och Kropp hos sig qwar, hwilke Öfwerste Lieutenanten Brömsen genom ett förseende gjort olyckeliga, i det han den tiden, då han med sina Dragoner stod wid Dorpt, til at hindra Ryssarnas ströfwande på Landet, gifwit åt Bönder, som forro med sina wed Pas til Staden, en öpen sedel til dessa Rådman, såsom sina gamla bekanta wänner, med begåran, at de wille köpa åt honom Zuchter eller Ryss-Läder, och sända med Sedelhafswanden ut til honom. Men i Stads-Porten fick Wakter Sedelen i sina händer, och behöfdes icke mera til dessa hederliga Männers öfwertrygande, at de corresponderade med fienden, än at en Sedel warit til dem skrefwen. De måste nu wara skyldige. Derpå blefwo de fångslade, åtskilliga gånger grymmeligen pinte, lika som den förr omtalte Kyrkoherden Vergin, och omfider den 19 Maji i Stadens Galga uphängde, så oskyldige som de ock woro. Wid detta hedrofweliga tilfället inkallades min Swåger, Probsten Johan Svenske ifrån Wendo, til at betjena dessa dösfångar med H. KRans Nattward, och trösta dem uti deras yttersta med GUDs Ord. Nu til at fullborda den goda Staden Dorpts sista ödeläggning, infant sig om Wären Rysske General Lieutenanten Bauer wid

Dorpt med 7000 Man Cavallerie, och 8000 Man infanterie, och låg der 3 wekor på feltet, hwilka plågade Bondetolket deromkring hissigen, men brände intet. Utu Staden fördes bort, alt hwad som bortföras kunde, och i Husen fants. Tyska Kyrkjo = Tornet, som hade en hög spets, och war öfwer klädt med hwit Jern = Bleck, astogs Blecket, och fördes med Kläckor, Tjustkronor och annat mera til Ryssland, och när alt war uttömt, commenderades någre 1000 man, som skaffade neder bröstwärnen af Wallarna, och sprängdes den murade Wallfoten och Contraminerna med Krut, och tändes i Julii månad år 1708 eld på hela Staden, och afbrändes i grund, som war en påfelig hederlig gerning. Efter så wäl bestälta saker, bröt det Ryska Krigsfolk et op, och togade til Ryssland. De fastade up bryggorna efter sig, lika som någon hade jagat efter dem. Och som deras wäg gick Wendo Pastorat förbi, så blef min Swäger Probsten Johan Swenske i Wendo strängeligen anbefalt, at hålla sig färdig, och med pick och pack följa de Ryska Tropparna, men han begick saken så hos General Bauer, at han stelte en Lieutenant med några gemena til wakt hos honom, til des Ryskarnas march war förbi, då han skulle lika som följa efter marchen til Ryssland, men lemnades sedan på fri fot, at fara med sina pålastade wagnar, hwarest han wille i säkerhet. Det war et Christeligt stycke af General Bauer.

Efter den olyckeliga Stadens förstöring, sedan Ryssen aldeles öfwer gifwit den Dorptiska orten, insunno sig någre af denna Staden Dorpts intwånare, som til andra orter flygtat, i hopp at sättja sig der neder igen, och ibland andre reste Rådsmannen Lorenz Flack, och Köpmannen Vergin från Pernou, til

at bese huru det såg ut i den förstörda Staden, menande, at det nu skulle blifwa fred: När de dit kommo, funno de der en myckenhet bönder, som gräfde efter penningar, silfwer, och hwad de bortförde inwånare i sina hus kunnat nedgräfwa, hwilke ock funnit både silfwer och penningar, i synnerhet uti Rådsmannen Ollraus Källare. Och som der af blef ett stort rop i Landet, reste berörde Rådsmans hustru, som hade flygtat til Rewel, dit, at få sitt igen af Bönderna, och fick så en del igen. Imedlertid kom ock ryktet derom til Ryssen, hwilken förde 30 Lodjor til Dorpt, den 16 Aug. med folk, som skulle gräfwa, och et parti Ryttare, som skulle ströfwa kring Landet, och betäcka dem som grofwo i den förstörda Staden, för Swenske Partier. Dese grofwo allt hwad de kunde, skonade icke heller grafvarna i Kyrkian, utan aflådde nyss begrafna Lif Swepningen, och stälte Lifen emot Kyrkjo-wäggen. Allt hwad de således finna kunde, förde de på sina Lodjor, ja stenar och flisor, med allahanda Rask, och foro så sin wäg, jämtwål Ryttariet, som röfwat och plundrat på landet. Derefter höllo sig Ryssarne tämmeligen stilla, och innom sina gränstor, men det warade icke länge, utan fattade de åter mod genom det olyckeliga Pultawiska slaget år 1709, at komma igen, och omsider tilskyndade Sverige en obotelig skada. Sådant som nu beskrifwit är, har warit den namkunniga och i sinom tid florerande Staden Dorpts Öde, ifrån början til des beklageliga förstöring, hwilken Stad Ryssarne wäl wilja berömma sig af, at hafwa aldräförst anlagt år 1030 under namn af Jerjew eller Jerjewgrad, såsom i begynnelsen af denna Beskrifning förmålt är, men som för de der anförda ord-sakers skuld, dem det icke megistwas kan, så bescri-

der dem ingen det beröm, at hafwa förstört och ödelagt den behållna Staden Dorpt med folk och inwånare.

Men sedan den Himmelska Försynen gynnade de Rysska Wapnens framgång, at de bemäktigat sig alla Sveriges på östra sidan belägna Länder och Städer, så torde förderfwaren hafwa ångrat, at han förstört en Stad, som han kunnat draga god nytta af. Därföre wiste han nu omsider en misfundsamhet emot de usla til Ryssland bortförda Borgare, som längtade och suckade at komma derifrån, at dem efterläts, at begifwa sig til sin förra ort igen, och intaga sina i aska lagda hus. Så många, som nu ledde, foro til Dorpt, och som de utblottade och utarmade uslingar intet råd hade, at upbygga sina afbrända och förstörda hus, så hafwa de i förstaden eller Hakelverket bygt sig efter sin lägenhet Tråhus och en Tråkyrkja med Halmtak. Om här af kan med tiden bli någon beskedetig Stad, står der hän, men aldrig blifwer der mera någon Fästning, fast orten i anseende til näringen hafwer sina stora förmoner.

Errata,

Til Est- och Lifflands Beskrifning.

Pag. 2. lin. 18 står gjöra, läs gjärna. p. 11, l. 29 Levi, l. Livī.
 p. 14. l. 9 Trim, l. Crim. p. 15, l. 19 Kiovis, l. Kiov. p. 19, l.
 7 Varide, l. Vari. l. 23 gif, l. gifning. l. 25 namnest, l. namnets.
 p. 21, l. 35 l. Sund, l. Acad. p. 22, l. 25 Volochi, l. Valachi. l.
 30 Ron, l. Von. p. 23, l. 3 Mascovier, l. Moscovier. p. 26. l. 11
 Danilon, l. Danilov. p. 27, l. 13 Rors, l. Rosf. p. 28, l. 9 intrå-
 gande, l. intrångande. l. 13 Wennetane, l. Wennelane. l. 20
 WenneCaine, l. Wennelaine. p. 30, l. 20, 21 Adria Tyfka, l. Adria-
 tiska. l. 28 Vinide, l. Vinidi. p. 33, l. 7 Peuca, l. Peuce. p. 36.
 l. 28 Hiänner, l. Hunner. p. 39, l. 18 Wafar, l. Wafar. p. 40,
 l. 10 Estedonerna, l. Eshedonerna. p. 40, l. 13 lämnat, l. be-
 märker. l. 15 Öste och pon eller pun, l. Öster och hon eller hun
 (det är thon eller thun.) l. 27 wistaf, l. wistats. p. 42, l. 8 Öster
 l. öfwer. p. 44, l. 30 och Plinius, l. hos Plinius. p. 45, l. 11
 Littaur, l. Littauer. p. 46, l. 3. 4. Livanena eller Livana, l.
 Livanema eller Livama. l. 6 Erwesland l. Lebesland. l. 25.
 Wollf, l. Wollf. p. 48, l. Woleck, l. Wollf. l. 27 undutsch, l. un-
 deutsch. l. fråk, l. språk. p. 50, l. 24 Aricer, l. Arier. l. 25 No-
 charvaler, l. Naharvaler. l. 31 Aramærna, l. Arameerna. l. 32
 Masagæiffa, l. Magogæiffa. p. 51, l. 14 Scythers, l. Scyther. p.
 52, l. 8 Genska, l. Swenska. p. 53, l. 14 Hæmut, l. Hæmus.
 l. 31 Sverchers, l. Svercherfon. p. 54, l. 10 Warblana, l. War-
 blane. l. Rejat, l. Rejet. p. 55, l. 11. 12 Wörvig, l. Wöringe.
 l. 25 Rocala, l. Rotula. p. 56, l. 20 och l. af. p. 58, l. 11 Olo-
 taka, l. Alotaka. l. 18 Ursprung at, l. ursprung. p. 61. l. 25
 26 Polzarna, l. Polzama. p. 63, l. 33. så hafwa, l. så hafra. p.
 32, l. 33 Φοισος, l. Φοιβος. p. 76, l. 17 Progel, Per-
 gel. p. 79, l. 13, ända, l. ända til. p. 80, l. 19 Rantsa, Ran-
 tha. l. 21 Neimen, l. Niemen. l. 26, Nami, l. Nemi. p. 81,
 l. 26 Wefo, l. Wefi. p. 85, l. 13 raf, l. raf. p. 89, l. 22
 Råri, l. Råre. p. 92, l. 29 Duna-strömen, l. Donau-strömen.
 l. 31, stör, l. stor. p. 93, l. 13, Saous, l. Savus. l. 21, Moe-
 sie, l. Mæfien. p. 96 Titelen: Om Schyter, l. Om Scyther.
 p. 99, l. 10 war, l. wara. p. 103, l. 24 Scytirod, l. Scy-
 thiod. p. 105, l. 21 Kirchari, l. Kircheri. p. 116, l. 3 inne-
 fallit, l. innefattat. p. 122, l. 28 inwinflande, l. inwillade.
 p. 125, l. 21 Nicudu, l. Nicudur. l. 24 Räfte, l. Räfte. p.
 124, Titelen: Schthiffa, l. Scythiffa. p. 135 l. 2 Oldentom, l.
 Oldenthorn. p. 139, l. 27 Arimasilmäpuoli, l. ARIMASilmä-
 PUoli,

PUoli, i. 30 Arimasilmäpuoli, i. Arimaspu: p. 145, i. 32 gre-
 nig, i. grenig. anrt, i. aart. p. 146, i. 17 Opertum, i. A-
 pertum. p. 147, i. 31 Karr, i. Karo. p. 151, i. 5 lictus,
 i. luteus. p. 152, i. 22 Lati, i. Lahti. p. 153, i. 12 fundo,
 i. funda. i. 26 back, i. backe. Keximä, i. Ketimä. p. 155,
 i. 10 motten, i. mossen. i. 13 löftets, i. förnustets. i. 24 Mets
 i. Meto. p. 156, i. 22 Verco, i. rete. i. 24 Eng, i. ung:
 p. 157, i. ult. graciles, i. gracilis. p. 158. i. 1 resica, i. re-
 fina. i. 14 på, i. pu. i. 19 abtumentum, i. obturamen-
 tum. p. 159, i. 1 Patis, i. Pati. i. 7 Rac, i. Rae. p. 161,
 i. 8 Siel, Sieb. p. 164, i. 16 Waldsmene, i. Waldsmän,
 p. 165, i. 6 werne, i. warne. i. 12 manus, i. munus. p. 166,
 i. 3 afgamla, i. åfgamla. NB. p. 49, i. antepen. Uti noten
 (1) står aegil, i. aquil. Wid slutet af denna noten tillägs
 ges detta: Och synes utan twifwel at Rogön med wiken Ro-
 gerwik, i de älssta tiderna fått namn af Rog eller Rug på
 gammal Swenska, på Estniska Rugki, emedan mycken råg
 eller spanmål ifrån denna wiken der den bästa hamnen i he-
 la Estland är, fördom blifwit utskedd, så at åboerne på
 den såsom hela landet derutaf Rugier blifwit kallade, om
 hwilka efteråt kommer at talas.

Til Dorpts Beskrifning.

Pag. 4, lin. 5. står Jurjuo, i. Jürgev. i. 6 besluttit, i. besuttit.
 i. 29 oförmodeligen, i. oförnelligen. p. 5, i. 4 blottat, i. blo-
 tat. i. 19 här, i. har. i. 21 Kerila, i. Karila. p. 6, i. 15
 updraga, i. uptaga. i. 20 uttrefning, i. uttöfning. p. 8, i. 14
 Clairiment, i. Clairement. i. 15 Göts, i. Gois. i. 30. Küt-
 terkulla, i. Kutterkulla. p. 17, i. 9 bragte, i. bragtes. i. 26 Dem
 Decunus, i. Dom Decanus. p. 18, i. 16 Pluttenberg, i. Plet-
 tenberg. p. 21, i. 22 Fogde bref, i. Feide bref. p. 23. i. 19 för-
 sträckning, i. förstärkning. p. 25, i. 29 NB. Wid orden Czar Ivan
 tillägges: så at han sände til Ståderna Riga och Revel och begär-
 te. p. 26, i. 13 Geslers, i. Kellers. p. 27, i. 29 Ryssa, i. Tyssa.
 p. 30, i. 6 Ulmar, i. Wolmar. p. 33, i. 16 Dunaberg, i.
 Dunaborg. p. 34, i. 12 Ober: Polen, i. Obre: Polen. i. 23
 försträckning, i. förstärkning. p. 36 i. ult. Frebro, i. Februarii.
 p. 39, i. 3 Gaba, i. Gaza. p. 42, i. 13 Manoelius, i. Mance-
 lius. p. 45, i. 18 Elfving, i. Elfring. i. 25 Stiernstål, i. Stiern-
 strål. p. 46, i. 24 sig, i. upp. p. 50, i. 15 Dwarters, i. Qvar-
 tals. p. l. 54, i. 32 Windo, i. Wendo. p. 56. i. 11 Hög-
 Salen, i. Hör: Salen. p. 57, i. 9 i Ryrkian, i. om Ryrkian

p. 59, l. 11 undragna, l. indragna. l. 22, Rødberg, l. Eud-
berg. p. 62, l. 8 Kelck, l. Ketch. p. 68, l. 7 arbetet, l. ar-
betat, l. 11 primarius. (detta ord flyttas på nästföljande
rad efter ordet i tjensten.) p. 72, l. 9 för, l. för. p. 74,
l. 14 Retking, l. Retkina. p. 75, l. 28 Schlippenback, l.
Schlippenbach. p. 76, l. 3 huset, l. huss. p. 80, l. 33 Cas-
savitz, l. Cassaritz. p. 85, l. 14 war, l. warr. p. 87, l. 13
Hasselbuska, l. Hasselauska. p. 89, l. 3 Mörtsakatz, l. Moi-
sakatz. p. 91, l. 38 namm, l. wana. p. 112, l. 15 Hoboi-
sten, l. Hoboister. l. 27 trådet, l. brödet. p. 123, l. 11 Ma-
resin, l. Muresin. p. 124, l. 10 skaffade l. skofflade.

RLB-756

Moller

Rariteet

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

JR 8663-8669 ✓

